START

CONTROL TEST TARGET
for Kodak Quality Monitoring

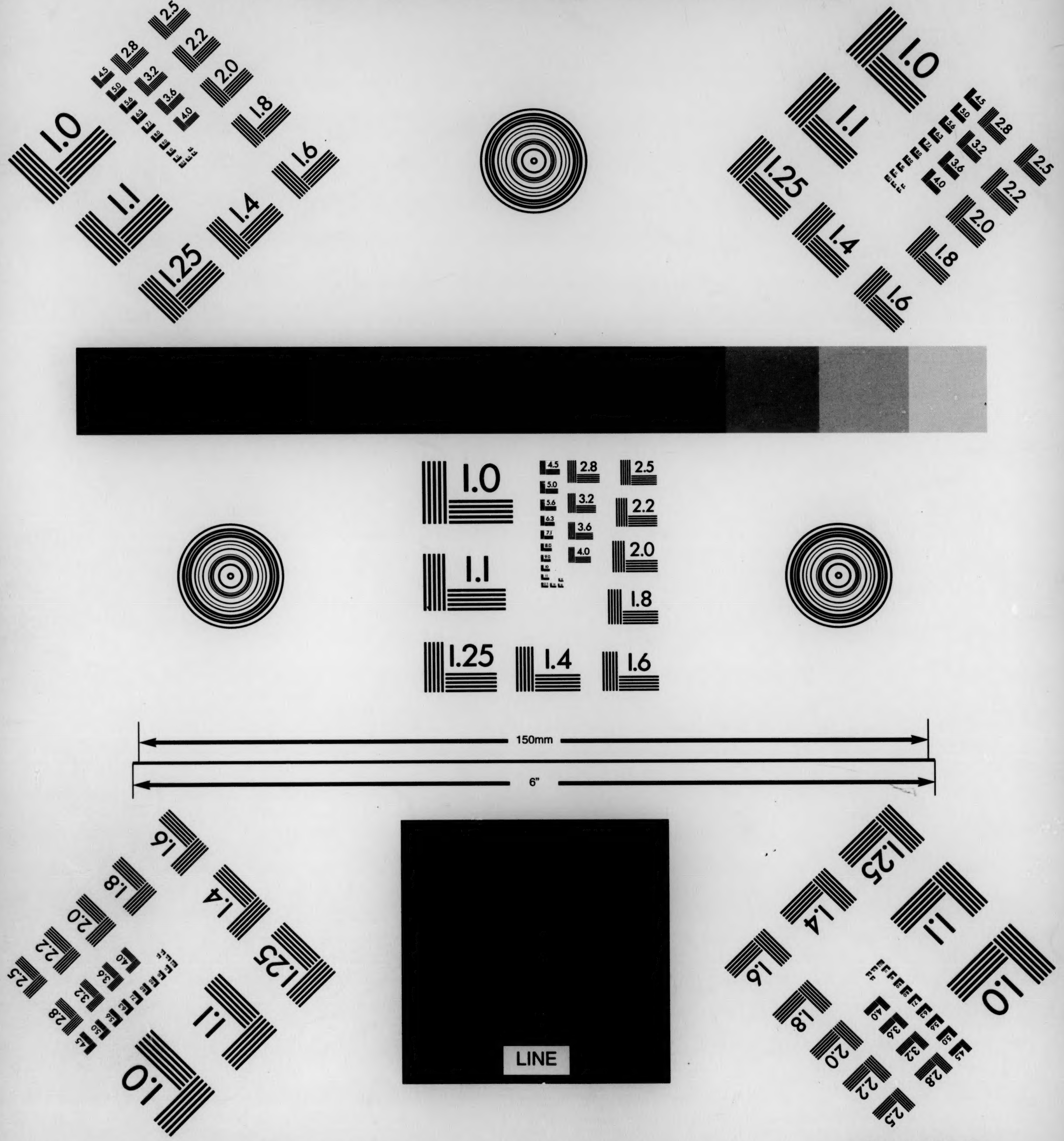

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww Xx Yy Zz

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Jj Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Uu Vv Ww

Note: This target is intended for routine quality control checking and uniformity.
It is not to be used for certification of meeting any ANSI or ISO Standards for image quality requirements.
Note: To record background density, use a blank sheet of white paper.

A-2289 CAT 800 7403 Rev. 2/00 @ Eastman Kodak Company, 2000 Printed in U.S.A.

Document Imaging
EASTMAN KODAK COMPANY
Rochester, New York 14650
1-800-232-8811

DOCUMENT IMAGING

Kodak

Microfilmed 2005
By the
Center for Jewish History

For
YIVO Institute
For Jewish Research

NEW YORK, NY

Reproduction may not be made
without permission.

YIDDISH DRAMA

PRESERVATION

PROJECT

YIVO
LIBRARY

REEL
Y-2005-1915.12

Artsishevska, Tea.
Miryaml : dramatisher tsikl in fuftsn bilder.
Pariz, 1959.

BIBLIOGRAPHIC RECORD TARGET

YIVO INSTITUTE FOR JEWISH RESEARCH

Master negative Storage Number Y-2005-1915.12

Artsishevska, Tea.
Miryaml : dramatisher tsikl in fuftsn bilder.
Pariz : Goldene pave, 1959.
238 p.

1. Yiddish drama.--lcsh
I. Miriaml. II. France-Paris

ID : NXYH05-B10251 CC: 9114 DCF: [HBR]
CALL #: /60897

Reduction ratio X10.0

טעאַ אַרצישעווסקאַ

מרימל

דראַמאַטישער ציקל
אין פֿופֿצן בילדער

פון דער ביבליאטעק פון
EX LIBRIS
URIEL-BEATRICE WEINREICH
אוריאל - בינה ווײַנרײַך

05- B10251

טעא ארצישעווסקא

מרימל

60897/

פאריז 1959

טעא ארצישעווסקא

מרימל

דראמאטישער ציקל אין פופצן בילדער

הקדמה

פון

יוסף אפאטאשו

הויפט־פארקויף

פון דער אויסגאבע זענען צוויי הונדערט
עקזעמפלארן דע-לוקס געדרוקט באזונדער.
דערפון זענען הונדערט פינף און זיבעציק
נומערירט פון 1 ביז 175 און פינף און צוואנציק
בישט צום פארקויף נומערירט פון I ביז XXV

הילע, שער־בלאַט און געצייכנטע אותיות
פֿון אַרטור קאַלניס

אלע רעכט פאר אויפפירן, איבערדרוקן,
איבערזעצן און פילמירן געהערן צו
טעא ארציִשעווסקא, פאריז.

פארענדיקט צו דרוקן אין יוני טויזנט ניין
הונדערט ניין און פופציק אין דרוקעריי «וואג»
קי דע זשעמאפ, פאריז, אונטער דער השגחה
פון יוסף שעכטער, געדרוקט דורך נפתלי מילנער

TEA ARCISZEWSKA : MIRIAML
(CYCLE DRAMATIQUE)
EDITIONS « DI GOLDENE PAVE »
47 bis, RUE DES VINAIGRIERS. PARIS X[e]
DISTRIBUTION A L'ETRANGER : CYCO BICHER-FARLAG
25 EAST 78th STREET NEW YORK 21, N.Y. (U.S.A.)
TOUS DROITS DE TRADUCTION,
D'ADAPTATION, DE REPRODUCTION
ET DE REPRÉSENTATION RÉSERVÉS POUR TOUS PAYS
COPYRIGHT 1959 BY TEA ARCISZEWSKA
AND « DI GOLDENE PAVE »
47 bis, RUE DES VINAIGRIERS, PARIS X[e]
PRINTED IN FRANCE – IMPRIMÉ EN FRANCE
IMPRIMERIE VOGUE, 176, QUAI DE JEMMAPES, PARIS X[e]

באקומען דעם ערשטן פּריזו פֿון דער
אַלעקסאַנדער שאַפּירא-פּרעמיע אויפֿן
נאָמען פֿון י. ל. פּרץ פֿאַר דער בעסטער
יידישער דראַמע, אין יאָר 1954,
אויפֿן קאָנקורס ביים אַלוועלטלעכן
יידישן קולטור-קאָנגרעס אין ניו-יאָרק.

אינהאַלט

זייט טו

יוסף אַפּאַטאָשו: במקום אַ הקדמה

זייט יט

רעדע פון ד"ר יעקב שאַצקי

זייט כא

פּערזאָנען

זייט כג

מאָטאָ

זייט כה

פּראָלאָג. כאָר

זייט כז

שער־בילד

ערשטער טייל: אין די קעלערס

זייט לג

כאָר

זייט לה

דאָס ערשטע בילד: אוים פּורים

זייט מה

דאָס צווייטע בילד: יעדעס נפש

זייט סא

דאָס דריטע בילד: קינדער רעדן צו גאָט

זייט עה
דאָס פערטע בילד: מוראַשקעס איז בעסער...

זייט פז
דאָס פינפטע בילד: דודלס שטאַרבן

צווייטער טייל: אין דער פרעמד

זייט קט
כאָר

זייט קיא
דאָס זעקסטע בילד: קינדער טראַכטן אוים פרייד

זייט קכט
דאָס זיבעטע בילד: טרימלס נביאות

זייט קמה
דאָס אכטע בילד: אין דער גרויסער שטאָט

זייט קנט
דאָס ניינטע בילד: די פאַרזאָרגערס

זייט קסט
דאָס צענטע בילד: ברוכל וויל קויפן אַ מאַמע

זייט קפג
דאָס עלפטע בילד: אַזוי ווי „זיי“...

זייט קצג
דאָס צוועלפטע בילד: טרימל טרייסט די טוטער רחל

דריטער טייל: עס קומען וואונדער

זייט ריג
כאָר

זייט רטו
דאָס דרייצנטע בילד: קינדער גייען אַוועק

זייט רכא
דאָס פערצנטע בילד: קינדער קליינע, וואוהין?

זייט רכז
דאָס פופצנטע בילד: שעפּסעלעך גייען פאַריאָגן דעם וואָלף

זייט רלז
ביבליאָגראַפיע

אַלע תנ״ך־פּסוקים לויט יהואש־איבערזעצונג

די טעקסטן פון די כאָרן:

צום פּראָלאָג: תהלים קב, ב׳, י׳, י״ב.
צום ערשטן טייל: תהלים מד, י״ב, י״ח, כ׳.
צום צווייטן טייל: תהלים עד, י״ט, מב, ב׳.
צום דריטן טייל: שמואל א׳ ב, ד׳; תהלים קב, י״ד.

בסקום א הקדמה

דריי בריוו

פון יוסף אפאטאשו

א.

טייערע טאטשע,

אייער דראמע „מרימל“, וואס איר האט מיר צוגעשיקט, האב איך צוויי מאל איבערגעלייענט.

כ'מוז זאגן ביים סאמע אנהייב, אז אייער זאך געפעלט מיר. מען וועט אייך געווים אויפווארפן, אז מרימל איז נישט גענומען פון לעבן. קאפירן קען מען נאר דאס, וואס איז שוין געשאפן! דאס, וואס מען שאפט אליין, קען מען נישט קאפירן. און דעריבער מרימלס שטאס, דאס קינדישע ראנגלען זיך, איר בענקשאפט איז מ ע ר. מרימלס נביאות גרענעצט מיט געניאליטעט.

מיר געפעלט דער שטאס ביי א קינסטלער. און אויב די ערשטע זאך איז „גלאטיק“, אן שפיצן, שטעכערס, קען מען פון אזא שרייבער מער נישט דערווארטן.

אייער יידיש האט מיך איבערראשט — פארביק, שפריצט מיט לעבן.

איך בין נישט גענייגט צו שרייבן הקדמות, זאל מיין בריוו דינען פאר א הקדמה.

איך האף, אז אייער בוך וועט אנשלאגן דעם געהעריקן טאן.

מיט פריינטשאפט — אייער
י. אפאטאשו

ניו־יארק.

ב.

טייערע טאטשע,

איר האט אנגעשריבן א שטארקע זאך. די קינדער — דא זענט איר גרויס. די חתונה, ס'עסן, דער פאגראם — אלץ, אלץ איז דא ניי און רירנדיק גרויס. אין די צענדליקער ביכער, וואס זענען שוין געשריבן געווארן וועגן חורבן, האב איך אזוינע בילדער און סצענעס נישט אנגעטראפן. די בילדער האבן מיך אזוי גערירט, אז כ'האב זיי איבערגעלייענט מיין אדעלען. דערנאך האב איך געטראכט: אפשר מאך איך א טעות? כ'האב עס געגעבן לייוויקן איבערצולייענען און ער איז אויך מסכים מיט מיר. איר האט אנגעשריבן א גוטע זאך, טאטשע, גאר א גוטע.

אייער
י. אפאטאשו

ניו־יארק, 30־טער דעצעמבער, 1953.

ג.

ליבע קאלעגן, א דאנק אייך פאר דער איינלאדונג.

טייערע טאטשע!

כ'באדויער, וואס כ'קען נישט זיין אויף „מרימלס יום־טוב", וואס איז אייער פארדינטער יום־טוב.

די קינדער אין אייער דראמע „מרימל", דאס איז ס'טרא־גישסטע אין דער גאנצער חורבן־ליטעראטור.

... אייער יידיש האט מיך איבערראשט, אזוי פשוט און אזוי שטאמיק, ווערטער פארביקע, טראגן מיט זיך די ירושה פון יידישן קרוין־פוילן.

... די יידישע ליטעראטור האט אייך אנגענומען, טאטשע, מיט א ברכה. ווינטש איך אייך, איר זאלט זיך נישט אפ־שטעלן ביי דער דראמע. גיט אונדז (און איך וויס, אז איר קענט!) א שטיק פויליש־יידיש לעבן, וואס איז כמעט נישט בארירט. גיט אונדז אייער: „אלטער—גאלדשטיין—ליפסקי משפחה־שטאם", אין זיין הויף און אין זיין ירושה. כ'ווינטש אייך יארן און שעפערישע כוחות.

אייער קאלעגע

י. אפאטאשו

ניו־יארק, 30־טער יוני, 1954.

דער ערשטער בריוו איז געשריבן אין יאר 1936 וועגן צוגע־שיקטע זעקס בילדער. דער צווייטער בריוו — אין יאר 1953 וועגן דער צוגעשיקטער דראמע. דער דריטער בריוו פון יאר 1954 איז א באגריסונג צום ליטעראטן־פאראיין אין פאריז.

רעדע

פון ד"ר יעקב שאצקי

„מרימל" פון טעא ארצישעווסקא ווערט פון דער מחברין באצייכנט ווי א דראמאטישער ציקל אין פופצן בילדער. דראמאטיש איז דער שטאף נאר אין זיין סטאטיק, בעת אין דער דינאמיק איז ער — דורכאוים טראגיש.

יעדער פון די פופצן בילדער שפיגלט אפ א געוויסן עפיזאד פון דער גרויזאמער אומקום־צייט, אבער יעדער בילד איז נישט עפיזאדיש, נאר דורכשניט — סימבאליק — דאס הייסט: ברענגט ארוים דעם טיפן עיקר פון דער סיטואציע.

די הויפט־כאראקטערן זענען קינדער, הגם עס פיגורירט אויך דער עלטערער דור. ס'איז אפילו פאראן א רעפלעקסיע אויף א סאציאלער איינשטעלונג.

„מרימל" — דאס גייסטיק־קראנקע קינד דריקט אויס די ווירקלעכקייט, ווייל זי האט נישט קיין העמונגען — מטילא שפרייזט זי איבער דער מורא פארן אמת.

די קינדער מאניפעסטירן אגרעסיוו, וואס שטימט מיט דער מאדערנער פסיכאלאגיע וועגן קינד אין א מאמענט פון געפאר.

די אגרעסיווקייט דריקט זיך אויס אין סובלימאציעס. די טראגישע נויט אויסצושפילן זאטע און פריידיקע פארמען

פון אַ לעבן, וואָס איז שוין מער נישט קיין ווירקלעכקייט. קינדער שפּילן אויס אַ חתונה, און קאָמפּאָנירן אַזוי אַרום מיט אַגרעסיווער אימיטאַציע דעם טיפן ווייטאָג פון האָפֿנונגלאָזיקייט.

אָדער די סצענע: די הונגעריקע קינדער שפּילן אויס אַ שפּייז־קראָם מיט קונים און לאָדן אויס פון זייערע פֿאַרטרוקנטע מײַלער די רייצנדיקע ווערטער פון נישט־דאָאיקן עסן, די סצענע איז פול מיט אַ גראָטעסקן טראַגיזם.

די סוגעסטיווקייט פון אַ מעטערלינקס נישט־דערזאָגטקייט, פּרצעס אימפּרעסיאָניזם, די פּאָעטישע מעלאַנכאָליע פון וויספּיאַנסקיס ריטעם און גראָם — דאָס אַלץ שאַפֿט אַ שטימונג.

„מרימל" איז אַ בוך־דראַמע. מען דאַרף לייענען די סקולפּטורעלע דעטאַלן פון די סצענעס, מיט די מאַלערישע גרופּןטאַבלאָס — כדי צו פֿאַרשטיין די וויזועלקייט פון דער מחברין, אַ דורכאויס פּלאַסטישע וויזועלקייט.

איך ווייס נישט, אויב מען קען אַזאַ ווערק אויפֿפירן. ס'איז אָבער גוטע ליטעראַטור, פריש און סוגעסטיוו.

פון דער רעדע געהאַלטן אויפן אָוונט פון אַלוועלטלעכן יידישן קולטור־קאָנגרעס, דעם 9־טן מאַי 1954, אין ניו־יאָרק, ווען דער פּרעמירטער דראַמע „מרימל" פון מעאַ אַרצישעווסקאַ.

פּערזאָנען

די קינדער:

מרימל. דרייצן יאָר, אַ דיינס אַ טאָכטער, גייסטיק קראַנק.

צירעלע. צען יאָר, דעם רבס טאָכטער.

רחלע. צוועלף יאָר, אַ קינד פון דער פּרעמד, איינזאַם.

מאָטעלע. ניין יאָר, דער באָבעס אייניקל, אָן עלטערן.

ברוכל. זיבן יאָר, צווייט אייניקל.

לייזערל. צען יאָר, דעם שוחטס יינגל.

דודל. פינף יאָר, אַ יתום פון שטעטל.

מנחמל. זיבן יאָר, אַ יתום.

מלכל. צוועלף יאָר, אַ קינד פון הויף.

יענקל. פערצן יאָר.

שפרהלע. זעקס יאָר.

אסתרל. איינזאַם קינד.

חימל. עלף יאָר.

מיידלעך, יינגלעך. קינדער פון שטעטלעך.

די גרויסע:

רב. א זקן, א שותק, דער פאטער פון שלומען, בלימעלען און צירעלען.

בלימעלע. צוואנציק יאר, דעם רבס טאכטער.

שלום. זיבעצן יאר, דעם רבס זון, מערקווירדיק שיין.

באבע. שפעטער א פאראליזירטע.

חזן. אלט, איינזאם.

סופר. דער זיידע, מיט אויסגעלופעטע אויגן.

שוחט. הויך, דאר, נערוועז.

שוחטקע. אויסגעדארט, אין מיטעלע יארן.

איינגייערקע. קליין, פאראַרעמט.

מוטער. די מוטער פון יאסעלען.

פיגורן. די פארזארגערס, אלעגארישע מאריאנעטן-פיגורן.

פרעזידענטין.ווירטין. עמיגראנטן-הימלאזע.

סימבאלישע געשטאלטן. „דזשענטעלמענס“.

שטימען פון דער ווייטנס.

די קליינע קינדערס הערצער

זענען גרויס...

מרימלס הארץ, איר גורל

איז די מגילה פון קינדערס פיין...

פראָלאָג

כ אָ ר

ארגל-מוזיק

גאָט, הער צו מיין תפילה,
און מיין געשריי זאָל קומען צו דיר.
וואָרום אַש האָב איך אַזוי ווי ברויט געגעסן,
און מיינע טראנקען האָב איך מיט געוויין געמישט.
מיינע טעג זענען ווי אַ שאָטן וואָס נייגט זיך,
און אַזוי ווי גראָז טריקן איך איין.

שער בילד

א שול. עס הענגט א מעשענער לאמפ אנגעצונדן. אין דער מיט, ביי דער וואנט, שטייט דער ארון-קודש מיט אן אלט גרין-געהאפטן פרוכת. פון ביידע זייטן עמוד ברענען הויכע ליכט. סידורים. מען זעט אפגעזונדערט די ווייבערשול, די פרויען זענען טראדיציאנעל, יידיש יום-טובדיק געקליידט, טייל אין ווייסע טיכער און יידישער קאפ-צירונג.

אויף דער רעכטער זייט וואנט שטייען בענק. צווישן די בענק יידן, אלע אין ווייסע קיטלען, איבערגעדעקט די קאפ מיט די טליתים. אויפגעהויבענע הענט, ווי די פליגל. דאווענען, וויינען זיך, מען הערט דאס ברומען און קרעכצן פון דאווענען. דער חזן זאגט העכער די ערשטע ווערטער פון

דער תפילה, און הייבט אַן שטיל צו זינגען. אַלע זינגען מיט.

אַ ייד (לויפט אַריין דורך אַ זייטיקער נידעריקער טיר, זאָגט אַן מיט טויטשרעק). מען זוכט יידן!...

(אַלץ ווערט פאַרשטאַרט, מען רירט זיך נישט פון אָרט. אָפּגעריסענע, נישט דייטלעכע, איינצלנע ווערטער. שרעק. אַ גרויליקער שאָרך טראָגט זיך דורך. פון דער ווייבערשער שול לויפן אַריין פרויען, טישן זיך אוים מיט די מענער. אין דעם מאָמענט באַווייזט זיך אין דער גרויסער מיטל-טיר די גייסטיק קראַנקע טרימל. טראָגט זיך ווי אַ גייסט, מיט צעוואָרפענע האָר, אויפגעריסענע אויגן, מאַכט אַ פּאָר שריט פאָרויס, זאָגט מיט אומהיימלעכער רואיקייט.)

ט ר י ט ל. אין דרויסן הענגט אַ ייד!

אין אַ ווייס העמד
אין אַ טלית-קטן...
הענגט און וויגט זיך
אויף די דראָטן...

ערשטער טייל

אין די קעלערס

כ אָ ר

ארגל־מוזיק

האָסט אונדז אָפּגעגעבן ווי שאָף צום עסן,
און צווישן די פעלקער האָסטו אונדז צעשפּרייט.
דאָס אַלץ איז געקומען אויף אונדז,
אָבער מיר האָבן נישט פאַרגעסן אָן דיר,
הגם דו האָסט אונדז פאַרשטויסן
אין אָן אָרט פון שאַקאַלן.

דאָס ערשטע בילד

אוים פורים

אין א שטעטל, ביים רב אין שטוב, קיינער איז נישטא. פארנאכט. אין שטוב איז האלב־טונקל. עס שטייען אין דער טיר אויף דער שוועל מרימל און צירעלע. צירעלע קוקט אומרואיק און פארלוירן.

מרימל. צירעלע, כ'וויל דיר עפעס זאגן... וועסט עס קיינמאל נישט פארגעסן... אפילו ווען דו וועסט שטארבן. וואס האט זיך דיר געחלומט די נאכט? זעסט, כ'האב א טשאטשקע, ס'איז א כישוף־גלעזעלע. ביסט ברוגז? ווילסט מיר צונעמען, מען טאר נישט. נאט וועט דיך שטראפן... ווו איז ס'גיהנום? אויף דער וועלט, צי אויף יענער? כ'ווייס, אז כ'וועל שטארבן, וועט מען מיר צונעמען די אלע גלעזלעך... דו האסט שוין געזען א שווארצן בעל־עגלה, וואס

טראָגט אַרויס אַ טויטן? איך האָב שוין געזען. אַ טויט קינד — טשיפּעלען — ווייס ווי שניי... (אַנווייזנדיק) דאָ, געל ווי וואַקס... די פינגערלעך שטייף. ליכט ברענען זיך...

צירעלע. כ'האָב מורא. מרימל, כ'וויל נישט. הער אויף! (מרימל לויפט אַוועק.)

בלימעלע (קומט אַריין, אומרואיק, דערשראָקן).

צירעלע (האַלב וויינענדיק, צו בלימעלען). ווען מרימל קומט אויפן הויף, שרעקט זי אַלע איבער. שטענדיק האָט זי פאַרכישופטע גלעזלעך, שטענדיק רעדט זי פון טויטע, פון גיהנום... זי זאָגט, אַז ס'איז נישטאָ קיין גן־עדן אין הימל. זי זאָגט, אַז ס'גיהנום און ס'גן־עדן זענען ערגעץ דאָ, אויף דער וועלט... פאַרוואָס שווייגסטו?

בלימעלע. שרעק דיך נישט, שוועסטערל.

צירעלע (טרויעריק). ווייסט, בלימעלע? אַז מרימל דער־ציילט אירע מעשיות, הייבן אַלע קינדער אָן צו וויינען... און ביינאַכט וועקן זיי זיך. מען הערט פון אַלע פענצטער וויינען... מרימל קומט צו זיי אין חלום... צו מיר אויך.

בלימעלע (גלעט זי און טוליעט זי, רעדט געשווינד). מרימל איז אַ יתומה, קראַנק, איבערגעשראָקן...

צירעלע (נעמט זי אַרום). כ'האָב דיך ליב, בלימעלע. ווייל דו ביסט שוין אַ גרויסע, און דו ביסט נאָך אַזאַ גוטע. זיי דו אויך מיין מאַמע... גוט? זאָג! איז אמת, וואָס מרימל

זאָגט, אַז די, וואָס לעבן אין גיהנום, זעען אַזוי אויס ווי אונדזער מאַמע?

בלימעלע (אומרואיק). נישט אמת, נישט אמת. אונדזער מאַמע איז אַ טייערע, שיינע מאַמע. זי זעט אַזוי אויס פאַר שרעק...

צירעלע. כ'ווייס, אַלע האָבן מורא, אַלעטשקע מענטשן אויף דער גאַנצער וועלט האָבן מורא... דאָס האַרץ קלאַפּט מיר ווידער, ריר אָן!

בלימעלע. ש... ש... ש... פאַרגעס, שוועסטערל, פאַרגעס.

צירעלע. כ'קען נישט פאַרגעסן! מרימל זאָגט, אַז די ביימער און די פייגעלעך אין סאַד זענען בלאַס געוואָרן פאַר שרעק... זי זאָגט, אַז דער הימל איז שוין נישט בלאָ, ער איז אויך דערשראָקן... ווייסט, זי זאָגט, אַז ווען די זון גייט אונטער, צינדן זיך אָן די וואָלקנס, ווייל זיי שעמען זיך איבער די זינד אויף דער ערד... און די שטערן, רעדט זי, פאַלן אַראָפּ און שטאַרבן, ווייל זיי זעען אַלץ, אַלץ... זי לאַכט... אפילו די פישלעך שרעקן זיך און לויפן אַוועק... מרימל ווייסט, אַז דאָס וואַסער אין טייך איז שוין נישט ווייס, נאָר רויט, ווייל מען וואַרפט דאָרט אַריין טויטע, צעשניטענע מענטשן... (וויינט געריירט) מרימל ווייסט אַלץ... (עס קומט אַריין דער שוחט מיט געשאָכטענע עופות אין דער האַנט. ער קוקט זיך אומרואיק אַרום, דערזעט צירעלען מיט בלימעלען.)

שוחט. ווו איז דער רב? אַ שאלה...

בלימעלע. דער רב? דער טאַטע? (מיט גרוים אומרו.)

צירעלע (לויפט צו, גלעט די עופות). מען שעכט זיי... זיי קענען נישט רעדן, נישט בעטן.

שוחט. שלעכט פאַרשניטן... די האַנט ציטערט...

צירעלע (גלעט דאָס העלדזל פון דער געשאָכטענער הון). אַ רחמנות... אפשר איז זי אַ מאַמעליו?

בלימעלע. דער טאַטע? (הערט זיך צו. עס קומט אַן דער רב, בלאַס און דערשראָקן.)

רב. פאַרקלאַפט דעם לאָדן! פאַרלעשט ס'ליכט! (דער רב, בלימעלע און דער שוחט טוען עס) ווו איז די מאַמע?

בלימעלע (שטיל פאַרצווייפלט). די מאַמע?! (זי וויל אַרויסלויפן.)

רב (האַסטיק). דו טאָרסט נישט, בלייב! באַהאַלט דיך, טאָכטער! באַהאַלט דיך! (וויל אַליין אַרוים.)

בלימעלע (שריים). טאַטע, בעסער איך! (לויפט אַרוים מיט דער צווייטער טיר, דער שוחט וויל אויך אַרויסלויפן נאָך בלימעלען.)

רב. בלייבט! ס'איז אַ סכנה!

שוחט. ניין, רב, איך טאָר נישט בלייבן. די קינדער! די קינדער! (לויפט אַרוים. דער רב בלייבט. אַ לאַנגע פויזע, אין דעם עפנט זיך אויף דער לאָדן, דערנאָך דאָס פענצטער

און עס באַווייזט זיך מרימלס קעפּל. זי קריכט שטיל אַרויף. אָטעמט שווער.)

מרימל. צירעלע! ביסט דאָ? בלוט! רויט בלוט! אוי, ווי רויט! האָסט שוין פאַרזוכט אַ מאָל בלוט? בלוט מוז זיין זים, ווי קאַנדלצוקער. בלימעלעס בלוט מוז זיין זיסער פון האָניק... עס בריט. משה רבינו שלאָפט, שטיל, ער רוט... (דער רב לויפט אַרום איבער דער שטוב, טוט אַן דעם טלית, פאַרשטעלט דעם קאָפּ מיט די הענט און פּאַמעלעך פאַלט ער אויף דער וואַנט, באַהאַלט דאָס פּנים און בלייבט ווי פאַרגליווערט. צירעלע לויפט צו צום רב, ער האַלט זי פעסט ביים הענטל.)

צירעלע. מרימל, מרימל, הער אויף! שרעק מיך נישט. ווו זענען זיי? (מרימל פאַרשווינדט פּאַמעלעך פון פענצ־טער. אין דרויסן פלאַקערט. ס'פילט זיך גרוויזאַמקייט און שרעק. מען לויפט. מען הערט פאַרשטיקטע שטימען:

„מענטשן! העלפט! מיין קינד! מיין אַלטער טאַטע!“

עס עפענען זיך די לאָדנס פון צווייטן פענצטער און ס'באַ־ווייזט זיך ווידער מרימלס קאָפּ. עס פאַלט אַריין שלום, דערנענטערט זיך צום עמוד, עס פאַלן אַריין נאָך מענטשן פון שטעטל, בעלי־בתים, אָרעמעלייט, ווייבער מיט קינ־דער, מיידלעך, יונגע בחורים און בעלי־מלאכות, אַ וואַסער־טרעגער און נאָך אַנדערע. אַלע טויט דערשראָקן, בלייבן פאַרשווינגן, און קוקן מיט אומזיניקע בליקן אויפן רב. שטילקייט, קיינער רעדט נישט קיין וואָרט, יעדער דריקט

זיך צו צו דער וואַנט, טייל רוקן זיך צו צום באַלעמער. אַלע הערן זיך צו צו מרימלען.)

מ ר י מ ל (פאַרטראַגן). ספר־תורות ברענען! די שול פלאַקערט! אַ זילבערנע קרוין וואַלגערט זיך אויפן הויף. אויף דער שוועל ליגט אַ מענטש, דער אַלטער שמש, אין דער האַנט האַלט ער אַ ספר־תורה הענטעלע. שטיל! ער דאַוונט. שמע ישראל!

(די מאַמעס מיט די קליינע קינדער גייען פאַמעלעך צו צום רב. אַ יונגע מוטער מיט אַ קליין קינד אויף דער האַנט, די שוחטקע מיט לייזערלעןביים הענטל. דער רב שטייט אין מיטן.)

מ ו ט ע ר (דערלאַנגט דעם רב דאָס קינד). רב! נעמט מיין קינד! זאָלן מיינע אויגן נישט זען...

(דער רב נעמט עס אויפן האַנט, דעקט צו מיטן טלית זיין קעפל, לייזערלען טוליעט ער צו צו זיינע פיס. די אַלטע באָבע פירט אויך צו צום רב די אייניקלעך, מאַטעלען און ברוכלען, און דריקט זיי צו צו זיינע קני. הענטלעך קלאַמערן זיך אָן זיין שוואַרצער קאַפּאָטע און טלית, עס בילדעט זיך אַ פּיעטע. די רויטע ליכט פון פייער, וואָס פאַלט אַריין דורכן פענצטער, ווען מרימל באַווייזט זיך, באַלייכט דאָס בילד, דעם רב מיט די קינדער. די איבעריקע געשטאַלטן זענען בלייך באַלויכטן, טייל פון זיי זענען איינגעבויגן, אַנדערע מאַכן פאַרצווייפלטע באַוועגונגען, שעפּטשען און מורמלען. אַ שפּיל אָן ווערטער, אַ שטימונג

פון טויטשרעק. אַלע ווערן ווי פאַרגליווערט, צירעלע רייסט איבער די שטילקייט און זאָגט צו מרימלען אין פענצטער.)

צ י ר ע ל ע (מיט שרעק). מרימל! פאַרוואָס בין איך געבליבן אַליין? פאַרוואָס קומט נישט די מאַמע? פיר מיך אַרויס, פיר מיך צו זיי.

מ ר י מ ל. קום!

צ י ר ע ל ע. כ׳שרעק מיך, כ׳קען נישט.

מ ר י מ ל. קום, וועסט זען, ווי דיין שוועסטער ליגט אויף דער ערד, נאַקעט, די האָר צעלאָזט, זי הייבט אויף דעם קאָפּ, און דער קאָפּ פאַלט איר צוריק אויף די שטיינער. די שטיינער טרינקען אויס איר בלוט... ווייסט, אַלע מענטשן האָבן זיך באַהאַלטן אין די גריבער, אונטער דער ערד, און איך אויף דער ערד. כ׳האָב געפונען אַ קליין אָפּגעהאַקט פינגערל, און זיבן ציינדלעך. איך וועל זיי אויפציען אויף אַ שנירל און טראָגן אויפן האַלדז. ווילסט, קען איך דיר אויפקלויבן נאָך, ווילסט קען איך דיר ברענגען אויגן... אַזוי ווי קרעלן, זיי ליגן אַזעלכע שיינע, שוואַרצע, בלאָע. קום! ר׳ ברכיה רב, וואָס שטייט איר, ווי אַ מת... אויף וואָס וואַרט איר? אויף אַ נס... נישטאָ קיין נסים! אַלץ איז שטותים... גאָט איז בייז!... ער שעלט! אוים פורים אויף דער וועלט...

דאָס צווייטע בילד

יעדעס נפש

א ווינטערנאַכט אין אַ פּראָווינצער שטעטל.
אַ קעלער. אַ קליין פאַרשטעלט פענצטערל.
די ווענט באַדעקט מיט שימל. אין יעדן
ווינקל אַ נאָרע, געלעגערס און שטרוי. אויף
יעדן בינטל שטרוי ליגט עמעצער. צע־
וואָרפן הפֿלץ. קאַרטאָפל, אַ קענדל וואַסער, אויף דר'ערד
אַ קאַלירט לאַמטערל, אַ בלעכענע קוואַרט. אויף אַ בענקל
זיצט די באָבע פאַראַליזירט, צוגעדריקט צו דער וואַנט.
ביי אירע פיס ליגן אויף דער גאַלער ערד די אייניקלעך
מאַטעלע און ברוכל. פון דער רעכטער זייט אויף דער נאָרע
ליגט בלימעלע און לעבן איר צירעלע. אַ ביסל ווייטער
ליגט דעם שוחטס ווייב מיט די קינדער און לייזערלען.

פֿון פֿאַרנט זיצט אויף אַ בינטל האָלץ דער חזן מיט אַ ליכט אין דער האַנט. אויף זיינע קני האַלט ער אַ ספֿר. נישט ווייט זיצט דער אַלטער, בלינדער, גראָער סופֿר. אין דער מיט, ביים לאָמטערל, ליגט מרימל איינגעהילט אין אַ צעפּליקטן טלית. אויף דער לינקער זייט, אין דער טיף, זיצט אויף אַ נאַרע און דאַוונט דער אַלטער רב. דערלעבן זיצט זיין זון שלום. קעגנאיבער, אונטערן פֿענצטערל, שטייט דער שוחט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן, אָנגעשפּאַרט אויף אַ בעליק. אין ווינקל ליגן רחלע, מנחמל. טייל שלאָפֿן, טייל ליגן רואיק, שווייגן, חוץ דעם חזן, דעם סופֿר און דער באָבען.

ח ז ן (זאָגט אַרויס פֿון ספֿר מיט אַ טרויעריקן ניגון, הוסט, פֿאַרשטיקט מיט דער קאַפּאָטע דעם הוסט).

ס ו פ ר (שטיל). פֿאַרטרינקט אַ ביסל וואַסער.

ח ז ן. אַ שאָד יעדן טראָפּן. זאָל פֿאַר די קינדער בלייבן.

ס ו פ ר. אַ פֿינצטערע וועלט!

ב אָ ב ע. די פּיס פֿאַרשטיינערט, פֿאַרגליווערט. איך בין שוין נישט מער ווי דער שטויב, אָבער מיט זיי, מיט די קינדער, מיט די יתומימלעך, מיט זיי וואָס וועט זיין?

מ ר י מ ל (זיפֿצט אומרואיק).

ח ז ן. מרימל מאַטערט זיך אין שלאָף.

מ ר י מ ל (אין אָנהייב נישט דייטלעך, וואָס אַ מאָל דייט־

לעכער). מאַמע, זיסע מאַמע! לאָז מיך נישט איבער (אַלע הערן זיך צו) קאַלט...

ב אָ ב ע. זי קלאָגט זיך, נעבעך...

מ ר י מ ל (פֿון שלאָף). איך בין שוין אַזוי אַלט. די הענטלעך מיינע זענען מיד. מאַמע, נעם פֿון מיר צו די אויגן. איך וויל זיי נישט. קוק נישט אין זיי אַריין. מאַמע, טייערע מאַמע! נעם מיר צו די אויערן.

ס ו פ ר (גייט צו נענטער צו מרימלען און זאָגט). הערט!

ב אָ ב ע. איר דערשלאָגן האַרץ...

מ ר י מ ל. מיינע פּיס זענען צעבלוטיקט... רויט. צי דאַרט וואַקסט רחמנות מיט מאָן, כאָטש אַ לויט?

ח ז ן (גייט צו צו מרימלען, קוקט זיך איין). רעדט פֿון שלאָף.

מ ר י מ ל (ברעכט אויס מיט אַ געוויין).

ח ז ן. וואָס איז דיר, מרימל?

מ ר י מ ל. זעסט, זעסט! (קוקט זיך אַרום, זוכט.)

ס ו פ ר. אַזאַ ווייכע טויב אין זייערע שוואַרצע הענט...

ב אָ ב ע. אַזאַ ווייסע טויב אין זייערע הענט...

מ ר י מ ל (שווייגט, די אויגן אומרואיק פֿאַרשטאַרט, דאָס קאַלירטע ליכט פֿון לאָמטערל פֿאַלט אויף איר בלאָס פּנים).

ב אָ ב ע. אַזאַ חכמה, אַזאַ שיינקייט.

ח ז ן. מרימל, אפֿשר ווילסטו אַ ביסל וואַסער?

מ ר י מ ל (מיט פֿרייד, געשווינד). עס האָט זיך מיר טאַקע

געחלומט א וואסער. ר׳ ישראל, (טרויעריק) מיר האט זיך געחלומט, אז מען בינדט מיך מיט שטריק און מען ווארפט מיך אין וואסער אריין. (רעזיגנירט) אין וואסער איז געווען אזוי קאלט! אין דעם רירט מיך אן א האנט, דער מאמעס האנט (כאפט זיך אויף פון געלעגער, לויפט צו צו צירעלען און וועקט זי) צירעלע, צירעלע! (צירעלע וועקט זיך אויף, אויך בלימעלע.)

בלימעלע. וואס איז, וואס איז? זענען דא?

באבע. מרימל, וועק זיי נישט, זאלן זיי פארשלאפן דעם פיין. (אלע וועקן זיך בישלעכווייז.)

מרימל. צירעלע!

צירעלע. וואס? צו וואס האסטו מיך אויפגעוועקט? ווען נישט דו, וואלט מיך די מאמע געפונען...

מרימל. וואס האט זיך דיר געחלומט?

צירעלע. א חלום פון יענער וועלט!

קינדער (כאפן זיך אויף, זאגן צוזאמען). א חלום פון יענער וועלט!

צירעלע. ארום און ארום איז געווען אזוי בלא. ס'איז נישט געווען קיין ערד. ס'איז געגאנגען אלע דריי, איך די מאמע און די לבנה. אויף א מאל איז פינצטער געווארן. די מאמע איז פארשוואונדן, איך בין פארבלאנדזשעט געווארן. דערנאך האב איך ווידער דערזען די מאמע... נאר וואס נענטער איך בין צוגעגאנגען, אלץ ווייטער בין איך געבליבן.

מרימל. כא, כא... מען שפילט זיך דארט אויך אין יאגעלעך. מען יאגט און מען דעריאגט נישט...

בלימעלע. ווען מען זי זוכט אויף דער וואר, געפינט זי אין חלום...

מרימל. איך האב געוויינט אין חלום. מען האט מיר צוגענומען די גאלדענע קאטש, גאלדענע הערשעלעך און דעם גאלדענעם שלום!...

שוחט. שוין וויפל נעכט נישט געשלאפן... די געשאכטענע קעלבער קוקן מיט זייערע שטומע אויגן... פרעגן פארוואס... די פינגער... פארגאסענע... מיטווארעם בלוט...

חזן. ר׳ אהרן, דאס, וואס איר שלאפט נישט...

רב. אין זכות פון די מצוות.

צירעלע (לויפט צו). איר ווייסט? זאל ר׳ אהרן וויסן, אז די קליינטשיקע הינדעלעך, ווען מען שעכט זייערע מאמעס, קומען אן פרעמדע... און נעמען ביי זיי אלץ צו, שלאגן זיי און פארדזשיאבן זיי. יא, יא...

מרימל. צירעלע, וואס האסטו געזאגט? וואס נענטער דו ביסט צוגעגאנגען, אלץ ווייטער ביסטו געבליבן. אמר אביי, פרעג איך א שאלה, איך, מרימל, משוגענע... שלום ברכיהם כלה... דו גייסט און גייסט... קומסט שטענדיק צוריק... (לאכט) פון שפינוועבס א בריק.

קינדער (זאגן אלע צוזאמען, העכער). פון שפינוועבס א בריק. (לאכן.)

שוחטקע. שטיל, שטיל... די קינדער ווען אונדז אומ־ברענגען... (כאפט זיך אויף.)

מרימל. זעסט אוים ווי א מכשפה!

שוחטקע. מיט די קינדער אן אמתע קללה... (לייגט זיך צוריק) איך פיל נישט קיין גליד. מתים ליגן בעסער.

מרימל (הייבט אן צו ציילן, אנווייזנדיק). איין מת. צוויי מתים, פינף, זעקס, זיבן, אכט...

שלום. מרימל, הער אויף!

מרימל. א, שלום! (שפרינגט צו אים צו) דו איינער ביסט נישט קיין מת. דו ביסט אליהו הנביא! דו ביסט דער שענסטער, דער בעסטער, איך ווייס, דו ביסט שלמה המלך!

שלום. אזוי, אזוי, שטיל, שטיל... (גלעט איר קאפ.)

מרימל (פארחלומט). ווען שלום גלעט מיר די האר, בלאזט אזא היים ווינטל... פון אלעמשקע מענטשן, פון אלע חיות און פון אלע טשאטשקעס... האב איך אטמיינסטן דיך ליב...

סופר. א גוטער סימן, שלום. דארפסט זי מקרב זיין, שלום.

מרימל. שלום, זאג, ווי זעט אוים דיין כלה? איך ווייס... די פריצה פון פאלאץ. גאלדענע האר. כ׳האב זי געזען פון קאשטשאל גיין. א ייד מיט א גויע איז א זעמעלע א רויע... מיט ראזשינקעס פארקנעטן אויף פסח א חלה...

שוחטקע. שווייג!

מרימל (גייט אוועק איבערגעשראקן און זינגט).

אין מיינע אויגן איז תמיד טונקל,
טונקל ווי אין די שווארצע נעכט.
איך זוך דיך, טייערער, אין יעדן ווינקל,
מיין הארץ גייט אוים, ווי אין שול די לעכט.

שוחטקע. משוגענע, צום זינגען איז איר איצט. (שטייט אויף.)

מרימל (באהאלט זיך אין א ווינקל).

שוחטקע (גייט צוריק, פויזע). ווי שפעט קען איצט זיין אויף דער וועלט? הא?

שוחט. ווער ווייסט?

צירעלע. שלומען האבן זיי צוגענומען א גאלדענעם זייגער.

מרימל. איך האב פיינט א זייגער. איבער א זייגער ווערט וואס א מאל שפעטער. א ווייזער איז א דיבוק. זאלסט אים בעטן פון היינט ביז... ביז משיחס צייטן, וועט ער קיינמאל נישט וועלן גיין אהער... נאר אהין...

צירעלע. ווו אהין?

מרימל. אהין, אהין, איז ווייט. מען ווייס נישט ווי ווייט.

בלימעלע. אוי, ווי שטיל.

שוחטקע. באבעשי, אזוי שטיל געווען די גאנצע נאכט,

הא? איר האט גארנישט געהערט, הא?

באבע. איך האב נאר געהערט רייסן דעם ווינט.

מרימל. דאס האט געקלאגט א פארוואגלט קינד...

סופר. געהערט שיסן ערגעץ ווייט. מלחמה אין שטעטל... שחיטה אין שטעטל... פארברענט אונדזער שטעטל. און עס איז נישטא קיינער, זאל... פינצטער, פינצטער... (אלע ברומען, חזרן איבער) פינצטער, פינצטער...

מרימל. זיידע, ווילסט בארגן מיינע אויגן?

סופר. גאלדן הארץ, אויגן קען מען נישט בארגן... אויגן מוז מען האבן אייגענע...

דודל. כ'וויל אהיים!

(דער רב זאגט שטיל, דער חזן קוקט אריין אין א ספר, מיטן ליכט אין דער האנט. דער שוחט שטייט, די אויגן פארשטעלט מיט די הענט, די שוחטקע מורמלט עפעס. מרימל און צירעלע גייען צו צום סופר און זעצן זיך שטיל צו זיינע פיס. ער שטרעקט אויס צו זיי די הענט, טאפט מיט די פינגער און גלעט זייערע קעפלעך. די באבע זיצט, דעם קאפ אראפגעהאנגען.)

בלימעלע. באבעשי, וואס קען איצט זיין, טאג צי נאכט?

באבע. קינד, וואס טויג דיר וויסן? פאר אונדז איז אלץ איינס, צי טאג, צי נאכט. ארויסגיין קענען מיר סיי ווי סיי נישט.

בלימעלע (גייט צו, מיט א פארצווייפלטער שטים, שטיל). באבעשי, וואס וועט זיין, אז...

באבע. וואס קענסטו, נעבעך, טון? און אז א רוצח באפאלט אין וואלד?

בלימעלע (צו דער באבע זייער שטיל). כ'בין קראנק, באבע, איך שרעק מיך... וועמען? וועמען וועל איך ברענגען אויף דער וועלט... ס'באפאלט מיך א פחד, אן עקל... ווען איך דערשפיר אין מיר א ציטער... נעמט מיך אן א רחמנות... (בייגט אראפ דעם קאפ, פארשטעלט דעם פנים.)

באבע. א גזר מן השמים, א שטראף...

שוחטקע. א שטראף, נו, הכלל?

מרימל. הכלל, האניק מיט גאל...

באבע (פאר זיך). גרוים איז דיין ליבער נאמען. שיק איר א טרייסט.

בלימעלע (רוימט איין דער באבען). באבעשי, מעג מען אזא קינד ליב האבן?...

שוחטקע (הייבט אויף דעם קאפ). אזעלכע זינדיקע רייד!

באבע. יעדעם נפש איז א נפש, א צער בעלי־חיים...

בלימעלע (וויינט).

סופר. אין אזא שעה... דארף איינער דעם צווייטן טרייסטן...

שוחטקע. א קעלט, עס שוידערט. (לייגט זיך.)

ר ב (הערט אויף צו זאָגן, זיפצט אָפּ, לייגט זיך אויף דער באַנק, אין דרויסן הערט זיך דער ווינט).

ש ו ח ט (זעצט זיך לעבן ווייב און קינדער, איינגעבויגן אין צווייען).

צ י ר ע ל ע. עס איז מיר קאַלט, און עס הונגערט מיך, איך וואָלט אַזוי געוואָלט עסן.

מ ר י מ ל (האַלב נאַקעט און באָרוועס, שטיל). אַז דו וועסט מיר באָרגן אַ שטיקל דערעלע, וועל איך דיר באָרגן אַ שטיקל ברויט.

ד ו ד ל. ברויט, ברויט!

מ ר י מ ל. אויסגעברענט די קנויט, אויפגעגעסן ס׳ברויט. מירצעשעם מאָרגן וועט קומען און באָרגן אַ חלה... דער טויט...

ל י י ז ע ר ל (שטיל). ברויט, מאַמע, ברויט, עסן!

ש ו ח ט ק ע (דערצערנט). עס גראָז, וואָס וואַקסט דאָ אויף דער שוועל. עסן, ברויט! סמאָלע, נישט קיין ברויט, מיין אייגן פלייש וואָלט איך אים געגעבן, כ׳בין שוין אַליין הויט און ביינער...

מ ר י מ ל. האָסט אַ בויך מיט הונגער, קענסט עסן די פינגער...

ד ו ד ל. רחלע! וואָס עסן אַנדערע קינדער? דאָרט אויף דער וועלט?

ר ח ל ע. יענע קינדער, דאָרט, קענען עסן וויפל זיי ווילן, קענען נאַשן.

מ ר י מ ל. קענען נאַשן... עסן המן־טאַשן...

צ י ר ע ל ע. נאַ דיר (נעמט פון זיך אַראָפּ אַ שיכעלע און גיט איר פון זיך דאָס דערעלע צום איינהילן.)

מ ר י מ ל (גיט איר דאָס שטיקל ברויט פון בוזעם).

צ י ר ע ל ע (פּרובירט אָפּצובייסן). אַזוי האַרט. (גיט איר צוריק. מרימל טוט אָן דעם איינעם שוך, ביידע טוליען זיך אין צירעלעס טיכל.)

צ י ר ע ל ע. אין דעם קעלער לויפן אַרום שאָטנס. איך האָב אַזוי מורא פאַר זיי... שלום!

ש ל ו ם. שלאָף, צירעלע, שלאָף, מרימל, שלאָפט! (גייט צו זיי צו, דעקט זיי צו.)

ח ז ן. אין זכות פון אייערע מאַמעס זאָלט איר ניצול ווערן פון הונגער און נויט.

מ ר י מ ל. פון אַלע זכות אבות... עסט מען פאַרשימלט ברויט...

ח ז ן (לעשט אויס דאָס ליכט, מאַכט צו דעם ספר און ציט זיך אויס אויף דער ערד). דאָס לעצטע ליכט, אַ, שווער דאָ צו ליגן. טאַמער שענקט מיר גאָט אַ שלאָף... טאַמער זוכט מען?...

ש ל ו ם. איך שלאָף נישט.

סופר. איך הער יעדן שאָרך, צוגענומען די אויגן, גע־בליבן די אויערן...

בלימעלע. שלום, דו שלאָפסט נישט? די מאַמע שטייט פאַר די אויגן... (קוקט אויפן פאָטער) וואָס אונדז איז גע־שען... טאַטע! (שטיקט דאָס געוויין.)

רב (הייבט אויף די אויגן צו בלימעלען).

השפילו שבו כי ירד
מראשותיכם עטרת תפארתכם.
זעצט אייך אַראָפּ נידעריק,
וואָרום געגידערט האָט אייער קאָפּצירונג,
אייער פּראַכטיקע קרוין.

סופר. שטאַרקע דורות געווען, אַ הייליק לאַנד געהאַט... אַ בית־המקדש, אַלץ חרוב געוואָרן... דער ייד איז געבליבן. ווידער צעשטערט און פאַרברענט... און מיר לעבן... וועלן מיר ווייטער לעבן. לא אלמן ישראל.

שלום. דאָס האַרץ טוט ברומען...

מרימל (זינגט).

פאַרשטיינערט די ערד,
פאַרזשאַווערט די שווערד,
פאַרלוירן דאָס לאַנד,
געבליבן די וואַנט.

שלום. מרימל, שטיל... (דערלאַנגט איר אַ בלעכל מיט אַ ביסל וואַסער.)

מרימל (טרינקט, גייט צו נענטער, דערזעט תפילין, נעמט צאַרט דאָס תפילין־זעקעלע אין דער האַנט און דריקט עס צו צום האַרץ).

אַ זעקעלע תפילין... אַ תפילה!
אויף צרות אַ סגולה...
מיט גאָלדענע דרימען...
געהאַפטן דער סימן...

דאָס דריטע בילד

סינדער רעדן צו נאָט

אין קעלער. טריטל א הויך דין קינד, א בלאס ליכטיק פנים מיט א זיס טראגיש שמייכל. שטענדיק פארטראכט און שטענדיק אויף דער וואך. איר שטים ענדערט זיך אפט. זי איז קינדעריש און דערוואקסן, לאכט מיט טרויעריקן לצנות און קינדערישן שפאס. זי שטעלט זיך שטענדיק פון דער ווייטנס. אפט שווייגט זי, הערט זיך צו אלעם צו. ארום איר זענען תמיד דא קינדער, אומבאהאלפענע און פארוואנדערטע.

טריטל (זיצט אויף דער ערד לעבן שלומען, שלום זיצט אויף א בענקל). ווען שלום רירט מיך אן, דאכט זיך מיר, אז איך פאל, פאל אין א טאל. אין די ליפעלעך, דא, ווערט אזוי הייס... שלום, דו קענסט דיינע הענט? אזוי ווי

סאמעט, דער פינגער א וו און דער א למד. ציטרינען, ארץ־ישראל אתרוגים! זיי שמעקן ווי שבת־אויבסט, ווי בשמים... ווי נעגעלעך. דא אין הארץ זיצט א בין און זשוזשעט... הערסט, עס רוישן, עס שניידן זעגעלעך. פארוואס ביסטו בלאס... גרא ווי שטויב? די מאמע מוז שוין זיין ווייס, ווייס ווי א טויב. (לויפט צו צו בלימעלען.)

בלימעלע (צו שלומען). אלץ ווערט מיר איינגעשרומפן פון הונגער. (שטילער) ווי א ווארעם... עפעס נאגט מיך טאג און נאכט... (דערשראקן) דו הערסט? איר הערט? וואס איז דאס?

שלום (שטייט אויף).

סופר. שרעקט אייך נישט! (אלע וועקן זיך.)

אלע. זענען דא? שטיל... שטיל... (הערן זיך צו.)

סופר. שרעקט אייך נישט. עס דאכט זיך נאר!...

מנחמל. נישט־גוטע, טויטע גייען דא ארום... מאמע! טאטע! ווו איז מיין מאמע? איך וויל מיין מאמע!

שוחטקע. ווער ווייסט פון איר געביין...

מנחמל (וויינט שטיל).

שלום (גייט שטיל צו צום שוחטס ווייב). אפשר האט איר א ביסן ברויט? פאר דער שוועסטער...

שוחטקע. א קריש ברויט, זאל עס זיין פארן קינד. זאל עס אויסגיין, הא? פארמארעט ווערן?...

שלום (ענטפערט נישט).

מרימל. בלימעלע איז געווארן ווייס ווי קאלעך, בלאס... א ווייסער מלאך, ווי א פארחלשטע כלה צו דער חופה... איך וואלט אויך געוואלט חלשן... (גנבעט ארוים פון דער שוחטקע, פון אונטערן שטרוי, שטיקלעך אלט ברויט און גיט בלימעלען, דערנאך דעם סופר. בלימעלע נעמט עס פאמעלעך, עסט, שלום שטייט לעבן איר.)

סופר (כאפט דאס ברויט, וואקלט זיך, פארטראכט זיך). ניין... (גיט עס איר צוריק.)

מרימל (גייט צו צו שלומען). זעסט, שלום, מיינע פינגער, יעדער נאגל האט א שווארץ פלעקעלע. דאס זענען זינד. גרויסע זינד!... (גייט צוריק, זעצט זיך לעבן צירעלען.)

צירעלע. מרימל, איך האב אויך גרויסע זינד, ווייסט? איך האב אומגעברענגט א קליין שוועלבעלע. א קליין קראנק פייגעלע, אזעלכע דינעטשקע פיסעלעך, פיצינקע נעגעלעך און אויגעלעך ווי קרעלעכלעך. איך האב עס פארמאטערט.

מרימל. דאס איז נישט געווען א שוואלב. דאס איז געווען א נשמה פון א קליין קינד...

צירעלע. אפשר...

מרימל. אפשר! א גוטער תירוץ... האסט געשלייסטע פעדערן אין קאפ, קענסט נישט רעכענען... אפשר! א גוטער חשבון... (מרימל און צירעלע גייען צו צו דער באבען.)

צירעלע. באבע, פארוואס זיצסטו אזוי און רירסט זיך נישט?

באבע. פאר שרעק, פארגליווערט געווארן.

מרימל (לאכט).

מאמעלע. באבע, דו וועסט קיינמאל נישט קענען גיין? און אז משיח וועט קומען?

קינדער (חזרן איבער). און אז משיח וועט קומען?

צירעלע. באבע, איך וואלט דיר אוועקגעגעבן איין פוס.

לייזערל. און איך וואלט דיר אוועקגעגעבן אויך איין פוס, וואלסטו שוין געהאט צוויי. יא, אבער מען קען נישט אזוי, כ'ווייס. אמת?

באבע (צו זיך). אזוי פיל רחמנות... אזוי פיל הארץ... ביז עס ווערט נישט גרויס...

מרימל. באבע, וואס טויגן דיר פיס? א מילון שלאנגען, מען קען דיר געבן א בים...

מאמעלע. פארוואס איז דאס ברויט מיט שימל?

באבע. אין קעלער איז נאס, דער באבעס קלייד איז אויך מיט שימל.

מרימל. באבע, דיר איז בעסער! קענסט נישט גיין. קענסט נישט לויפן. אן דעם געטומל... וועסט דיר פאר־שפארן... לאז וואקסן דער שימל... אויך א חסרון...

צירעלע (גייט צו). זיידעניו, דיינע שטיוול זענען אויך גרין...

סופר. איך זע זיי נישט... איך פיל עס אין דיביינער. איך זע גארנישט. (רעשט קינדער לויפן צו צום סופר.)

צירעלע. זיידעניו, ביסט אפשר הונגעריק?

סופר. הונגעריק? ניין...

צירעלע. ביסט דארשטיק?

סופר. דארשטיק? ניין...

צירעלע. די פיס זענען דיר שוין פארפרוירן געווארן? מיינע פיסלעך זענען שוין ווי שטיקער אייז... זיידעניו, זאג, דו קענסט שוין מער קיין ספר־תורות נישט שרייבן...

סופר. א בלינדער סופר, יעדעס אות געדענק איך, נאר זען וועל איך זיי שוין קיינמאל נישט.

צירעלע. וואס האבן זיי מיט דיינע אויגן געטון?

מרימל. דעם זיידנס אויגן... בלאנדזשען ארום... זוכן דעם סופר...

צירעלע. בענקען נאך די הייליקע אותיות.

סופר. בלינד...

מרימל. ביסט גלייך מיט אלע. אלע זענען בלינד... איין בלינדער פירט דעם צווייטן.

צירעלע. וואהין, מרימל, וואהין?

מרימל. דער סוד איז דערין.

חזן (הוסט). א טרונק!

שוחטקע. עס איז שוין נישטא קיין וואסער.

רחלע. איך בין אזוי דארשטיק. די צונג קלעפט זיך מיר צום גומען.

צירעלע (פרייט זיך). איך האב אן עצה. לאמיר טרינ־קען טרערן... לאמיר נעמען א בלעכל, און ווער עס וועט

ווײַנען, וועט מען אים אונטערשטעלן דאָס בלעכעלע. וועט מען האָבן צו טרינקען.

רחלע. נו, טאָ לאָמיר ווײַנען.

צירעלע. נו, נו, טאָ לאָמיר זיך דערמאָנען אָן אַלע אונדזערע... (הייבט אָן צו ווײַנען.)

רחלע. נו, ווײַן, ווײַן, אַ סך, אַ סך, אַ סך ווײַן, אַ סך. געשווינד... (לויפט נאָכן בלעכל און שטעלט איר אונטער. צירעלע הערט בײַסלעכווײַז אויף צו ווײַנען, רחלע קוקט אַרײַן אין בלעכל.)

צירעלע (טוט אַ שלונג, לאָזט אַראָפּ דאָס בלעכל). ביטער, איך וויל נישט.

טרימל. טרינק! ווער עס טרינקט אײגענע טרערן, וועט געהאָלפן ווערן! (קינדער זאָגן נאָך) און ווער עס טרינקט פרעמדע טרערן, וועט פאַרשאָלטן ווערן...

קינדער (זאָגן נאָך). און ווער עס טרינקט פרעמדע טרערן, וועט פאַרשאָלטן ווערן.

טרימל. טרינק ווײַן, טרינק, צירעלע, הײַנט איז שמחת-תורה!

צירעלע. שמחת-תורה! פענער מיט גלעקעלעך... רויטע עפּעלעך... די ספר-תורה איז געווען אָנגעטון אין אַ בלאָ סאַמעט מענטעלע. מען האָט געגעבן די קינדער צו קושן די תורה... יוען מען וואָלט איצט געקענט אַ קוש טון די ספר-תורה, וואָלט עס אפשר געהאָלפן...

ברוכל (גייט צו צום חזן). טרימל זאָגט, אַז הײַנט איז שמחת-תורה.

חזן. עס מישט זיך איר אין קאָפּ. הײַנט איז דער נײַנטער טאָג אין תשרי. יום-כפור גייט.

ברוכל (צו די קינדער). יום-כפור!

קינדער. יום-כפור, יום-כפור!

צירעלע. שלום! זינג ונתנה תוקף.

שלום (זינגט שטיל, אַלע קינדער זינגען שטיל מיט, דער חזן זינגט מיט, פאַרגעסט זיך און זינגט וואָס אַ מאָל העכער און העכער, פאַלט אַרײַן אין עקסטאַז, שפּעטער וואָס אַ מאָל שוואַכער. זינגענדיק פאַלט ער שטיל אויף דער ערד, די ערשטע באַמערקט עס טרימל, לויפט צו, די איבעריקע קינדער אַחוץ צירעלען טוען נאָך).

טרימל. זיידעניו, האָסט זיך דערשראָקן... (בייגט זיך צו אים אַראָפּ און הערט זיך צו, רופט צו צירעלען) צירעלע, קום, וועסט זען, ווי מען שטאַרבט...

צירעלע. כ'האָב מורא, טרימל, לאָז מיך! שלום! זע, ר' ישראל... (אַלע לויפן צו צום חזן.)

שלום. וואָס איז אײַך? ענטפערט!

חזן. ייִדן, איך שטאַרב... וואָס זאָל איך דאָרט זאָגן?... (שטאַרבט.)

שוחטקע. ער לעבט שוין נישט...

רב (גייט צו צום מת, אַלע טרעטן אָפּ, קוקט אים לאַנג אָן,

זאָגט). ברוך דיין אמת... (זאָגט שטיל ווייטער פאַר זיך. דער שוחט נעמט דעם חזנס טלית און דעקט צו דעם טויטן, שוחטקע צינדט אָן זיין ליכט.)

צ י ר ע ל ע (גייט צו צום טויטן). ר׳ ישראל, זאָגט גאָט, אַז ביי אונדז איז פינצטער און קאַלט. ווען וועט מען שוין אַרויסגיין? פאַרצייל, זיידעניו, פאַרצייל אַלץ. (בלייבט שטיין איבערן מת.)

ל י י ז ע ר ל (גייט צו נענטער). זאָג אויף יענער וועלט, אַז דער טאַטע האָט שוין נישט קיין כוח, אַז דער מאַמען קלאַפּט טאָג און נאַכט דאָס האַרץ, אַז משהלע איז שטום געוואָרן פאַר שרעק און דאָס קליינע קינד איז שוין אויך נישטאָ... (בלייבט.)

ר ח ל ע (גייט צו און בייגט זיך צו צום מת). אַז מען איז תמיד הונגעריק און דאַרשטיק, אַז עס איז נישטאָ קיין ברויט און עס איז נישטאָ קיין וואַסער. (בלייבט.)

מ נ ח מ ל. זאָג דעם רבונו של עולם, אַז איך בין געבליבן איינער אַליין. דעם טאַטן און די מאַמען האָט מען אַוועקגעפירט, איך וויים נישט וואָהין. זאָג דער מאַמעליו, אַז זי האָט מיך אָפּגענאַרט. זי האָט געזאָגט, מנחמל, זיי שטיל, בעט גאָט, איך קום באַלד צוריק, און איז שוין מער נישט צוריקגעקומען...

מ ר י מ ל (בסוד). שוטה, נאַר, מען האָט זי פאַרברענט...

מ נ ח מ ל. כ׳וויים, אָבער זאָל זי צוריקקומען, זאָל זי מיך נישט איבערלאָזן אַליין...

ב ר ו כ ל (לויפט צו און זאָגט געשווינד). לאָז גאָט מיר שיקן אַ זעמעלע... (לויפט צוריק.)

צ י ר ע ל ע. געדענק, זיידעניו, זאָג אים, אַז בלימעלע איז שוין גראָ געוואָרן, אַז זי בענקט נאָך דער מאַמען... און... וויינט. טאָמער זעסטו די מאַמען, זאָלסטו איר גאָרנישט זאָגן, זאָלסט זי נישט מצער זיין.

מ ר י מ ל (זעצט זיך לעבן מת, רעדט שטאַרק). זאָלסט נישט פאַרגעסן צו גריסן דעם טאַטן, די מאַמען, אמן. און אים זאָג, איך, מרימל, שיק אים אַן עצה... אַלע, אַלע יידן צוזאַמענצוקלויבן. שוואַרצע טעג, צעהאַקטע שויבן... אויב אַזוי, זאָל ער אַלע נעמען דאָרט אַהין... אַ גלייכער וועג... מרימל דעם דיינס פרעגט... איז דער תירוץ... אַ פאַרזשאַווערטע זעג. אמר אביי, האָב איך, מרימל, אַ טענה, אַז מען נעמט צו אַ מאַמע, פאַרוואָס נישט יענע, נאָר דווקא מיינע. און גיב טאַקע דעם רבונו של עולם צו פאַרשטיין... איך בין אַ גולם, איך בין אַ שטיין...

ש ו ח ט ק ע. טאַטע געטרייער, האָסט קיין רחמנות נישט, מיט אַ מת אינאיינעם... (אין דעם הערט מען שיסן, אַ גערויש, אַ געפילדער, טופּען פון פיס, געשרייען, אין קעלער אַ צעמישונג און אַ שרעק.)

ס ו פ ר. זענען דאָ... (אַלע פאַרציטערט, אַלע כאַפּן זיך אויף.)

ש ו ח ט ק ע. לאָמיר אַנטלויפן!

שטימען. וואוהין? וואוהין?

בלימעלע. וואוהין? וואוהין?

צירעלע. כ'האָב מורא.

מרימל. אַ חתונה... זאָגט ווידוי פאַר דער גסיסה... שרעק זיך נישט, צירעלע, (גיט איר אירם אַ שטיקל ברויט) נעם, עס, ס'איז זעמעלעך זיסע.

שלום. קומט, קומט! (העלפט צוזאַמענגעמען זאַכן, וויל זיי אַרויספירן. יעדער נעמט צונויף זיינע זאַכן אין גשאייל. מען הערט ווידער די פרעמדע, שווערע טריט, עס הערט זיך האַקן שויבן, אַלע לויפן אין אַ טונקלווינקל צו דער וואַנט, פרעסן זיך צוזאַמען, איינער קלאַמערט זיך צום אַנדערן. אַלע שווייגן.)

שוחטקע. גרויסער גאָט! געשווינד! לעשט אויס די ליכט ביים טויטן! (לויפט צו און לעשט אויס.)

באָבע (רופט). קינדער! מיט די קינדער וואָס וועט זיין?

קינדער. באָבע, באָבע!

סופר (בלאָנדזשעט אַרום מיט אויסגעשטרעקטע הענט, רופט). צירעלע, מרימל!... דערלאַנגט... אַ הענטל, פירט מיך אַרויס... כ'זע גאָרנישט...

מרימל (פירט אים אַרויס, קומט באַלד צוריק).

קינדער. באָבע, באָבע! (לויפן צו איר צו.)

באָבע. קינדער! (ווערט ווי פאַרשטיינערט.)

מאַטעלע. וואָס וועט מיט אונדז זיין, מרימל?

מרימל. שעפעלעך, ציגעלעך, קליינינטשקע הינדעלעך, אַן אַ ברכה, מיט אַ ברכה, אַלע וועט מען שעכטן.

מאַטעלע. זאָג, מיט אַ חלף?!

מרימל. אַ חלף איז כשר, אַ האַק איז טרפה (נעמט צו דאָס לאָמטערל, זאָגט צו די קינדער) קומט, איך וועל אייך פירן... צו כותל מערבי שפּאַצירן... (קוקט זיך איין אין דעם לאָמ־טערל) נאָך איין פונק איז געבליבן. (גייט צו צום מת) ר' ישראל, שטייט אויף, שטייט אויף! ביי אונדז אין שטעטל האָט מען מתים פון די קברים געשלעפּט. די טויטע יידן זאָלן נאָך אַ מאָל שטאַרבן... זיידע, שטייט אויף! ר' ישראל, שטייט אויף! שטייט אויף!

קינדער (אַלע צוזאַמען). שטייט אויף, ר' ישראל, שטייט אויף!

דאָס פערטע בילד

מוראשקעס איז בעסער...

א פאר חדשים שפעטער... אן אנדער שטעטל. א קעלער־שטוב, א סלופ אין מיטן און צוויי סלופעס פוןביידע זייטן שפארן אונטער דעם באלקן. א פענצטער פארשטאפט מיט שמאטעס. א קליינע הילצערנע טיר. ביי די ווענט בענק, אויף זיי געלעגערס. א פאר אויסגעלייגטע ברעטער אויף דער ערד. עס הענגט אן אנגעצונדן לעמפל. אין ווינקל ברענט א ליכט אין א לייכטער. עס שטייען באזונדער צוויי דינע ליכטלעך. פרייטיק צו נאכט. אומעטום זעק, פעק און קלומעקלעך מיט זאכן. קוישלעך, קעסטלעך, שנורן, קריגלעך, שעפלעך, פלעשער, שיך, מלבושים. אויף די בענקלעך לעבן די מענער ליגן טליתים, סידורים, ספרים.

צירעלע זיצט אויף דער ערד אויף א טוך נעבן מרימלען. מרימל זיצט אנגעלעגט אן סלופ אין דער מיטן באלויכטן פון דער ליכט. אנגעטון אין א ווייס העמד מיט לאנגע ארבל. א רויט, קורץ, ברייט קליידל. אויף די לענדן א חסידיש, שווארץ גארטל. אויפן הארץ אנגעהאנגען א מזוזה. בארוועסע פיס. מאטעלע, ברוכל, לייזערל און רחלע זיצן צוזאמען ביי דער וואנט אויף די זאכן. די ייִנגלעך זענען אנגעטון אין קאפאטקעלעך, טייל אין העמדלעך מיט ארבע-כנפותלעך, טייל אין היטלעך, אנדערע אין קאפעלעך. בלי-מעלע זיצט איינגעבויגן אויף א באנק. די שוחטקע ליגט קעגנאיבער אויף דער ערד אויף די ברעטער, אונטערן קאפ אונטערגעלייגט שמאטעס. אויף דער רעכטער זייט זיצט די באבע אנגעשפארט אויף א סלופ. אויף דער לינקער זייט, ביים סלופ, זיצט דער סופר. ביי דער הינטערוואנט אויף א בענקל זיצט דער רב, פאר אים א קליין טישל, אויפן טישל א פאר ספרים און לייכטערס מיט ברענענדיקע ליכט. דערלעבן זיצן דער שוחט און שלום, זיי דאווענען שטיל. אין דער מיט אויף א קאסטן ליגט דאס קראנקע קינד דודל.

מאטעלע. עס הונגערט מיך... עסן... עסן...

צירעלע. טרינקען... וואסער... ברויט, א פיצל, א פי-צעלע...

ברוכל. א קרישל... כאטש א קרישקעלע וויל איך...

צירעלע (צו זיך). ס'מוז בלייבן פאר מיין שוועסטער בלימעלע, זי איז קראנק... זי וועט האבן א קינד...

לייזערל. אוי, עסן... עסן...

מרימל. עס אותיות, חיתן, טיתן...

רחלע. כ'האב אן עצה, לאמיר אויסטראכטן עסן, גוט? אזוי אומישנע, מען קען אלץ האבן... לאז זיך אונדז דאכטן...

ברוכל. עס וועט העלפן?

רחלע. אוודאי, ברוכל, מען וועט ווערן זאט... א ביסל זאט... (מאכט זיך עסן) איך עס איצט א פלעצעלע מיט מאן...

ברוכל. אויף א רעכטן אמת? (האלב וויינענדיק.)

רחלע. דאוון, בעט גאט, וועט ער אונדז צושיקן.

צירעלע (צו מרימלען). זאג, ס'איז אמת, וואס דו האסט געזאגט? אז גאט דאוונט קיינמאל נישט?

מרימל. אוודאי, צו וועמען? ווער איז גאטס גאט?

צירעלע. און ווער האט באשאפן גאט?

מרימל. גולם, נאר... גאט.

צירעלע. זיך אליין באשאפן?... ווי זעט אוים גאט?...

מרימל. ס'איז א סוד... א סוד...

לייזערל. מרימל, משוגענע, זי איז צעמישט. (רירט אן די מזוזה.)

מרימל. ריר נישט אן. ס'איז ער! שלום!

ברוכל (גייט צו צו דער באבען). באבע, זאג ס'איז אמת

וואס מרימל זאגט? אז מיט הונגער קויפט מען אפ די עברות? אז טרערן קענען אפמעקן זינד? זאג, באבע, איך האב א סך זינד? איך וויים נישט? (בסוד צו דער באבען) איך האב א פעדערל פון א פייגעלע, כ'האב א קליינטשיק פודעלע מענטשעלעך. איך האב דאס אלץ געפונען דא אין קעלער, איך האב דאס אלץ באהאלטן, אז קיינער זאל נישט זען, מען זאל עס מיר נישט צונעמען. דאס איז א זינד, באבע? יא, א זינד? זאג?

ב א ב ע. ניין... דו האסט שוין אפגעקויפט... תשובה גע־טון...

צ י ר ע ל ע. מרימל, ווילסט עסן, איך וויים... וואס האסטו זיך ווידער פארטראכט?

מ ר י מ ל. צי קען א לייב א בים טון א פליג? (קינדער לאכן.)

צ י ר ע ל ע. אלץ איז ביי דיר פארקערט. א פליג קען א בים טון א לייב. ווען זאמד וואלט געווען בלא, וואלט גע־ווען שענער, אמת?

ר ח ל ע. און ווען די וואלקנס וואלטן אראפגעפאלן, וואלט מען געזען, וואס עס טוט זיך אין הימל, אמת?

מ ר י מ ל. איך וויים! אלע טויטע קינדער און אלע טויטע יידן קוקן צו אונדז אראפ און רעדן...

צ י ר ע ל ע. און מיר הערן זיי נישט.

מ ר י מ ל. די גאנצע וועלט הערט נישט... זי איז טויב.

מ נ ח מ ל (גייט צו). ווייסט, אונדזער קעצעלעס באבעשי (קינדער לאכן) איז פארלוירן געגאנגען אין דעם געטומל. מען האט עס צעטראטן, דאס קיזשעלע האט געגעסן פאפיר. גלויבסט מיר נישט? פון הונגער... איך האב אויך גע־געסן פאפיר.

ר ח ל ע (שטיל צו צירעלען). דעם שוחטס ווייב, ווען זי איז בייז, זאגט זי, איך האב גארנישט פארן קינד, כ'וועל אים געבן סמאלע. און אז זי וויינט, זאגט זי, צו וואס דארף מען האבן קינדער, אז עס קומען גזלנים און שעכטן זיי אוים. ס'איז נישט קיין וועלט, זאגט זי, ס'איז א וויסטער וואלד.

מ נ ח מ ל. האסט שוין געגעסן א מאל סמאלע?

ר ח ל ע. ניין!

צ י ר ע ל ע. און ליים? געדענקסט, ווען מען האט אונדז געטריבן, האב איך געגעסן בלאטע און גראז און האלץ.

ר ח ל ע. מען ווערט קראנק. איך האב געטרונקען וואסער פון א זומפ. דארט זענען געלעגן טויטע פערד און א סך סקעלעטן...

צ י ר ע ל ע. וואס איז דאס סקעלעטן?

מ ר י מ ל. מענטשן־ביינער... ס'איז שוין קיינער...

צ י ר ע ל ע. און וואס האט מען געטון מיט דודלען?

מרימל. זיי האָבן אים אויפן מיסט געוואָרפן.

צירעלע. אָך ניין, ניין. כ'וויל שוין קיינמאָל נישט שטאַרבן, קיינמאָל נישט, קיינמאָל נישט! (וויינט שטיל.)

רחלע. בין איך קראַנק געוואָרן... וואָס דעמאָלט איז געווען... אוי! עס זאָל שוין קיינמאָל אַזוי נישט זיין. זיי האָבן געזוכט יידן, ס'קינד האָט געוויינט, האָט מען עס פאַרשטופט ס'מיילעכל מיט אַ שמאַטע, די מאַמע האָט געשריגן עס וועט זיך דערשטיקן... מען האָט זיך אַלע געמוזט מאַכן פאַר טויטע, זיי זענען צוגעלאָפן און מיך האָבן זיי געטראָטן מיט די שטיוול. משהלען, דעם שכנס יינגעלע, האָבן זיי געקאָפּעט מיט די פיס, געפּרוווט, צי ער לעבט, און די קליינע פייגעלע, ווייסט, די פון די לאַנקעס, האָט איינער דורכגעשטאָכן ס'בייכעלע און שפּעטער זענען זיי אַוועקגעריטן אויף די פערד, האָבן זיך געזונגען און געלאַכט... דערנאָך איז געוואָרן שטיל. עס האָט שוין אָנגעהויבן צו טאָגן. מיין ברודערל שלמהלע, מיט דער שמאַטע אין מיילעכל, האָט שוין נישט געלעבט... און פייגעלע איז אויך געשטאָרבן... אין וואַלד האָבן די פייגל אַזוי שיין געזונגען, און דאָס טייכל דערלעבן האָט גערוישט, און אפילו די פליגן האָבן געזשוזשעט אַרום אונדז... נאָר מיר האָבן געמוזט זיין שטיל און שווייגן ווי טויטע...

צירעלע (זיפצט אָפּ). מוראַשקעס איז בעסער פון אונדז, זיי דאַרפן זיך נישט אויסבאַהאַלטן, דאַרפן זיך נישט אַרומוואַלגערן (פאַרטראַכט זיך, גייט צו צו בלימעלען) בלימעלע,

פאַרוואָס נעמט מען צו די יידן ס'לעבן? (בלימעלע שווייגט.)

סופר. נישטאָ קיין ענטפער...

מרימל. די ערד ענטפערט נישט, דער הימל ענטפערט אויך נישט...

צירעלע (צו מרימלען האַלב וויינענדיק, זייער שטיל). פאַרוואָס הרגעט מען יידן? מרימל... זאָג... ווען וועט מען אונדז אויך הרגענען?... היינט?...

מרימל. ניין...

צירעלע. היינט וועט מען אונדז נאָך נישט הרגענען?...

מרימל. ניין... היינט נישט...

צירעלע (מיט פרייד, רואיקער). אַבי נישט היינט... כ'האָב אַזוי מורא צו שטאַרבן... די גרויסע האָבן אויך מורא פאַרן טויט... (וויינט שטיל) פאַרוואָס מוז מען שטאַרבן?

מרימל. ווייל מען מוז געבוירן ווערן.

בלימעלע (דערהערט עפּעס). דאַכט זיך, אַז צירעלע וויינט... (רופט זי) צירעלע, זיס קינד... קום אַהער... פאַרוואָס וויינסטו?...

צירעלע (גייט צו). ניין... איך וויין נישט.. בלימעלע.. איך וויין נישט...

בלימעלע (טוליעט צירעלען צו זיך, ווישט איר מיט דער פאַטשיילע די טרערן). אָרעם טייבעלע... מיין

איינציק שוועסטערל... האַרץ מיינס... וויין נישט... וויין נישט...

צירעלע. ווייסט, בלימעלע, עס האָט זיך מיר געחלומט אונדזער מאַמעליו. זי האָט געהאַלטן אין די הענט די זילבערנע לייכטער, אונדזערע לייכטער, די וואָס זענען געבליבן... (פאַרטראַכט זיך) פאַרוואָס איז די מאַמע נישט געווען פון זילבער ?... וואָלט זי אפשר אויך געבליבן... (בלימעלע שוויַיגט, ענטפערט נישט.)

שוחטקע. שלאָפן... שלאָפן...

מרימל (שטייט אויף). שוחטס ווייב... אַז דו שלאָפסט, שעלטסטו נישט ?... תמיד שלאָפן... און אַז דו וועסט זיך אויפוועקן, וועסטו שוין זיין אַ טויטע...

צירעלע (לויפט צו צום רב, זאָגט שטיל). טאַטע, מיר חלומט זיך תמיד די מאַמע, אין חלום שטייען אויפן טיש בעכערלעך מיט וויין, אַזוי ווי אַמאָל אין דער היים. דאָס רויטע סאַמעטענע טישטעכל און צוויי ווייסע חלות...

מרימל (גייט צו צום רב). אין חלום פליט מיין טאַטנס טלית... זיינע תפילין און זיין מוציא-מעסער. די שול איז פאַרמאַכט, עס הענגען דאָרט שלעסער, אָנגעצונדענע הבדלות פליען הויך... ס'טוט מיר וויי דער קאָפּ... עס דרייט זיך מיר דער מוח... (פאַרטראַכט זיך) צי קען פון אַ טלית... ווערן צוויי חלות ?...

שוחטקע. רעדט דבורים... מען קען זי נישט פאַרשטיין...

מרימל. אויב דו קענסט נישט פאַרשטיין, מאַך אַ ברכה און זאָג אמן !...

בלימעלע (מיט שווידער פאַרוואַרפט דעם קאָפּ). אַ האָגל... אַ מבול ?...

שוחטקע. און די וועלט שוויַיגט, שוויַיגט... און דער רבונו של עולם... שוויַיגט...

סופר. ועל בית יהודה אפקח את עיני, און אויף דעם הויז פון יהודה וועל איך האַלטן אָפן מיינע אויגן, אַזוי האָט דער אויבערשטער געזאָגט צו אונדזערע נביאים. ס'וועט נאָך קומען דער טאָג דער גערעכטער...

שוחטקע (שטייט אויף, גייט אומרואיק צו צו דעם פאַרשטעלטן פענצטערל, שטעלט זיך אָפּ, קוקט אַרויס דורך אַ שפּאַרע, זאָגט דערשראָקן בסוד). מען יאָגט עמעצן... (אַ געשריי פון דער וויַיטנס) מען שרייַט... (אַלע ווערן אומרואיק, וואַרטן. מען הערט אַ שאָס) שטיל געוואָרן... דערשאָסן... נאָך אַלעם... (גלייַכט זיך אויס, צעשפּרייט די הענט) פאַרוואָס איז אַזוי שטיל, ווען מען פּייניקט אונדז ? !... פאַרוואָס איז אַזוי שטיל, ווען מען קוילעט אונדז ? !...

דאָס פינפטע בילד

דודלס שטאַרבן

קעלער־שטוב, אין אן אנדער שטעטל. ווינטער. מענטשן ווי טונקעלע פלעקן, ווי קנוילן שמאטעס. די ווענט שווארץ, נאס. מען פילט דעם פראסט. עס בלאזן ווינטן דורך די שפארעס. שטרויענע געלעגערס. דער קעלער איז לאנג און ברייט. אינעווייניק, אין דער טיף פון באלקן, פירן צו דער ערד הילצערנע שטיגן. דערנעבן א בארג מיט שטיינער. אויף דער זאמדיקער ערד אין א ווינקל אלטע בלעך, אייזן און א סך שטריק.

בלימעלע (דערשראקן). ש! ש! שטיל... עפעס רירט זיך, דאכט זיך, א שאטן רוקט זיך... דארט (הייבט זיך אויף, לויפט צו צום צווייטן קעלער) מען זעט נישט... ס'איז פינצטער... פינצטער און שווארץ...

שלום (גייט צו, קוקט זיך צו, גייט ארויס, קומט באלד צוריק). נישטא, נישטא קיינער...

בלימעלע. עס וועלן אויסגיין די לעצטע ליכט, וועלן מיר בלייבן אין דער פינצטער. דרויסן איז טאג, דרויסן איז ליכטיק...

סופר. ככה אמר רב אשי... גאט איז מיט די ארעמע און מיט די עלנטע...

באבע. מען הערט אלץ נישט דעם שופר של משיח.

סופר. אזוי איז באשערט...

מרימל. א קבר די ערד...

בלימעלע (הערט זיך צו). שווייגט... ווידער א שארך... ווער איז עס?

שלום (גייט צו צו בלימעלען). קיינער נישט... קיינער נישט...

סופר. מסתמא די קינדער פון צווייטן קעלער... ס'איז דער פחד פארבליבן.

בלימעלע. אייביק פחד, אייביק שרעק... א קינד נאך, האב איך טאג און נאכט מורא געהאט. שטענדיק געלעבט אין שרעק, פאר יעדן פון זיי זיך געשראקן. איך האב גע־ציטערט פארן וועכטער, געשראקן זיך פאר א זעלנער... א זעלנער האט א שווערד, דאס הארץ האט געקלאפט... אטמיינסטן האב איך מורא געהאט פאר א שייגעץ. יע־דער שייגעץ אין גאס קען אין מיר ווארפן שטיינער, און

איך האב נישט געוווסט פארוואס. פון קינדווייז אויף איי־ביק פחד, אייביק שרעק...

סופר. אין די אויגן נאכט... אלץ איז שווארץ... (שטרעקט אויס די האנט.)

צירעלע. זיידעניו, ווילסט עפעס? פירן דיך?

סופר. צירעלע, מלאכל, איך געדענק דיך, (גלעט זי) גאלדן קעפל, ביסט ליכטיק, אלץ ארום דיר לייכט. איך געדענק אייך, קינדערלעך, איך געדענק די זון... דער זיידע וואלט געוואלט ווידער זיינע אויגן האבן, כאטש אויף איין רגע... רפאנו ה' ונרפא, הושיענו ונושעה, כי תהלתנו אתה, הייל אונדז, גאט, מיר זאלן געהיילט ווערן, העלף אונדז, גאט, מיר זאלן געהאלפן ווערן.

בלימעלע. שטיל... כ'הער טריט! עמעצער גייט... ש!ש:
(קינדער לויפן צו צו דער פארשטעלטער טיר, הערן זיך צו.)

שוחטקע. די קינדער רעשן... צוליב זיי ציטערט מען נאך מער...

באבע. דער אויבערשטער היט אונדז...

לייזערל (צו דער שוחטקע, וואס זיצט און שיילט פון א שטאטע אין אן ערדן טעפל א פאר קארטאפל). מאמע, גיב מיר א שאלעכצל פון די קארטאפל.

שוחטקע. ס'מוז בלייבן, מען וועט עס נאך קאכן... ס'איז נאך דא א קריש האלץ.

לייזערל. נו, טא גיב מיר די פארפרוירענע.

שוחטקע. צו וואָס?

לייזערל. ווען איך וועל זיין שטאַרק הונגעריק...

שוחטקע. מען דאַרף נישט, וועסט קראַנק ווערן.

לייזערל. טאַ גיב מיר די קאַרטאָפל, די ווערעמדיקע.

שוחטקע. אַז מען וועט נישט האָבן, וועט מען עסן מיט ווערעם, ביז מען וועט אַזוי... אויסגיין.

לייזערל. אַז מען שטאַרבט, איז דאָך בעסער... דאַרף מען דאָך נישט עסן... נישט אמת, מאַמע?

רחלע (קומט צוריק פון דער טיר). ס'איז שטיל... אין גאַנצן שטיל...

שוחטקע. קינדער, גייט, גייט אַהין... אין ווינקל אַריין... שפּילט זיך... נאָר שטיל... (קינדער גייען אויף די שפּיץ פינגער אין ווינקל אַריין.)

קינדער. לאָמיר זיך שפּילן אין אַ שפּיל...

מרימל. אַ שפּיל... אַ שפּיל... דער טייוול דרייט די מיל...

לייזערל (שטיל). לאָמיר זיך בעסער דערציילן מעשיות... פון רביים... פון גוטע יידן...

מנחמל (גרויסט זיך). פון אַלעקסאַנדער רבין, זכרונו לברכה, ווייסטו? און פון גערער רבין ווייסטו?

לייזערל. אוודאי ווייס איך, פון אַלע רביים ווייס איך... פון ווילנער גאון ווייסטו? מיין טאַטע שטאַמט פון ווילנע...

מאַמעלע. מיין באָבעשי, וואָס איז געליימט, האָבן געבענטשט אפשר הונדערט רביים...

מרימל. פון הונדערט רביים געוואָרן אַ ליים!...

לייזערל. דעם אַשמינער רבין האָט איר אַ מאָל געזען?... איך האָב אים געזען מיט מיינע אייגענע אויגן! ער איז אַ צדיק! גאַנצע טעג פאַסט ער, און שלאָפט אויף אַ האַרטער באַנק. ביים טיש זיצט ער נאָר מיט אָרעמעלייט, מיט קראַנקע און מיט קאַליקעס. און יום־טוב זיצט ער מיט בלויזיטשקע יתומים, אַנדערע זענען עס נישט זוכה, אפילו דער גרעסטער גביר איז נישט זוכה צו זיצן מיטן רבין ביי איין טיש, ווייסטו. ווייל אין גן־עדן זיצן די צדיקים אַרום דעם כסא־הכבוד, אָבער די אָרעמע זיצן נאָך נענטער ווי די צדיקים, זיי זיצן אין ערשטן סדר.

מרימל. אוודאי... דאָ אָפּגעקומען ס'חיבוט־הקבר...

לייזערל. פאַרשטייסט? יידן ברענגען אים גאַנצע זעק מיט מעל, דער רבי הייסט באַקן חלות אויף שבת, און עס קומען אורחים פון אַלע שטעט און דערפער, עסן זיך אָן אויף אַ גאַנץ יאָר, ווייל אין די חלות פון אַשמינער רבין ליגט אַ ברכה, אַז מען איז מער נישט הונגעריק. פאַרשטייסט?

מנחמל. אוודאי פאַרשטיי איך.

מרימל. אוודאי, אַז מען פאַסט, איז מען נישט הונגעריק...

מנחמל. מיין זיידנס זיידע איז געווען אַ קאָצקער חסיד, און דער קאָצקער רבי איז געווען דער גרעסטער רבי, קיין מענטש האָט נישט געהערט זיין קול, ער האָט געשוויגן

און נישט גערעדט קיין איין וואָרט גאַנצע אַכצן יאָר, פאַר-שטייסט ?

לייזערל. הם... און וווּ איז ער יעצט ?

מנחמל. ווער ווייסט ? ס'איז מלחמה... הם... ווען מען זאָל קענען צו אים פאָרן און אים אַלץ דערציילן, וואָלט ער אפשר געהאָלפן, עס זאָל קיין מלחמה מער נישט זיין.

רחלע. שוין, גענוג... לאָמיר זיך בעסער שפּילן... איך וועל זיין אַ יתומה... אַן אָרעם קינד... איך וועל קומען נאָך אַ שטיקל ברויט, און עטץ וועט זיין גבירים... און עטץ וועט אויף מיר שרייען... און מיך אַרויסוואַרפן...

צירעלע. ניין... איך וויל זיין אַ יתומה, אַן אָרעם קינד... איך !

רחלע. דו האָסט דאָך נאָך אַ שוועסטער, (קלאָגט זיך) און איך האָב שוין נישט... דו האָסט נאָך אַ טאַטן און איך נישט... דו האָסט אַ ברודער... איך האָב קיינעם נישט... איך בין אויף אַ רעכטן אמת אַ יתומה...

מרימל. ביסט אַ יתומה... וועסט זיין אַ שמש ביי פרעמדע מאַמעס...

צירעלע. מיר האָט גאָט צוגענומען מיין מאַמעליו... זיי האָבן...

רחלע. אָבער מיר האָט גאָט צוגענומען אַלע... אַליטשקע...

צירעלע. ווייסט, אַז מיין ברודער שלום איז אַ למדן... ער האָט סמיכות...

מרימל. יחוס... סמיכות... לוחות... און... רציחות...

צירעלע. נו, איז וואָס...

מרימל. האָסט אַ הויקער אויף דער נאָז... (לאַכט.)

רחלע. מרימל, הער אויף... רעד נישט פון וועג... טאָ לאָ-מיר זיך שפּילן אין אַ מאַרק... וועט מען האָבן גוטע זאַכן...

קינדער. יאָ, יאָ... גוט, גוט...

רחלע (שטעלט אַ בענקל פאַר זיך, וואָס דאַרף כלומרשט דינען פאַר אַ טישל מיט עסנוואַרג, שטעלט צירעלען אַוועק ביים בענקל ווי אַ סוחרטע. אויפן טישל ליגן כלומרשט פלייש, עופות און געבעקס. ווענדט זיך צו צירעלען). גיבן זי מיר, יענטעלע, יויכן-פלייש... בריסט און בראָטן... גענדזענע לעבערלעך און צוויי הינדעלעך... שאַדט נישט... איך בין רייך... כ'האָב געלט... כ'קען באַצאָלן...

ברוכל (גייט צו). גיבן זי מיר... זעמעלעך... מיט פּוטער... בייגעלעך, קיכעלעך... און מאַקאַראָנדעלעך... כ'האָב אַ סך געלט...

צירעלע. איצט איך, רחלע... איך, איך... איך וועל זיין אַן אָרעמע מאַמע... און בעטן פאַר די קינדער... וואָרטס (נעמט פון דער נאָרע אַ טוך, אַ שמאַטע, וויקלט זיך אַרום, מאַכט זיך פאַר אַן אָרעמע) גיטס עפּעס פאַר די פּיצעלעך... גיטס עפּעס פאַר די ברעקעלעך... (גייט צו נאָענט צום טישל, צו רחלען.)

רחלע-סוחרטע. אַ גאַנצן טאָג אָרעמעלייט... אַן אמתע

פלאַג, אַן אַפּקומעניש... רבונו של עולם! פון וואַנען נעמט זיך דאָס אַזוי פיל?

קונהטע (אַ מיידעלע פון שטעטל, זייער אָרעם אָנגעטון. ווייזט אַן אויף זיך). איך בין אויסגעפּוצט... עטץ זעט... איך טראָג אַ זיידן קלייד, עטץ זעט... אַ הוט מיט פעדערן... אַ סאַמעטענעם מאַנטל... און אַ בייטעלע מיט אַ גאָלדן קייטעלע אויף דער האַנט... (מאַכט נאָך) אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן... איך עקל מיך... איך מיאוס מיך...

ציר עלע־אָרעמע (גייט אַרום, בעט). גיט פאַר די קליינע קינדערלעך...

רחלע־סוחרטע (דרייט אַוועק דעם קאָפּ). גייט, גייט געזונטערהייט... נישטאָ וואָס צו געבן... גאָט וועט אייך צושיקן...

צירעלע־אָרעמע. גיט פאַר די יתומימלעך...

קונהטע. ווי ווערט מען זיי פּטור, טאַטע געטרייער... (טרעט אָפּ, צירעלע גייט אַוועק.)

מרימל. האָסט מיט אים אַ וויכוח... טו אוים די שיך...

רחלע־סוחרטע. מענטשן טייערע, לאָמיר זיך נאָר אַרומקוקן... זי האָט עפּעס צוגענומען הינטער דער פאַטשיילע... אפשר טאַקע אַ ברויט. יאָ, אַ ברויט... קינדער, יאָגט איר נאָך!

קונהטע. מען דאַרף אָנזאָגן קינדס־קינדער... מען טאָר זיי נישט אַריינלאָזן, די אָרעמעלייט, איבער דער שוועל.

מרימל. טאַקע אַ קשיה וכדומה למשל... געגנבעט אַ ברויט... קומט איר תפיסה... די קינדער דער טויט...

קונהטע. נישט זינדיקן זאָל איך מיט די רייד... געבן זי מיר, מלכהלע, אַ פונט געצוקערטע מאַנדעלעך. ס'האָט זיך מיר פאַרגלוסט... און צוויי פונט האָניק־קיכעלעך. מיינע קינדער האָבן עס זייער ליב האָניק־קיכעלעך...

רחלע־סוחרטע. מהיכא־תיתי... זיי צעגייען אין מויל. עסט געזונטערהייט... אַן אָרעמאַן נישט... און אַ גביר אויך נישט?

קונהטע. אוודאי... פון גאָטס גאָב דאַרף מען געניסן...

רחלע־סוחרטע (דערלאַנגט כלומרשט די געקויפטע סחורה).

מרימל. לאָקשן בוידעס, עסן קודם...

שוחטקע. איר הערט, ווי זיי פּלאַפּלען... די קינדער פאַרגעסן זיך... (צו די קינדער) נו, געגוג, זאָל זיין שטיל... (קינדער רייסן איבער די שפּיל.)

בלימעלע. חלומען... פאַר הונגער... ווילן עסן...

באָבע. נעבעך... הונגעריק... דאָרשטיק... דודל רופט אַ גאַנצן טאָג, וואַסער... מסתמא איינגעשלאָפן ס'קינד.

דודל (ליגט אויף אַ קאַסטן שטיל, וועקט זיך). וואַסער! צירעלע, וואַסער! (וויינט זייער שטיל.)

צירעלע. וויין נישט, דודל, ביסט קראַנק? (רירט אָן זיין קאָפּ, זאָגט צו די קינדער) דודל איז קראַנק! ער האָט

חיִץ. (בייגט זיך צו אים צו טוטערלעך) וויין נישט, וויין נישט, (גלעט אים, טרייסט אים) וועסט שטאַרבן... וועסט זען דאָרט אין הימל דיין מאַמעליו, דעם טאַטן... וועסט דאָרט טרעפן דיינע שוועסטערלעך...

דודל (שוואַך, גוטמוטיק). אָבער ווען וועל איך שוין שטאַרבן? איך וויל באַלד שטאַרבן... געשווינד... דאָ איז קיינער נישטאָ און דאָרט זענען דאָ אַלע... גיב מיר וואַסער, איך וויל טרינקען...

צירעלע. וואַסער? ס'איז נישטאָ קיין וואַסער, די פּאָס איז טרוקן.

דודל (קרעכצט אָפּ). אַז ס'איז מלחמה, טאָר מען נישט עסן, נישט טרינקען?

צירעלע. מען טאָר. גאָט האָט נישט פאַרבאָטן. נאָר די מענטשן, די גרויסע טוען אַזוי...

דודל. אַז כ'וועל דאָרט געזונט ווערן, וועל איך צוריק־קומען צו ענק. אַז איך וועל בעטן גאָט, ער זאָל מיך לאָזן כאָטש אויף אַ ביסל אַראָפּקומען צו דיר, וועט ער מיך לאָזן? צירעלע, אַז איך וועל בעטן די מלאכים, וועלן זיי מיך פאָלגן? צירעלע!

צירעלע. אוודאי, דודל. מלאכים אין הימל פאָלגן די קינ־דער. אין הימל שרייט מען נישט אויף קיינעמען, אויף די קינדער אויך נישט, און מען שלאָגט נישט קיינעמען, אפילו די קינדער שלאָגט מען קיינמאָל נישט!

דודל. קיינמאָל? און דער רבי?

צירעלע. שלאָף, שלאָף איין, דודל, אפשר וועט זיך דיר חלומען אַ וואַסער, וועסט אַ טרונק טון, וועסט זיך אָנ־טרינקען...

דודל. וואַסער קריגט מען דאָך בחינם, אָן געלט. נאָר פאַר ברויט נעמט גאָט געלט, פאַר וואַסער נישט! ברענג מיר וואַסער!

צירעלע. ליג שטיל, דודל, ס'איז מלחמה, מען קען נישט אַרויסגיין. אַז מען גייט אַרויס, קומט מען שוין מער נישט צוריק, מען מוז זיך באַהאַלטן.

דודל. פאַרוואָס? און דאָרט אויף יענער וועלט זענען אויך דאָ מלחמות?

צירעלע. ניין, דודל, דאָרט לעבט מען בשלום, דאָרט האָט איינער דעם צווייטן נישט פיינט, דאָרט האָט איינער דעם צווייטן ליב, דאָרט נעמט מען זיך אַרום, דודל.

דודל. ווען איך וועל אַראָפּקומען, וועל איך מיטנעמען פאַר ענק אַ סך וואַסער און אַ סך ברויט. אָן שיעור... איך וועל דיר דערציילן...

טרימל. סודות פון הימל...

צירעלע. וועסט אפשר טרעפן דאָרט מיין מאַמעליו, וועסט זי דערקענען, זי איז אין אַ ווייס שפּיצן־טיכעלע אויפן קאָפּ. זי פלעגט דיר תמיד געבן קיכעלעך, געדענקסט?

דודל. קיכעלעך... (זיפצט אָפּ.)

צירעלע. זאָלסט איר נישט אויסזאָגן, אַז מען ליגט אין אַ

קעלער, זי וועט וויינען, געדענק, זי וועט האָבן עגמת נפש.

דודל. מען וועט מיך אַריינלאָזן?

צירעלע. אוודאי, דודל, דיך אוודאי און אוודאי, דו ביסט דאָך דוד המלכס אייניקל, מלאכים וועלן אַרומרינגלען דיין נשמהלע און וועלן דיך פירן גלייך אין הימל אַריין.

דודל. מען זאָל מיך נאָר דערקענען?

צירעלע. דו וועסט זאָגן, אַז דו ביסט דודל. מען וועט דיר אויפמאַכן די טירן פון גן־עדן, די מאַמעליו האָט מיר שטענדיק געזאָגט, אַז מיר זענען ביי גאָט גרויסע יחסנים. ווייסט? ווייל מען שטאַמט פון אונדזערע אבות! ווייסט?

מרימל. פאַר הייליקע אבות שלעפט דער מלאך־המות...

דודל. מרימל, שרעק מיך נישט, כ׳האָב מורא, מרימל, צירעלע, קומט מיט מיר מיט!

צירעלע. שלאָף, דודל, שלאָף...

דודל. אפשר וועלן מיך באַפאַלן שדים?

צירעלע. ניין, דודל, אין קעלער הענגט אַ מזוזה! דער זיידע האָט אויפגעהאָנגען די מזוזה, קיין שדים קענען שוין נישט צוקומען.

דודל. כ׳האָב מורא!

צירעלע. שלאָף איין, דודל, שלאָף איין, שלאָף איין, איך וועל דיך איינשלעפערן. (זינגט)

שלאָף, דודל, שלאָף איין,
אפשר וועט דיר בעסער זיין...

דוד המלך שפילט פאַר דיר,
דאָס קליינע פייגעלע זינגט מיט מיר...

מרימל. שלאָף, דודל, שלאָף, הא, למד, וו.

צירעלע (זינגט). דרימל, דודל, דרימל,
ס׳שטייט אַ וויגעלע אין הימל,
אַ שיין גאָלדן וויגעלע,
מיט האָניק... אַ פול קריגעלע,
שלאָף, דודל, שלאָף...

מרימל. שין, הא, תו, ס׳איז דער לעצטער שלאָף...

צירעלע. שטיל, דודל, שלאָף, שלאָף איין...

רחלע (קוקט אים אָן, באַטראַכט אים). פאַרוואָס איז ער אַזוי בלאַס, אַזוי ווייס?

לייזערל (רירט אָן דודלס הענטל). רחלע! פאַרוואָס איז דאָס הענטל אַזוי קאַלט?

מרימל. דאָס קינד איז שוין טויט... און קאַלט... הערסט? מען שפּילט אין הימל... דודל קומט אָן! קומט אָן באַלד! (מען הערט פידל־טענער, די קינדער שטייען אַרום דודלען.)

רחלע (גייט צו צו בלימעלען, זאָגט איר בסוד). בלימעלע! דודל איז געשטאָרבן...

בלימעלע. וואָס רעדסטו, רחלע? שלום! (לויפט צו, בייגט זיך איבערן קינד, שלום גייט צו) דודל, קליין דודל, דודל מיין קרוין, אויסגעגאַנגען ווי אַ ליכטל.

שוחטקע. אהרן, שטיי אויף! (שטייט אויף, לויפט צו צו דודלען) דודל איז שוין נישטא... רבונו של עולם, דודל! געוועזן עלנט ווי א שטיין... (קוקט אויפן טויטן קינד) און דאס האט דאך אמאל געלאכט, געפרייט זיך... און איבער דעם האט א מאמע געציטערט. דודל, דודל...

בלימעלע. דאס פאריתומט פייגעלע, דאס פרום, שטיל מלאכל. געשטארבן אן זינד...

מרימל. און גאט? גאט זינדיקט נישט? איך בין אים נישט מוחל...

שוחטקע. יעצט? אין אזא סכנה, אין אזא חורבן, וואס טוט מען מיט אים?

באבע. דעקט צו דאס עופהלע, מען טאר נישט אזוי, דעקט אים צו. (מען דעקט אים צו מיט א טוך.)

מנחמל (גייט צו צו דער באבען). איך וועל אויך באלד שטארבן, באבע? איך וויל אויך שטארבן... דארט איז דא ברויט, דארט איז דא וואסער...

באבע. גאטס ווילן... אפילו א פליג אויף דער וואנט רירט זיך נישט אן גאטס ווילן...

צירעלע. דודל זאל נאר מצליח זיין, ער זאל נאר אנקומען דארט, ער זאל נישט פארבלאנדזשעט ווערן, אזא מהלך...

לייזערל. דודל זאל חס וחלילה נישט מחלל שבת זיין...

שוחטקע. קינדער, גייט אוועק, לייגט זיך שלאפן, גאט ברוך הוא וועט אים שוין דארט באלוינען.

מרימל. א גוטע בשורה, פסח וועט מען עסן מצה שמורה, פריער טויט, דערנאך ברויט...

בלימעלע. דער חזן, יעצט דודל דאס שעפעלע, אין דעם חושך, אין דער פינצטערניש, ווער ווייסט, ווער גייט נאך זיי. מיר טראגן שוין אלע תכריכים... מען ווארט... דודל, דודל... פאר הונגער, פאר קעלט. די קינדער, ווי פארשראקענע, אלטע מענטשן... שטארבן שטיל, ווי צדיקים.

סופר. איין גורל.

רב (הייבט אויף דעם קאפ פון ספר, באמערקט אלעמען שטיין ארום דודלען. שטייט אויף פון בענקל, גייט פאמעלעך צו צו דודלען און שטעלט זיך נעבן אים, אלע טרעטן אפ, זאגט שטיל פאר זיך). ה׳ נתן וה׳ לקח. ברוך דיין אמת. (אלע שטייען ארום, הערן זיך צו און שווייגן.)

סופר (שטייט אויף פון בענקל, מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט צו צו דודלען, זוכט זיינע הענטלעך, באריר אים און בלייבט א רגע, גייט איבער אויף דער צווייטער זייט, זאגט דערשיטערט און פארלוירן). באו מים עד נפש!

שלום (טרעט אפ אן א זייט). פארוואס איז דער וועג פון רשעים מצליח? וואס ווילסטו, גאט, עס זאל מיט אונדז געשען? גיב מיר כוח... כוח! פארוואס בין איך אזוי אליין... פארוואס קען איך נישט ארויסגיין קעגן זיי? איך וויל אונדז ארויספירן אויף דער ליכט! ווי אזוי זאל איך עס טון?! דער טויט שטייט אויף דער שוועל... גאט! פארוואס מוזן מיר אין דיין נאמען נאר שטארבן? צי האסטו

אונדז אויף דעם באַשאַפן? פאַרוואָס זאָל איך נישט קענען אין דיין נאָמען לעבן? איך וויל פאַר מיין פאָלק לעבן...

שוחטקע (ברעכט די הענט, כאַפּט זיך ביים קאָפּ). אַן אַ שיער, אַן אַ מאָס!...

מרימל. (רוימט איר איין). שוחטס ווייב, ס'איז נישט על פּי דין, ס'איז על פּי טעות...

באָבע. מען דאַרף, די קינדער זאָלן קריאת־שמע זאָגן. מען דאַרף די קינדער זאָלן שלאָפן גיין.

סופר. קינדער, קומט צו נענטער, כ'וועל מיט אייך קריאת־שמע לייענען. (קינדער רינגלען אַרום דעם סופר. פירן אים צו צום בענקל.)

צירעלע. זאָגט קריאת־שמע, נאָר שטיל, שטיל. (אַלע קינדער און דער סופר זאָגן שטילערהייט קריאת־שמע, פון דער ווייטנס שטילע מוזיק.)

לייזערל. ווער ווייסט, צי דודל וועט צוקומען ביז צום הימל?

צירעלע. פון דער נשמה וואַקסן אַרוים פליגל און ער פליט, אין איין רגע איז ער דאָרט...

ברוכל. איך ווייס אַ סוד! אַ שיינע זאַך! מנחמל, ווייסט? אין קעלער, דאָרט אין ווינקל, וואַקסט גרין גראָז, אַן אמת גרעזל. איך וועל מיר דאָרט מאַכן אַ גערטל.

מנחמל. ניי... ס'איז שימל.

צירעלע (לויפט צו קוקן). אוי, קינדער, אַ גליק! אַ גליק! דערנעבען וואַקסט אַ בלימעלע! אַן אמת בלימעלע! (פאַלט צו צו דער ערד און שמעקט צום בלימעלע.)

ברוכל. נישט אַזוי שטאַרק, וועסט עס צעברעכן!

רחלע. אַן וואַסער, אַן זון וועט עס פאַרטריקנט ווערן.

מרימל. ווילסט, קען איך דיר געבן. איך האָב באַהאַלטן דאָ אין האַרץ די זון, די לבנה און די שטערן! איך האָב נאָך דעם הימל... און דעם רעגן! איך האָב דאָ אין האַרץ ירושלים די שטאָט, איך וועל אים דאָרט פירן... אויף עולם ועד...

ברוכל. איך וועל דאָס בלימל היטן, איך וועל נישט לאָזן עס זאָל פאַרטריקנט ווערן.

צירעלע. ברוכל, גיב דאָס בלימעלע אַ מתנה פאַר דודלען.

ברוכל. פאַר דודלען... גוט (קינדער צוזאַמען) פאַר דודלען... (צירעלע רייסט אָפּ דאָס בלימעלע און טראָגט עס אין דער האַנט פאַרוים. קינדער גייען פּאַמעלעך צו צו אים.)

שוחטקע (האַסטיק). קינדער, גייט אַוועק! (קינדער טרעטן אָפּ, צירעלע בלייבט מיטן בלימל אין דער האַנט. שוחטקע קוקט לאַנג אויף דעם טויטן קינד, הייבט אויף דעם קאָפּ צום הימל) פאַרוואָס האָסטו אים צוגענומען?! טויטע קינדער פעלן דיר?...

צווייטער טייל

אין דער פרעמד

כ אָ ר

ארגל-מוזיק

זאָלסט נישט איבערגעבן צו אַ חיה
די זעל פון דיין טורטלטויב.

אַזוי ווי אַ אינד
דורשט צו די וואַסער-קוואַלן,
אַזוי בענקט אונדזער נשמה
אויסגעלייזט צו ווערן.

דאָס זעקסטע בילד

קינדער טראַכטן אויס פרייד

אין א פרעמד שטעטל. לײדיקע שטובן, באַלויכטן פון טאָג־ליכט דורך די גרױסע פענצטער. אויף די פענצטער װײסע פאָרהאַנגען. די שטוב איז פול מיט אַלט־גביריש מעבל. קינדער שלײכן זיך אַרײַן שטילערהײט אין די שטובן.

רחלע. פוסטע שטובן... אין גאַנצן לײדיק... קײנער איז נישטאָ... אַלע זענען אַנטלאָפן...

צירעלע. װוּ זענען זײ אַלע אַהינגעקומען ?

קינדער. װאַהין ?

רחלע. װער װײסט...

לײזערל. זײ האָבן זיך ערגעץ באַהאַלטן.

מנחמל. און אפשר האט מען זיי געפונען און אוועקגעפירט...

קינדער. אזוי פיל זאכן... אלץ איבערגעלאזט. (עפענען פאמעלעך די שאנק) אזוי פיל מלבושים, אזוי פיל קליידער, קליידלעך, שיך. זעט, וויפל זאכן! (קינדער באטראכטן די זאכן.)

לייזערל (עפנט א ספרים-שאנק). סידורים, מחזורים, א טלית מיט א ספר!

מרימל. ריר נישט אן דעם ספר, ער דאוונט יעצט... נישטא די יידן, דאוונען די ספרים אליין... זאגן תהילים.

צירעלע. בעטן פאר זיי... זילבערנע לייכטער מיט לעכט...

מרימל. ריר זיי נישט אן, דו זעסט נישט? זיי ברענען, האבן זיך אליין אנגעצונדן. (גייט צו צו דער שוועל, קוקט אויף דער מזוזה) די מזוזה איז געבליבן, אפגעהיטן אלע זיבן...

ברוכל (אויפהייבנדיק פון דער ערד). א קאפעלע... א טלית-קטן... א מעסערל, אן אמת מעסערל, אלץ איז געבליבן... גארנישט מיטגענומען.

מאטעלע. דא קען מען זיך שפילן אין אן אמתער שטוב ווי אין דער היים. (קינדער איילן זיך אפצושפילן, כל זמן זיי זענען אליין.)

רחלע. דא וועט זיין דער רביצינס שטוב, אזוי ווי אמאל ביי צירעלעס מאמע. די רביצין וועט האבן א טאכטער אזוי ווי בלימעלע, זי וועט א כלה ווערן, מען וועט זיך

גרייטן צו תנאים, גוט? צו א שמחה... מען וועט זיך פרייען... עס וועט זיין פריילעך!...

קינדער (חזרן איבער מיט פרייד). עס וועט זיין פריילעך... מען וועט זיך פרייען!

רחלע. איך וועל זיין אברהם גאלדשמידס ווייב, אזוי ווי ליבע-איטעלע. און די מחותנתטע און די כלה וועלן אויסקלויבן מתנות צו תנאים און דרשה-געשאנק צו דער חתונה. איך וועל מיטברענגען צירונג און מתנות פארן חתן און אלץ אויסשטעלן, גוט?

קינדער. יא... יא... יא... גוט!

רחלע. אסתרל, דו וועסט זיין די כלה, גוט? לעבן דיר וועט זיצן די שנור שיינדעלע, גוט?

שפרהלע. איך וועל זיין די באבע, איך. איך וועל שאקלען מיטן קאפ, א באבע מוז שאקלען מיטן קאפ און ציטערן מיט די הענט, אזוי ווי מיין באבעשי, און אלע מינוט דארף זי זאגן, (מאכט נאך) געזונט זאלסטו זיין, מען זאל אלע געהאלפן ווערן!

רחלע. און ארום וועלן זיצן די קרובים און די גאנצע משפחה.

מרימל. די גאנצע משפחה א מערכה און הצלחה... די כלה, דער איידעם זיצן ווי שדים...

צירעלע. און ערעמעלייט, אמת?

קינדער (אין טראנס פון שפיל).

לייזערל. בעלי־בתים און פרעמדע יידן פון שטעטל. זיי וועלן קומען צו דער שמחה אנגעטון יום־טובדיק.

ייִנגלעך. יאָ... יאָ... יאָ...

מנחמל (טרויעריק). מיין טאַטע וועט דאָ נישט זיין, מען האָט אים דערהרגעט...

ברוכל (באַקלאָגט זיך). מיין מאַמע וועט אויך נישט זיין, זי איז נישטאָ. און דער טאַטע איז אויך נישטאָ... מ'וואָרט, זיי זאָלן לעבן... כ'וויל נישט.

צירעלע (הערט זיך צו, ווערט מיט אַ מאָל אַנטשווינגן, אומעטיק, גייט צו צו מרימלען, זאָגט צו איר שטיל). מרימל, קום, קום אַרויס, איך וויל מיך מער נישט שפּילן. איך האָב מיך דערמאָנט... (צעוויינט זיך שטיל, קינדער באַ־מערקן עס.)

קינדער. צירעלע וויינט שוין ווידער.

רחלע (לויפט צו צו צירעלען). גיי, ביסט נישט קיין קלו־גע, עס איז דאָך אַ שפּיל, נישט אויף אַן אמת. דאָ איז דאָ אַזוי פיל זאַכן און קיינער וועט נישט שרייען אויף אונדז.. און מען דאַרף נישט רעדן שטיל, מען דאַרף נישט גיין אויף די שפּיץ פינגער. (צירעלע שטייט אָוועקגעדרייט, ווישט די טרערן) חבר צי ברוגז? קומטס, מען וועט זיך ווייטער שפּילן. (קינדער באַרואיקן זיך און שטעלן זיך צוזאַמען.)

אסתרל (צו רחלען). און איך, די כלה, וואָס וועל איך טון?

רחלע. וועסט זיצן מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, ווייל אַ כלה מוז זיך שעמען. דער חתן וועט זיצן אין דער צווייטער שטוב און קוקן פון דער ווייטנס אויף דער כלה. און אַז מען וועט דיך בענטשן מיט ברכות, זאָלסטו דאַנקען און מאַכן אַ מינע... אַ כלה מוז געפעלן און מאַכן חנדלעך.

מרימל. פון אַלע חנדלעך בלייבן ביינדלעך...

צירעלע. איך ווייס שוין, איך וועל זאָגן אַ סך מאָל אמן... אמן... דער השם יתברך זאָל געבן פאַר אונדזערע קינדער מזל און גליק.

רחלע (צו צירעלען). אַז מען וועט דיר ווינטשן, זאָלסטו אַרויסנעמען ס'טיכעלע און וויינען... ווייל אַ מאַמע מוז וויינען, מוז זיך אויסוויינען ס'האַרץ...

שפרהלע. איך בין די באָבע, איך וועל זאָגן, דער אוי־בערשטער זאָל אונדז צושיקן געזונט און יאָרן און נחת פון די קינדער... אמן... אמן...

מאַטעלע. און וואָס וועט רעדן מיין באָבע? די, וואָס זי קען זיך נישט רירן?

רחלע. איך ווייס... זי זאָגט שטענדיק, דער ליבער נאָמען זאָל אין אונדז נישט פאַרגעסן, זאָל אויסהערן זיינע קינדער!

לייזערל. אַזוי רעדט מען נישט אויף קיין תנאים.

מ א ט ע ל ע. מיין קראנקע באבע דארף אויך זיין אויף דער שמחה. ווער וועט זיין מיין באבעשי?

ר ח ל ע. קיינער נישט... זי איז געליימט, זי קען נישט גיין, זי קען נישט קומען.

מ א ט ע ל ע. (גייט אוועק). איך שפיל מיך נישט.

ק י נ ד ע ר. און ווי וועלן זיי זיין אנגעטון?

ר ח ל ע. די כלה וועט זיין אנגעטון אין א בלא קלייד מיט רוזשקעלעך. אויפן האלדז אמתע קרעלן, און נייע, העלע פאנטאפעלעך, און אויסגעקעמט, פארפלאכטענע צוויי לאנגע צעפ.

ש פ ר ה ל ע. און די שנור?

ר ח ל ע. די שנור וועט זיין אנגעטון אין א גרין, זיידן קלייד מיט בענדער, אויפן האלדז א גאלדן זייגערל, אויף די הענט פינגערלעך, אויפגעקעמט מיט לאטשקעלעך. זי וועט זיצן אזוי (מאכט נאך) ברוגזדיק, ווייל א שנור דארף אויסזען ברוגזדיק.

ש פ ר ה ל ע. און די רביצין?

ר ח ל ע. די רביצין אין א ברוין סאמעטן קלייד, מיט א זיידן טוך, אויסגעשטיקט מיט בלומען, מיט א זיידן קופקעלע, מיט שפיצקעלעך און געלע פעדערלעך. אין די אויערן לאנגע דימענט-אוירינגלעך, און אויפן האריץ א גאלדענע קייט.

צ י ר ע ל ע. דערנאך וועט קומען די מחותנתטע, אויסגעפוצט אין א פלושענעם דאלמאן, מיט דער מומען. די מומע וועט טראגן א גרוים טערקיש טוך, ווייסט, אזוי ווי די מומע שרהלע.

ק י נ ד ע ר. און מיר?

צ י ר ע ל ע. איר וועט זיין אנגעטון אין ראזע, בלאע קליידעלעך.

מ ר י מ ל. בלאע מיידעלעך...

צ י ר ע ל ע. אין רויטע שיכעלעך.

מ ר י מ ל. מיט טרערן-טיכעלעך...

צ י ר ע ל ע. מיט ווייסע שלייפן אין די צעפלעך.

מ ר י מ ל. מיט קרוינען אויף די קעפלעך...

מ א ט ע ל ע. און דער חתן? און די מחותנים?

ל י י ז ע ר ל. זיי וועלן זיין אין שווארצע צייגענע און אין זיידענע קאפאטעס. דער רב וועט גיין אין א שטריימל.

ר ח ל ע. יעצט מוז מען ארויפשטעלן אויפן טיש א סך גוטע זאכן צום עסן, ס'איז דאך א שמחה, א גרויסע שמחה! לאמיר אלץ ארויפשטעלן. (קינדער נעמען צוזאמען פארשידענע כלים, טעלער, טעלערלעך, פלעשער, קאראפקעס, גלעזלעך, קלאשן, לייכטערס, וואס זיי געפינען נאר. עס ווערט א גערודער, א פארעריי, אלע רעכענען אויס יעדע זאך

קינדער-געסט (צו צירעלען). מזל-טוב, רביצין, מזל-טוב!

רחלע. זאָל זיין באַשערט! זאָל זיין מיט מזל און מיט גליק! דער שידוך אַן אמתער זיווג, קיין עין-הרע, אַזאַ איי-דעם, אַ בן-יחיד און אַ עלוי! און אַ מחותן האָט אייך גאָט צוגעשיקט אַ תלמיד-חכם, דעם שענסטן גביר פון שטעטל. אַ שידוך, קיין עין-הרע! ס'שאַדט נישט... ס'שאַדט נישט, רביצין, אַזאַ צנועה ווי אייער אסתרל, אַזאַ טאָכטער איז אַ טאָפּלטער נדן, אַ שיינקייט שענער פון דימענט און פון פּערל. ס'איז טאַקע באַשערט! וואָס קלויבט זיך אוים די רביצין און די כלה זאָל לעבן? (הייבט אָן אַרויסצונעמען פון קוישל, פון פּודעלעך, אימיטירט באַוועגונגען.)

מאַטעלע. פאַרן חתן אוודאי אַ גאָלדענעם זייגער מיט אַ קלינגער און אַ גאָלדענער קייט.

צירעלע-רביצין. אוודאי, אוודאי, פאַרן חתן דאָס שענסטע און דאָס בעסטע.

רחלע (נעמט אַרוים כלומרשט דעם זייגער). גאָלד, עכט גאָלד! אַן אמתער זייגער, כ'האָב אים נעכטן אָנגעשטעלט, ער גייט ווי אַ זייגער!

מרימל (נעמט אין דער האַנט דאָס פּודעלע). ס'פעלט אַ ווייזער אין דעם זייגער, אַזאַ מנהג אַזאַ שטייגער. דער זייגער גייט, דער ווייזער שטייט...

רחלע. זי איז נעבעך צעמישט.

הויך, רחלע ווייזט אָן) דאָ שטייען בולקעלעך, פּוטער-קוכנס, לעקעך.

צירעלע (ווייזט אָן). און דאָ ליגן וויינטרויבן, עפּל, באַר-נעס און פלוימען. מען וועט באַלד מכבד זיין.

אסתרל. און ווען וועלן שוין זיין די מתנות?

צירעלע. איך בין די רביצין.

רחלע. עמיץ וועט ווינטשן, זאָגט אַלע מזל-טוב, מזל-טוב, רביצין.

קינדער. מזל-טוב... מזל-טוב, רביצין. מזל-טוב, מלכהלע.

צירעלע. מזל-טוב, מען זאָל פון היינט אָן אָפּגעהיטן ווערן פון צער, מען זאָל דערלעבן בלויזע שמחות ביי יידן, אמן!

לייזערל. איצט איך. (מיט אַ גראָבער שטים זאָגט און רעכנט פאַמעלעך אוים) דער רב שענקט פאַרן חתן אַ מגילה אויף פּאַרמעט געשריבן. מיט גאָלדענע אותיות און צוויי גאָלדענע לייבן. אם ירצה השם צו דער חתונה קריגט ער פון זיין עלטער-זיידן, דעם אַשמינער רבין זכרונו לברכה, אַ טלית מיט אַ זילבערנער עטרה.

קינדער. אַזאַ מתנה! אַזאַ מתנה!

רחלע. יעצט וועל איך קומען מיטן צירונג, מיטן שמוק און מיט די מתנות. זוכט אוים אַ קוישעלע, פּודעלעך און פּאַפּירלעך. (קינדער געפינען עס, דערלאַנגען איר, צירעלע זעצט זיך ביים טיש, קינדער אַרום דעם טיש.)

מרימל. טפש, גיי לערנען חומש...

רחלע (וויזט וויטער). פאר דער כלה א פאר ציטער־נאדלען, א בראשקעלע, א פייגעלע מיט א גאלדן בלימעלע אין שנאבעלע, אויסגעזיצט מיט שטיינדלעך! א גאלדן בראסלעטל מיט בריליאנטעלעך! און פערל, זעקס שנירלעך זאמדפערל, אפגעקויפט פון א טייער מענטש, פון א צדיקת, כשרע פערל! צו דער חתונה, אם ירצה השם, מען זאל דערלעבן געזונטערהייט, דרשה־געשאנק פאר חתן־כלה. (שטעלט אוים אלץ כלומרשט אויפן טיש) א חנוכה־לאמפ, א גאלדן בשמים־ביקסל פון ארץ־ישראל! אן אתרוגים־פושקעלע, געבליבן פון קוטנער רב. און זעקס זילבערנע בעכערלעך מיט אויסגעקריצטע אותיות, אליהו הנביא׳ס כוס, א טייערע זאך, שטאמט פון א גרויסן גוטן ייד...

קינדער. אוי, ווי שיין! (אנטציקן זיך) אוי, ווי טייער!

לייזערל (מיט א הויכן ערנסטן טאן זאגט אן). צו דער חתונה קריגט די כלה פון חתנס צד א פאר דימענטענע אוירינגלעך! א ירושה פון חתנס באבע, דער מחותנתטעס מאמע, עליה השלום, חנה־רויזע דער מורה הוראה׳טעס פון מאהילאוו.

רחלע (נעמט אלץ צוזאמען). כ׳לאז ענק אלץ איבער, קלויבט זיך אוים, וואס אייער הארץ גלוסט נאר... דער השם יתברך זאל העלפן ביי אלע קינדער אין פריידן.

צירעלע. אמן, אמן, א יישר כוח, א יישר כוח, ליבע־אימעלע.

רחלע (קוקט זיך ארום). קיין עין־הרע, קיין עין־הרע, טאקע גבירים.

מרימל. גבירים... אן יסורים...

קינדער. און די קרובים? נישטא די קרובים!

רחלע. ארעמע צי רייכע?

צירעלע, מאטעלע, ברוכל (ענטפערן). ארעמע! ארעמע!

רחלע, לייזערל, מנחמל. רייכע! רייכע!

צירעלע. ניין, ניין, ארעמע!

רחלע (צו צירעלען). וועסטו זיין מיין ארעמע מומע חיהלע, גוט? טו דיך איבער. (צירעלע טוט זיך איבער געשווינד אנדערש פון די געפונענע מלבושים) און דו (ווענדט זיך צו מאטעלען) מיין קראנקער פעטער זלמן, דו (ווענדט זיך צו שפרהלען) אונדזער שכנטע, גיצעלע מרשעת. מנחמל וועט זיין איר מאן, ר׳ זיינוול דער גביר. ווייסט דאך שוין ווער.

מנחמל. אוודאי ווייס איך, איך געדענק אלע.

רחלע. איך וועל יעצט זיין די רביצין מלכהלע. (צו צירעלען) גיב מיר דיין קופקעלע. (צירעלע דערלאנגט איר דאס קופקעלע און רחלע טוט זיך איבער.)

צירעלע. גוט, מען וועט קומען צוזאמען.

מרימל. ביסט משוגע? אן ארעמאן מיט א גביר... וועסט שטיין הינטער דער טיר.

רחלע. אז ער וועט קומען און ווינטשן מזל-טוב, וועל איך זאגן מזל-טוב, טאקע א זכיה אזא גאסט! זעצט אייך דא פון אויבן אן. (צו די קינדער) גבירים זעצט מען פון אויבן אן...

צירעלע. ניין, אן ארעמאן טאר מען נישט פארשעמען, איך ווייס...

רחלע. איך ווייס בעסער, איך בין עלטער פון דיר. פאר א גביר האט מען דרך-ארץ. זיי וועלן קומען שפעטער, אויף א גביר מוז מען ווארטן, אויסקוקן דורכן פענצטער, אלע מוזן ווארטן.

לייזערל. סיי ווי סיי טאר ער דא נישט זיצן צווישן די נקבות, ער וועט זיצן אין צווייטן חדר, לעבן רב... אזוי ווי ס'איז דער דין. (צירעלע און מאטעלע גייען ארויס און קומען באלד ווידער, אלס ארעמע מומע חיהלע און קראנקער פעטער זלמן.)

צירעלע-חיהלע. גוט שבת, מלכהלע! מזל טוב! מזל-טוב!

מאטעלע-פעטער זלמן. מזל-טוב, מזל-טוב... מלכהלע.

רחלע-רביצין. גוט שבת, ס'זאל טאקע זיין מיט מזל,

א יישר כוח וואס איר זענט געקומען, געזונט און שטארק זאלט איר מיר זיין... וואס מאכסטו, חיהלע?

צירעלע-חיהלע. וואס זאל איך מאכן? מ'האט א נייעם חזן אין שול.

מאטעלע-פעטער זלמן. א חזן? וואס הייסט א חזן? מען דארף זיין אויף אזא חזן א מבין, ער זינגט פונקט ווי דער בערדיטשעווער.

צירעלע-חיהלע. א קול האט ער, אסור די שענסטע פייגל אין וואלד.

רחלע-רביצין. חיהלע, זלמן, טוט א טובה. זייט זיך מכבד! (אסתרל רוקט צו דאס אויבסט) לכבוד דער שמחה, געראטענע בארנעלעך, זיס ווי צוקער.

לייזערל (צו די קינדער). איך בין א פעטער, א רייכער, אדרבא מהיכא-תיתי, נעמט עפעס לכבוד שבת, לכבוד דער שמחה, אפשר א כוס ווייז? און אפשר א גלעזל בראנפן, רב זלמן!

רחלע-רביצין. האניק-לעקעך, חיהלע, געצוקערטע מאנדלען, עסט געזונטערהייט. כ'לעבן, זלמן, אפשר א גלעזל ווישניאק?

מרימל. טרינקט, טרינקט לחיים! מארגן פארט מען קיין מצרים!

צירעלע-חיהלע. קיין עין-הרע, א יום-טוב-סעודה. נעם, זלמן, אין זכות פון אסתרלס שמחה. לאמיר געניסן.

(אלע קינדער מאכן זיך עסן און טרינקען, עס ווערט טונקל) שוין באלד הבדלה-צייט, מען וועט באלד שרייבן תנאים. זלמן, מען כוז גיין, ס'איז שפעט, מען האט נאך א סך ארבעט. א גוטע וואך, אסתרל, א גוטע וואך, מלכהלע. אם ירצה השם ביי אלע קינדער אין פריידן.

מרימל. מירצעשעם ביי דער באבע מיטן זיידן...

רחלע-רביצין. א דאנק... א דאנק... (צירעלע און מאטעלע גייען ארוים.)

לייזערל-פעטער. דאס הייסט געגעסן? געשלונגען! (כאפט דאס פלעשל פון טיש) ביסט א מבין?

מנחמל. או-ווא! או-ווא! (צירעלע און מאטעלע קומען צוריק.)

לייזערל (שטייט ביים טיש). הייסט געטרונקען (מאכט נאך) קבצנים זענען ווי הייזעריקן. ווי די הייזעריקן!

צירעלע. מיין מאמעליו האט זיך געפרייט, ווען געסט האבן געגעסן. ביי אונדז פלעגט מען צום טיש ארעמע אורחים און משפחה פארבעטן, יא, יא...

שפרהלע. אזוי, איך ווייס בעסער פון דיר. דיין מאמעליו די רביצין איז געווען א גוטע, זי האט געהאט א גוט הארץ. מיינסט, אז אלע זענען אזוי? די גרויסע זענען שלעכטע, זיי פארגינען נישט, זענען פאלש... רעדן צו זיך ווי טייבעלעך און שפעטער שעלטן זיי. מיין שוועסטער באלטשע איז אויך א פאלשע. זי פלעגט זאגן צו עטעלען, צו מיין שוועס-

טערקינד, גייסט אזוי שיין אנגעטון, אזוי שיין אויסגעקעמט, דו געפעלסט מיר זייער, לאמיר זיך צעקושן. און שפעטער, ווען עטעלע פלעגט אוועקגיין, פלעגט זי לאכן און זאגן, האט זיך אויסגעפוצט ווי א קו אויפן יארמארק... אין דער היים, ווען עטעלע איז געקומען צו אונדז מיט איר חתן, פלעגט זיך מיין שוועסטער סודן מיט אים און... טון איר צו להכעיס, רחלע, ווייסט שוין וואס... כ'וויל נישט אויסזאגן... אלץ פאר דערפאר, ער זאל נישט חתונה האבן מיט עטעלען, נאר מיט איר. איך האב עטעלען ליב, זי איז א יתומה, זי איז אן ארעמע, זי האט געארבעט. ווער ווייס, ווו זי איז היינט... יעצט ווייסטו שוין? איך ווייס בעסער, גרויסע מענטשן האבן נישט קיין רחמנות...

מרימל. מוחל, מוחל רחמנות... בעסער ברויט ווי שלח-מנות...

לייזערל-פעטער (קומט אריין פון דער צווייטער שטוב). מען רופט די כלה אונטערצושרייבן די תנאים, אין א מזלדיקער שעה. (אסתרל און רחלע הייבן זיך אויף, רחלע, די מוטער, פירט די כלה אונטער דער האנט, גייען ארוים און קומען באלד צוריק, אלע ווינטשן זיי.)

קינדער. מזל-טוב, מזל-טוב! (צעקושן זיך, מען הערט מוזיק) כלי-זמרים שפילן! לאמיר טאנצן! (איינער נאכן צווייטן הייבן אן צו טאנצן, מישן זיך אוים, טאנצן א ראד, פאטשן אין די הענט ריטמיש.)

לייזערל. שטייט! וואס הייסט? מאנסלייט טארן נישט

טאנצן מיט ווייבער אינאיינעם. (קינדער צעטיילן זיך, יינגלעך טאנצן נישט, מיידלעך טאנצן א יידישן ברוגז־טאנץ און א לאנסע. ערשט שפעטער הייבן אן די יינגלעך טאנצן א חסידישן קאזאקל און זינגען מיט, טאנצן וואס א מאל געשווינדער, די מוזיק שפילט. מיט א מאל הערט מען פון דרויסן: קינדער! קינדער דערהערן, שטעלן זיך האסטיק אפ. עס פאלט אריין בלימעלע.)

בלימעלע. קינדער! קינדער!... ווו זענט איר אהינגעקומען? ווו זענט איר פארקראכן? (שטיל) אין אזא צייט... מען טאר יעצט נישט ארויסגיין. (קינדער דערשראקענע רינגלען ארום בלימעלען) רירט זיך נישט פון ארט! טרימל! קום, קרוין, אהער. (טרימל דערנענטערט זיך.)

צירעלע (גערירט). שוין ווידער... שוין ווידער... בלימעלע, קיינער וועט זיך פאר אונדז נישט אננעמען? די מאמע האט מיר אמאל געזאגט, אז אפילו אויף א ווערעמל האט מען אויך רחמנות, א ברעקל הארץ...

בלימעלע. איך וואלט געוואלט האבן טויזנט הערצער... פאר אלע קינדער, אבער דאס איינע איז צו פיל... מלחמה ווייסט נישט פון קיין הארץ...

טרימל. דאס הארץ איז געשטארבן... דער טויט לעבט...

דאס זיבעטע בילד

טרימלס נביאות

אין דער גרויסער שטאָט. אַ הויף פון אַלטן, רייכן שטיינער. אין דער מיט ברייטע טירן. ביי אַ הויז הויכע טרעפּ. קינדער זיצן אויף די טרעפּ און דערנעבן אויף די שטיינער. מרימל שטייט אויף דער העכסטער טרעפּ, צירעלע מיט אַ טרעפּ נידעריקער.

צירעלע. ווייסט, אַז דאָס לאַנד הייסט פּוילן?

מרימל. פּוילן... פּוילן... און דאָ וועט מען נישט קוילן?...

צירעלע. ביי אונדז אין שטעטל איז געווען אַ יידישער הימל, אמת? און דאָ נישט... אמת, מרימל? ווו ענדיקט זיך דער הימל, ווו ענדיקט זיך די וועלט?

מרימל. דער הימל, דער הימל... ענדיקט זיך ביים גימל...

צ י ר ע ל ע. ווי הייסט די שטאָט?

מ ר י מ ל. זי הייסט נישט. אַ גיהנומדיק ראָד.

צ י ר ע ל ע. און ווי הייסט די נייע שטוב?

מ ר י מ ל. זי הייסט נישט. ס׳איז אַ גרוב.

צ י ר ע ל ע (חזרט איבער). זי הייסט נישט. ס׳איז אַ גרוב?

מ ר י מ ל. זעסט דאָס שפּיגעלע (נעמט אַרויס אַ שטיקל צעבראָכן שפּיגעלע) קוק גוט אַריין! זעסט? אַ גראָער טייוול מיט רויטע אויגן מאַכט שוואַרצע וווּנדער, שלינגט איין אַלע קינדער!

צ י ר ע ל ע. שלינגט איין אַלע קינדער? וועט פינצטער ווערן אויף דער וועלט, ווייל די זון גייט אויף צוליב די קינדער, ווייסט? ווען עס וועט נישט זיין קיין קינדער, וועט די זון אונטערגיין... און מער אויף דער וועלט נישט שיינען. אַזוי שטייט געשריבן.

ר ח ל ע (דערציילט אַ מעשה, אַלע קינדער הערן זיך צו). הערט אויס ווייטער, הערט, קינדער! און צום סוף איז געווען אַזוי. ווען די מלאכים האָבן געטראָגן דאָס האַרץ פונעם קינד אויף זייערע ווייסע פליגל, זענען אַנגע־לאָפן שוואַרצע טייוולאָנים. די טייוולאָנים זענען געווען הונגעריק, און האָבן דאָס האַרץ אויפגעפרעסן.

צ י ר ע ל ע. עס ווילט זיך וויינען. דערצייל ווייטער, נאָך...

מ ר י מ ל. באָבע־יאַרע גוט־וואָך. איך קען אַ מעשה מיט

אַ שוואַרצער מדינה. אַ שוואַרצע זון, אַ שוואַרצער הימל, אויפן הימל הענגט אַ גרויסער זייגער און עס קלאַפּט אַ שוואַרצער ווייזער... פון אַלע פעלדער, פון אַלע הייזער, פון אַלע טויערן, פון אַלע טירן... זעט מען טויטע פירן... מען טראָגט אַרויס שוואַרצע מתים איינגעהילט אין טליתים... אויפן שוואַרצן שניי... איינער נאָכן צווייטן גייט... און שוואַרצע מענטשן, שוואַרצע קליידער, שוואַרצע הייזער, שוואַרצע שויבן. אַלץ איז שוואַרץ. די ערד איז שוואַרץ... (פּלוצלונג ציטערט זי אויף און שרייט מיט גרויס ערנסט און שרעק) קינדער! קינדער! האָסט געהערט? הערסט! מ׳האָט ערגעץ דערשאָסן אַ האַרץ...

ק י נ ד ע ר (הערן זיך צו אַ ווײַלע צוזאַמען). שטיל!

ר ח ל ע. ס׳איז אַזוי טרויעריק געוואָרן.

צ י ר ע ל ע. מיר אויך.

ל י י ז ע ר ל. איר ווייסט, אַז דאָ אין הויז גייען אַרום שאָטנס און שדים?

מ ר י מ ל. נעבן יעדן שטייט אַ שאָטן... נעבן יעדן שאָטן שטייט אַ שאָטן פון דעם שאָטן...

צ י ר ע ל ע. פון וואַנען ווייסטו?

ל י י ז ע ר ל. זיי לויפן אַרום פון דאָרטן, די שדים, און פאַר־שווינדן צוריק.

מ ר י מ ל. איין שד האָט גרינע האָר און רויטע אויגן, כ׳האָב

זיי אלע אין עלנבויגן. מרור אויף פסח, משוגענע היים איך. זאג, צירעלע, וואס האסטו היינט געגעסן? כ'וויים, א גאנץ לויט פארטרוקנט ברויט. (לאכט.)

רחלע. מרימל וועט זיך נישט שפילן. זי רעדט תמיד משוגעתן.

צירעלע. שלום זאגט, אז זי איז א פארמאטערטע טויב.

מרימל. איך האב א פארכישופט גלעזל, א פארכישופט שפיגעלע... וואס זאגט אלץ...

צירעלע. אויפן קול?

מרימל. קולי-קולות...

קינדער. ווייז, וועסטו זיך שפילן. (לויפן צו.)

מרימל. קוקסט פון דער זייט, ווערסטו אויסגעצויגן, לאנג און גרויס... פון דער זייט, קליין און שמאל... געשליפענע קאנטן... מען מוז קוקן פונקט אין דער מיט... (שפרינגט ארום דעם שפיגל) פון דער צווייטער זייט, טויזנט הויקערס און דא, אין דעם עק, ווערסטו צעריסן אויף צווייען, אויף דרייען... און דא ווערסטו צעשווומען אין גאנצן... היט דיך פון א שפיגעלע מיט ראנצן.

רחלע. מרימל, ווייז, איך וויל מיך אנקוקן.

צירעלע. איך וויל מיך נישט זען.

רחלע. גיי, א מענטש דארף זיך אנקוקן... ווי זע איך

אוים? איך געדענק שוין נישט. (מרימל ווייזט איר פון דער ווייטנס, שטעלט אן אויף איר דאס שפיגעלע.)

מרימל. ליפן ווייסע, אויגן ווייסע, ביסט געשוואלן און בלא... ביסט א חורבן... ביסט געשטארבן... ביסט נישטא...

צירעלע. ווי זעט אוים דער טויט? מען קען אים אנרירן?

רחלע. לייזערלס מאמע בעט זיך ביי אים, ער זאל זי קומען אויסלייזן... און ער קומט נישט.

ברוכל. ניי... גיי... לאמיר זיך שפילן, אין א שול, גוט?

מאטעלע. איך וועל זיין דער חזן, אדער דער כהן גדול אליין.

מלכל. ווייסט, אז א חזן מוז האבן בלויזע מצוות, אנישט טאר ער נישט צוגיין צום עמוד.

מאטעלע. ניין, נאר ראש-השנה און יום-כפור מוז ער זיך פארן דאוונען צוויי מאל טובל זיין. אין דעם טאג מוז ער ריין זיין פון זינד.

רחלע. אנו, מאטעלע, זאג, האסט געזינדיקט? האסט געטון אן עברה?

מאטעלע (שווייגט און קלערט). יא, איך האב צעטראטן א גרויסן, שווארצן ווארעם, דארט אין הויז.

ברוכל. וועל איך זיין דער חזן, איך!

מאטעלע. ניין, איך האב אליין אמאל געזען, ווי ברוכל

האט צעקוועטשט צוויי פליגן. (קינדער ברעכן אוים מיט א געלעכטער.)

ברוכל. נישט אמת! איך האב נישט קיין עברות. איך האב שפעטער ביי דער פליג מחילה געבעטן. (קינדער לאכן.)

צירעלע. א שיין געלעכטער. ווייסט, אז א פליג האט אויך קליינע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און א מאמען און קליינע קינדערלעך.

רחלע (ווענדט זיך צו מלכלען). וואס וועסטו זיין?

מלכל. איך וועל זיין משיח! איך וועל קומען, ווען אויף דער וועלט וועט זיין פינצטער און חושך, וועל איך קומען און אויפהייבן די רעכטע האנט, און א ווונק טון מיט דעם גרויסן פינגער, וועט אלץ אויפשטיין, און אלע טויטע און אלע לעבעדיקע וועלן צוזאמען גיין קיין ארץ־ישראל.

קינדער. קיין ארץ־ישראל? קיין ארץ־ישראל!

מלכל. יידן וועלן אויסגעלייזט ווערן!

מרימל (האקט איבער און לאכט). יידן ווארטן אפשר א מיליאן־מיליאסן יארן, וויל ער אין איין רגע אויסלייזן די יידן. (לאכט, פארטראכט זיך.)

רחלע. גיי, עס איז דאך נאר אומישנע אזוי. מען שפילט זיך נאר אזוי.

מלכל (שטארק). ניין, ניין. אויפן רעכטן אמת.

מאטעלע. דעם שוחטס ווייב האט געזאגט, (טרויעריק) אז משיח איז איצט נישט געקומען, וועט ער שוין קיינמאל נישט קומען.

קינדער. רעד נישט אזוי, מען טאר נישט.

צירעלע (שטארק). עס שטייט בפירוש אין דער תורה. יידן זענען א געבענטשט פאלק.

מרימל. געבענטשטע משפחה. א קללה מיט א ברכה.

מלכל. גאט האט אויסגעוויילט דאס פאלק ישראל!

צירעלע. אין די הייליקע ספרים איז אזוי פארשריבן.

מרימל. אויף פארמעט געשריבן, אייגענע קינדער פארטריבן!

צירעלע. ווייסט, אז יידן קויפן אפ די זינד פון דער גאנצער וועלט. און טוען תשובה פאר אלע דורות, פאר פרעמדע און פאר אייגענע. די מאמע, עליה השלום, האט מיר אליין געזאגט. אזוי איז שוין באשערט.

רחלע. יאסעלע וועט זיך נישט שפילן, ער האט א פארך מיט א קאלטן.

מרימל (לויפט צו, קושט אים אין קעפל, נעמט אים ארום). ס'וועט דיך היילן דער ים, דער ים איז געשפאלטן! נאך טויזנט טעג... נאך טויזנט נעכט... און עס וועט שוין מער נישט זיין קיין קנעכט...

צירעלע. ס'איז אמת, אַז משיח וועט קומען, וועט ער האָבן נאָר איין־איינציק אויג... און מיט דעם איינעם אויג וועט ער זען די גאַנצע וועלט?

מרימל. אוודאי, צוויי אויגן האָט אַ פיש, צוויי אויגן האָט אַן אָקס און צוויי אויגן האָט אַ מענטש, איין אויג האָט... ער!

קינדער. ש... ש...

מלכל. און אַז איך מאַך צו איין אויג, זע איך דאָס אייגענע, וואָס מיט אַלע ביידע.

קינדער (מאַכן צו יעדערער איין אויג).

מרימל. טאַקע אַ שאלה, מסתמא מוזן צו עפּעס טויגן ביי אַלע מענטשן די צווייטע אויגן? צופּיל אויגן...

מנחמל (שטעלט זיך שטאָלץ). איך וויל זיין שמשון הגבור!

מרימל (לאַכט). שמשון הגבור... זיי אַ גזלן ליבער.

רחלע (גייט צו צו מאַטעלען). און וואָס ווילסטו זיין, מאַטעלע?

מאַטעלע. איך? איך? דווקא אַ גזלן. וועסט זען, איך וועל זיין אַזאַ גוטער גזלן, איך וועל אַלעמען שענקען ס'לעבן.

מרימל (לאַכט). אַ גזלן פון שטרוי. האָסט אַ מעסער? מען מוז האָבן אַ מעסער, אַ שאַרפס... פון שטיין אַ האַרץ. אין גאַנצן פון שטיין... מם... מם... גזלן!

מאַטעלע (בייגט אַראָפּ דעם קאָפּ).

מרימל. האָסט מורא? האָסט מורא?... אויך מיר אַ תורה!

רחלע (שטופּט אַוועק מאַטעלען). גיי, קענסט נישט זיין אַ גזלן, גיי... צירעלע, וואָס וואָלסטו געוואָלט זיין? געשווינד!

צירעלע. איך וויל זיין... זיין... אַ בת־מלכה.

רחלע. וואָס וועט טון די בת־מלכה?

צירעלע (מיט פאַנטאַזיע). איך וועל קומען צו שופר־בלאָזן, און שפּעטער וועט עמיץ מיר דערלאַנגען ווייַן, ראָזשינקעס מיט מאַנדלען.

מרימל. פאַר אַזאַ מלכה און פון אַזאַ לאַנד! (נעמט אַרויס פון קעשענע אַ בלעכל) נאַ דיר אַ בלעכל, אַ זילבערנע טאַץ, פון שלמה המלך געקריצט און געראַצט.

צירעלע. צוערשט לאָז זיך אונדז דאַכטן...

קינדער (מיט התלהבות). לאָז זיך אונדז דאַכטן...

צירעלע. אַז מען וווינט אין אַ גאָלדענער שטוב, און די ווענט זענען פון מירמלשטיין, די טירן זענען פון העלפאַנט־ביין, און פאַרן טויער שטייען צוויי לייבן און היטן, אַזוי ווי ביי שלמה המלך, אַז עמיץ זיצט אויף זילבערנע בענקלעך, און איך, די בת־מלכה, שלאָף איין... אַ בת־מלכה דאַרף מען איינוויגן, מען זינגט איר...

ברוכל. ווער זינגט?

צירעלע. כהנים זינגען.

קינדער. כהנים? פון וואנען?

צירעלע. פון בית־המקדש! און מען שפילט פאר איר, אין בית־המקדש שפילן די ווענט אליין... איך שלאף אויף א בעט, אויסגעזעצט מיט אילימשקע שטיינער, מיט די שענסטע קרעלן, און איך ליג צוגעדעקט ווי מיט ספר־תורה־מענטעלעך, אויסגעשטיקט און אויסגעהאפטן מיט לויטער פערל און דימענטן, און ליג אין א ווייס־זיידן העמד, און עס בלישטשעט אזוי פיל צירונג! ארום און ארום שטייען בשמים־ביקסלעך און שמעקן ווי פאמעראנצן, און אין דרויסן איז ארץ־ישראל!

קינדער (חזרן איבער). ארץ־ישראל!

צירעלע. די זון שיינט און ארום וואקסן וויינגארטנס, און עטץ גייט צו פאמעלעך, פאמעלעכל און זאגט, בת־מלכה, שטיי אויף צו שופר־בלאזן. שטיי אויף!

קינדער (באגייסטערט זאגן צוזאמען). לאז זיך אונדז דאכטן... (פארמאכן האלב די אויגן, אויפן הויף פאלט א העלע ליכט, עס באווייזט זיך פאר זיי דאס זעלבע בילד, וועגן וועלכן זיי חלומען לויט צירעלעס טרוים. מען הערט זינגען, ארגל שפילן. קינדער שטייען איבערראשט, שווייגן, קוקן זיך אריין אין דעם שטראלנדיקן בילד. הערן זיך צו. עס דויערט א ווײלע, עס ווערט וואס א מאל טונקעלער.

די קינדער באגייסטערט) בת־מלכה, שטיי אויף צום שופר־בלאזן! (מען הערט שופר־בלאזן) שטיי אויף! (ביי די ווערטער פארשווינדט דאס בילד, און עס בלייבט די געוויינלעכע ליכט. געזאנג און מוזיק הערן אויף. מרימל האט די גאנצע צייט געהאלטן אפן די אויגן און גארנישט געזען.)

מרימל. אוים בת־מלכה... מזל־טוב...

קינדער. הם... הם... הם... מרימל טוט שטענדיק אזוי.

צירעלע. מרימל, ווילסט דיך שפילן, נאר רעד נישט פון וועג.

מרימל. איך... איך... איך בין שלומס כלה!

קינדער (לאכן). גיי... גיי...

מרימל (נעמט ארוים פון בוזעם א קאלירט גלעזל). אליץ זעט דאס כישוף־גלעזעלע. אלע סודות ווייסט דאס גלעזל. כ'ווייס, אז אחוץ דער וועלט און אחוץ יענער וועלט, איז דא נאך א וועלט...

צירעלע. נאך א וועלט... ווי איז דאס מעגלעך?...

מרימל. דו זעסט דאך...

קינדער. וואס?

מרימל. א מיליאן פיס זענען געגאנגען, און נישט דערגאנגען... טויזנט קעפ האבן געזוכט, און נישט געפונען... מיליאסן אויגן האבן געקוקט, קיינער האט נישט געזען.

און מיין כישוף־גלעזעלע האָט אַלץ געזען, אַלץ געוווּסט, מיין כישוף־גלעזעלע זאָגט נביאות...

קינדער. זאָגט נביאות? זאָג נביאות...

מרימל. שטעלט אייך אַלע אַרום מיר, און איך, מרימל, וועל זאָגן...

קינדער. נו, שוין, שוין, הייב שוין אָן.

מרימל. און געקומען זענען חיות, און דאָס זענען געווען שלעכטע מענטשן. און געקומען זענען מענטשן, און דאָס זענען געווען שלעכטע חיות, און געוואָרן איז דעמאָלט אַ מיליאָן מיליאָסן לוויות! ציילט, ציילט, ציילט... מיליאָן! לוויות! ציילט! מענטשן! ציילט! קינדער! ציילט... אַ מיליאָן, אַ מיליאָן, נאָך אַ מיליאָן, ווידער אַ מיליאָן און ווידער אַ מיליאָן, מיליאָן לוויות!... און זיין וועט אַמאָל אַנדערש... די וועלט וועלן פירן מלאכים... און קינדער... (פאַרטראַכט זיך.)

קינדער (חזרן איבער). מלאכים? און קינדער? רעד געשווינד.

מרימל. משוגעים! אַלץ וואָס ווערט... איז נישט באַשערט... דווקא פאַרקערט.

קינדער. אַזוי רעדט נישט אַ נביא.

צירעלע. און דאָס כישוף־גלעזעלע?

מרימל. מען מוז אָבער געפינען איין איינציק וואָרט.

מען זאָל קענען צוקומען דאָרט... מען מוז אָבער געפינען דעם איינעם זאָג! ס'זאָל ווערן טאָג...

קינדער. און וואָס וועט זיין מאָרגן?

מרימל. מאָרגן איז געווען נעכטן... מאָרגן וועט שוין מער נישט זיין... היינט איז דער לעצטער היינט.

קינדער (ווי אַן אָפּקלאַנג). מאָרגן וועט שוין מער נישט זיין?

רחלע. איבער דיר ווערט טרויעריק. רעד צו אונדז אַנדערש. פאַרצייל אונדז אַ מעשה צו לאַכן.

מרימל. היינט איז ראָש־חודש, דאַרף מען רעדן לשון־קודש! ויהי היום, אַמאָל איז געשען, אַז דער הימל און די ערד זענען הונגעריק געווען, האָבן זיי געוואָלט זיין זאַט, האָט דער הימל מיט דער ערד חתונה געהאַט. (קינדער לאַכן) און שפּעטער האָט דער הימל און די ערד געוואָלט דווקא פאַרקערט... (קינדער לאַכן) קידער ווידער, ווידער קידער, און זיי האָבן זיך געגט. פון דעמאָלט אָן הערשט דער שד. (קינדער לאַכן.)

לייזערל. קומט אַרויס אויף דער גאַס, אַזוי פיל שטערן! (קוקט אויפן הימל.)

מרימל. כ'האָב זיך צעקריגט מיט אַלע שטערן אויפן הימל. איך בין ברוגז געוואָרן מיט דער זון...

ברוכל. קומט, וועט מען פון ליים חלהלעך פלעכטן...

מרימל. פלעכטס, פלעכטס, חלות אויף נעכטן.

קינדער (לויפן צו צו אַן אייזערנעם, דורכזיכטיקן טויער, קוקנדיק אויף די שטערן).

צירעלע. אַזוי פיל זילבערנע שטערן אויפן הימל! יעדער שטערן ווי אַ זילבערנער מגן־דוד... די שטערן זענען גליק־לעך, זיי דאַרפן נישט מורא האָבן... זיי זענען ווייט פון דאַנען... ווייט... ווייט פון דער ערד...

מרימל (גייט צו צום טויער, קוקט אויפן הימל). אַלע שטערן גאָטס לאָמטערן! זעסט דאָרט הויך... אונדזער שטערן. די שוואַרצע וואָלקנס ווילן אים פאַרדעקן... ער איז אויסגעקריצט... מען קען אים קיינמאָל נישט אויסמעקן... ער איז מיט פייער אויפן הימל... אויסגעברענט... אַנגע־צונדן מיט גאָטס הענט...

דאָס אכטע בילד

אין דער גרויסער שטאָט

עמיגראַנטן־הויז. אַ פאַדערהויז, ברייט און טיף, נידעריקע טרעפ פירן אויפן אַלטמאַדישן גאַנעק. דער גאַנעק ציט זיך דורך דער גאַנצער ברייט פון פאַדערהויז. נאָרעם ביי די ווענט, אַן אייזערנער אויוון, אין דער מיט, לינקס און רעכטס טירן. די מיטעלע טיר פון גאַנעק פירט צום פאַרוואַלטונגס־צימער, ווו מען באַטראַכט די ענינים פון די היימלאָזע, און ווו עס קומען זיך צונויף די פאַרזאָרגערס. פאַרן לאַנגן הילצערנעם טיש שטייט דער רב מיט אַ בעכער אין דער האַנט, נעבן אים שטייט שלום, דעם רבס זון, אָנגעטון חסידיש. ער האַלט אַ ברענענדיקע הבדלה־ליכט. די הבדלה פלאַקערט, ס'איז האַלב־טונקל. אַרום אים שטייען קינדער, ברוכל, מאַטעלע.

צירעלע. מרימל שטייט פון דער ווייטנס אין א ווינקל. דער רב מאכט הבדלה, אלע זינגען זייער שטיל המבדיל. מרימל קוקט זיך צו. אין דער זייט זיצט די באבע, רירט זיך נישט, זיצט אויף א נארע אנגעשפארט אויף א קאלירטן קישן. אלע הערן אויף זינגען.

ר ב. גוט וואך! א גוטע וואך דער גאנצער וועלט! (באלד גייט ער ארויס. שלום גייט מיט. בלימעלע זיצט ביים ווינגל, איינגעהילט אין א טיכל. יעדער זיצט פאר זיך. קינדער מיט מרימלען זעצן זיך אין דער מיט אויף דער ערד, מרימל און צירעלע שפילן זיך אין סטרולקעס.)

מ ר י מ ל (ציילט זיי). ישראל, לוי, כהן, למד, וו, זין...
איינס, צוויי, דריי, בולקעלעך פון שניי.
שנייענע קעזלעך, ברילן אן גלעזלעך,
איינס, צוויי, דריי, קליסקעלעך פון בליי.
די פייל איז פלינק, די שווערד איז שארף...
ווארף די שטיינדלעך, ווו מען דארף...

(ס'קומען אן היימלאזע און די שוחטקע, לייזערל, דער סופר, רחלע פירט אים און זעצט אים אוועק אויף א נידעריק בענקל. די שוחטקע זעצט זיך אויף א שעניק אויף דער ערד.)

ה י י מ ל א ז ע ר (צו דער שוחטקע). מיר זענען אזוי גע־גאנגען זיבן טעג און זיבן נעכט.

צ י ר ע ל ע (דערהערט די לעצטע ווערטער, באטראכט זיי). זיי דערמאנען זיך... געדענקסט, מרימל? איבער די

דעכער זענען ארומגעלאפן ברענענדיקע קעץ. פון הימל זענען געפאלן פארברענטע פייגל. בהמות האבן ארומ־געבלאנדזשעט איבער די פעלדער... געדענקסט?

מ ר י מ ל. די שטערן האבן געלויכטן ווי שווארצע ליכט, דער ווינט האט געזונגען, יידן זענען געגאנגען...

ש ו ח ט ק ע. דערמאנט נישט! און דא? איך שלאף נישט קיין נאכט. די ווערעם רייסן. אין דער היים א ווייס קלאר בעט.

מ ר י מ ל. און צוקאפנס שטייט א שד.

ש ו ח ט ק ע. ווער עס האט נישט קיין היים...

מ ר י מ ל. זאל ווערן שטיין... ליים...

ש ו ח ט ק ע. דאס גאנצע לייב צעביסן.

מ ר י מ ל. שוחטס ווייב! ווער דארף עס וויסן.

ש ו ח ט ק ע. כ'ווער בייז און משוגע. (כאפט זיך אויף און בלייבט שטיין) כ'וואלט געביסן מיט מיינע ציין זייערע וויסטע הענט!

מ ר י מ ל. די הענט וועלן ווערן פארברענט.

ש ו ח ט ק ע. אין דער היים א סאד, א בלום, א פעלד, א וואלד, א שטוב ווי די ליכטיקע זון... און דא הונגער און קעלט (שרייט) ניין! ניין! ניין!

מ ר י מ ל. ווילסט נישט? ניין? טרינק טרערן־וויין!

ש ו ח ט ק ע (אויפגעבראכט). יעדע קללה איז נאך א ברכה.

מרימל (לאכט). אזוי פיל נחת און אלץ צו להכעיס.

שוחטקע. גענעכטיקט אויף שטיגן, אויף שטיינער, אין פרעמדע טויערן זיך געוואלגערט...

מרימל (זינגט).

אין די טויערן אים פארלוירן,
הייסן הייסט ער שלום.
אין די טויערן זיך געבויגן,
אין א שווארצן חלום...

(אלע ארום הערן זיך צו, שאקלען מיט די קעפ גערירט און שווייגן. די היימלאזע, עלטערע, יינגערע בלייבן זיצן אויף דער באנק ארום דער וואנט. אן אלטע אין א צעריסן טוך ציילט געלט פון זעקל אויפן הארץ, א צווייטע נעמט ארויס פון זאק פאפירן און קוקט אין זיי אריין. א דריטע שרייבט אויף דער שוים א בריוו. א יונג מיידל וויינט שטיל.)

סופר. גרויס זענען אונדזערע זינד!

שוחטקע. גרעסער אונדזער פיין. מיט די קליינע קינדער א שטראף.

קינדער (דערהערן, חזרן איבער). מיט די קליינע קינדער א שטראף!

מרימל. פארוואס אזא שטראף? פסקן די שאלה, ר' ברכיה רב!

שוחטקע. שווייג! ווי א פלעדערמויז, קלאפט ווי א פארשאלטענע מיל.

מרימל. גיי בעסער הערן... א דרשה אין שול.

שוחטקע. שווייג, שווייג! רעדט זיי איין גליקן... נאגט אויס ביי די קינדער א בענקשאפט... גאנצע טעג חלומט מען...

סופר. די שפעלעך לויפן אן א פאסטעך. זיי איז ביי אונדז שלעכט. מיר זעען זיי נישט. מיר הערן זיי נישט. קינדער חלומען... קינדער גלויבן... קינדער זענען הייליק, הייליק ווי א ספר.

שוחטקע. און וואס וועט מיט זיי זיין?

בלימעלע. וואס דערווארט זיי מארגן?

מרימל. אפשר מארגן, אפשר נעכטן... לעת עתה וועט מען שעכטן...

בלימעלע. צי ווייסט די וועלט, וואס מען טוט מיט די קינדער?... ווער טוט פאר זיי זארגן?

מרימל. זארגן... חורבן... קרבן...

שוחט (קומט אריין, זעצט זיך אויף דער באנק דערשיטערט). מ'איז אונדז מביש און מבזה... דער אויבערשטער זאל זיך מרחם זיין...

שוחטקע. ווי לאנג איז דער שיער... מען איז דאך נאר מענטשן...

שוחט. מענטשן... זיי דאַרפן פּאַפּירן... דער עיקר פּאַפּירן... דער מענטש איז אַ צולאָג... פּאַפּירן... פּאַפּירן...

מרימל. מיט אַלע פּאַפּירן, וועט מען דיך פאַרפירן...

שוחט. מען גייט צו זיי און מען קומט צוריק מיט צער... און שנאה...

מרימל. שנאה און קנאה, איז בפירוש טומאה...

שוחט. מנוחה... כאָטש איין טאָג... איין נאַכט... איבער די גאַסן גייט מיר נאָך דער פּחד... איך בין שוין קראַנק און מיד...

מרימל. די שטיינער דאָ ווייסן, אַז עס טרעט אויף זיי אַ ייד...

שוחטקע. וואָס וועט זיין ווייטער?

שוחט. מען וועט שוין גאָרנישט פּועלן...

מרימל. לאַקירטע שטיוועלעך, אַלע אָן זוילן... טשאַטשקעס, טשאַטשקעלעך... געבראַטענע קאַטשקעלעך... גרויסע שטעט, שיינע שטעט. לאָמיר טרינקען ווין און מעד!

שוחט. פאַרלוירן דעם לעצטן טראָפּן כוח... איך בין מיד...

מרימל. ביסט מיד... האָסט אין קאָפּ אַ יריד... לחיים! היינט איז פּורים, מען שיקט שלח־מנות די גבירים... (עס פּאַלט אַריין די מוטער, לויפט אַרויף אויף די שטיגן, קלאַפּט אין דער טיר פון קאָמיטעט־שטוב, רעדט האַסטיק.)

די מוטער. ס'קינד איז מיר חרוב... מענטשן, העלפט!

ס'קינד גייט מיר אויס! (בלימעלע דערשראָקן לויפט אַרויף, קלאַפּט אין דער טיר.)

מרימל (לויפט אַרויף אויף די שטיגן). אַ פּלעצעלע מיט האָניק האָט דאָס קינד ליב?...

די מוטער (קלאַפּט). מען ענטפערט נישט... דאָס קינד, יאָסעלע! (פאַרשווינדט, בלימעלע נאָך איר.)

סופר. נאָך איין נפש... ווער הערט?...

מרימל. מען וועט דאָס קינד אָנטון אַ קרוין... און אַ העמדעלע פון ערד... (די שוחטקע גייט פּאַמעלעך אַרויף אויף די שטיגן, הערט אונטער, קוקט אַריין דורך דער גלעזערנער טיר.)

שוחטקע. אומזיסט דאָס קלאַפּן. פאַרמאַכטע טירן... אַזוי ווי די הערצער...

מרימל (שרייט אַריין און קלאַפּט אין דער פאַרמאַכטער טיר). טויבע! הייבט זיך אויף... דעם קינדס מאַמע רעדט... זי שרייט... (עס עפנט זיך ברייט די טיר, מען זעט דורך דער ברייטער, אָפענער טיר אַ גרויסן שפּיגל, איינגערעמט אין אַ רייכער גאָלדענער ראַם, אין וועלכן עס שפּיגלט זיך אָפּ די פאַרזאַמלונג. מען זעט אין שפּיגל סילועטן פון פאַרשידענע טיפּן פילאַנטראָפּן. אָרעמע און היימלאָזע קומען, בייגן זיך, פאַרשווינדן. עס הענגט אַ גרויסער קאָנדעלאַבער, עס איז זייער ליכטיק. אויפן גרינעם טיש און אויף אַלע אַרומיקע פּאַלט אַ שטאַרקע ליכט. מען זעט דעם אויבנאָן. אַ פּאָר איבערגעטריבן אויסגעפּוצטע מאַריאָנעטנאַרטיקע

פרויען- און מענער-געשטאַלטן, גראַטעסקע טיפּן. עס קומט פאַר אַ באַראַטונג, עס הערט זיך אַ טומל, איינציקע ווערטער, מען קלאַפּט, מען קלינגט. איבער די הילצערנע טרעפּ אויפן גאַנעק שטייען רעכטס ביי דער וואַנט די שוחטקע, לינקס ביי דער שוועל מרימל. די הויכע טיר האָט אַ פאָרעם פון אַ טויער אין אַן אַלטפרענקישן הויז, אונטן אַ פאַרוואָרלאָזט פאָדערהויז, וואָס איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ מין באַראַק. עס זיצן די זעלבע און נאָך אַנדערע היימלאָזע.)

ש ו ח ט ק ע (קוקט אַריין אין שפּיגל). אין דעם שפּיגל זעט מען אַלעם...

מ ר י מ ל (בסוד). מען זעט דעם רוח און דעם דלות...

ש ו ח ט ק ע. אוי, ווי איך בין דאָרט אין שפּיגל דאַר!

מ ר י מ ל. פון הונגער און פון צער... ווען דו וואָלסט נישט געוווסט, אַז יענע ביסטו, וואָלסטו געמיינט, אַז דו ביסט יענע...

ש ו ח ט ק ע (זאָגט, צוהערנדיק זיך). זיידענע רייד לויפן.

מ ר י מ ל. קענכט זיי קויפן...

ש ו ח ט ק ע. מען וועט זיך כעסן, פליקן.

מ ר י מ ל. פאַר דעם גולם טוען בוקן!

ש ו ח ט ק ע (אַבסערוווירט, באַטראַכט, זאָגט הויך צו אַלע). אויסגעפּוצט... זי טראָגט ביז צום נאָגל רינגען אויף די פינגער.

מ ר י מ ל. יעדער רינג אַ מתנה פון דיר, און פון הונגער...

ש ו ח ט ק ע. מען טרינקט, מסתמא וויין.

מ ר י מ ל (לאַכט). אַ שמחה. פריי דיך, לחיים! אפשר וועט בלייבן אַ ביסעלע שיריים. (שטימען, אַ גערודער.)

ש ו ח ט ק ע. ער שרייט, איך וויל כבוד! און דרך-ארץ! מיט דרך-ארץ איז אדרבא, אדרבא.

מ ר י מ ל. אדרבא, אדרבא, דאָ כבוד... דאָרט עולם הבא.

ש ו ח ט ק ע. שרייען יאָ און ניין...

מ ר י מ ל. יאָ, ניין! פאַר דיר וועט בלייבן נאָר אַ ביין!...

ש ו ח ט ק ע. דער ניין, און דער יאָ.

מ ר י מ ל (אַבסערווירט זיי). אַן אַ היטל? אפשר אַ גוי?

ש ו ח ט ק ע. איינער זיצט און קייט, דער צווייטער דרימלט.

מ ר י מ ל. גיב אים אַ שטויס, ער שלאָפט, ער שימלט.

ש ו ח ט ק ע. מען זידלט זיך, אַ בזיון און אַ שאַנד.

מ ר י מ ל. זיי זענען געקומען מיט דער גאַל אין דער האַנט. איינער זיצט פון אויבן אָן, אַן אויסגעפּוצטער רויטער האָן...

ש ו ח ט ק ע. זיצט דער פּריץ!

מ ר י מ ל. פון טרייף מאַכט ער כשר... אַן עם-הארץ!

ש ו ח ט ק ע. אויפן בויך צוויי גאָלדענע זייגערס.

מ ר י מ ל. אויפן האַלדז צוויי זעקעלעך פּעטס... אַ נשמה מיט קרעץ!

ש ו ח ט ק ע. רעדט, שרייט, אַ קהלמישער... (חזרט זיי איבער) אַז מען גיט, שווייג! קלאַפּט אין טיש, דרשנט הויך.

מ ר י מ ל. מיט מיסט און שטויב איז פול זיין מוח...

ש ו ח ט ק ע. גרויסע לייט, מאַכן העוויות.

מ ר י מ ל. ווייסט פון וואַנען זיי קומען? (לויפט אַראָפּ פון די שטיגן) פון גיהנום קומען אַזעלכע חיות! כ'ווייס... ס'וועט קומען אַ האָגל פון שטיינער, ס'וועט נישט בלייבן קיין איינער...

ש ט י מ ע ן. שווייג, מרימל, ליג, אַ חרפה און אַ שאַנד.

מ ר י מ ל. קיינער הערט נישט, נאָר די וואַנט... איך וואָלט געוואָלט ליגן צווישן ווייסע בלימעלעך זיסע, די ברעטער מיינע זענען שטיינער. עס וואַקסן אויף זיי שטעכערס, או־מעטום שימל. דערפאַר, ווייל מען שטעלט דעם אלף נאָך דעם גימל... משוגעים! (לויפט אַרויף אויף די שטיגן און שרייט אַריין) רשעים! נאַראָנים! גייט לערנען תורה ביי די רבנים! (אַלע אונטן לאַכן. מרימל שטייט אויף די שטיגן הייבט אָן זינגען, זינגט שטיל.)

דורך די פענצטער, דורך די שויבן
זע איך פליען ווייסע טויבן,
נאָר די בלאָע פליען העכער...

אויף די פליגלען שטייט אַ בעכער,
אין דעם בעכער ליגט מיין האַרץ,
אַ רויטע רויז מיט בלעטער שוואַרץ.
אין דעם בעכער ליגט מיין חלום...
די רויז טוט ברענען... ווו ביסטו, שלום!

(זי פאַרקלערט זיך, גייט רואיק, טרויעריק אַראָפּ פון די שטיגן) אַזוי ווייט... אַזוי לאַנג... עס וואַקסן רויזן, עס קריכט אַ שלאַנג...

דאָס נײַנטע בילד

די פֿאַרזאָרגערס

דאס זעלבע ארט. עמיגראנטן-הויז. עס טרעטן ארוים פון די היימלאזע קינדער, וואס שפילן אויף די הויפן, צוויי יינגלעך מיט פידלען, א מיידעלע א זינגערין. רחלע טאנצט פריער אליין, נאכדעם צוזאמען מיט די קינדער. זיי שפילן און זינגען א פאלקס-ליד, א חסידיש ליד און ענדיקן מיט א מארש.

מרימל. טאנצט! צירעלע, רחלע, טאנצט! (עס באווייזט זיך די ווירטין פון הויז).

ווירטין. די פרעזעסאווע גייט. (פארשווינדט.)

מרימל. פרעזעסאווע, סאווע. (לויפט ארויף אויף די טרעפ, קוקט אריין, רופט צו דער שוחטקע) צום קאפ צו-

געקלעפּט אַ פּנים, אַ באָרוועסער קאָפּ, צו די הענט אַ צוגעטשעפּעטער מענטש. ער איז אויפגעשטאַנען, ער שטופּט אַ גרויסן בויך, ער גייט, זי... גייט, זיי גייען אַלע, אַלע!

שוחטקע. עס קומען די גרויסע לייט!

מרימל. די יום־טובדיקע סדרה גייט.

אַלע. ש... ש... ש...

פּרעזידענטין (אַלעגאָרישע פיגור, באַווייזט זיך מיט אַ לאָרניאָן, קוקט זיך אום). זייער פיין...

פיגורן. זייער פיין! זייער פיין! (עס קומט אַריין די ווירטין שטיל אויף די שפּיץ פינגער.)

מרימל (צו דער פּרעזעסאָווע). זייער פיין, אַ ביין מיט כריין. ווי אַ גבאי, אַלץ בשמחה רבה... זאָג, האָסט פון אויבערשטן אפשר אויף מצוות אַ הכשר? איך בין נישט מסכים! צו וואָס ביסטו אַהער געקומען? וואָס טוסטו דאָ?

שוחטקע. זי האָט דאגות און רחמנות...

מרימל. זאָג דעם אמת, בנאמנות? ביסט אָנגעטון אין בלויז סאַטין! סאַמע גאָלד מיט עכט פּלאַטין!

קינדער (זאָגן נאָך). זי איז אָנגעטון אין בלויז סאַטין! סאַמע גאָלד מיט עכט פּלאַטין.

מרימל (צו דער פּרעזעסאָווע, רירט אָן דעם זוים פון איר קלייד). אַ שיין מענטעלע... מיט אַ פאַלש קענטעלע... (צו

אַלע) אויסגעפּוצטע שדים, פאַרשטעלטע רוחות... (די דאַמען קוקן זיך אום, הערן זיך צו צו מרימלען. זי רעדט שטיל) איך וועל דיר עפּעס זאָגן, איך קען דיך נישט פאַרטראָגן... (לאַכט) צדקה און נדבות, מלאכים, מלאך־המות. (גייט צו צו שלומען.)

רחלע (צו מרימלען). שווייג... רעד נישט... וועט מען מיינען, אַז דו ביסט קלוג...

צירעלע. פאַני! פאַני! מרימלען האָט מען געגעבן צו עסן בלויזיטשקע ביינער...

הײמלאָזע. שווייג! שווייג!

מרימל. פאַרשווונדן די זעקלעך, קליידער און רעקלעך, ליכט, זייף און רייז עסן אויף די מייז. (קוקט זיך צו איר צו) אויף דיר קריכן נישט אַרום לייז? (בסוד) די שטוב איז אויסגעשייערט, מען האָט דיך אָפּגענאַרט... (לאַכט.)

שוחטקע (דערשראָקן). וואַרפט זי אַרויס! משוגעדיקע רייד...

מרימל. אונטער דער ערד, איז אַלץ פאַרקערט!

הײמלאָזע. מרימל!

מרימל. דאָס פּסחדיקע און דאָס חמצדיקע, דאָס כשרע און דאָס טרפה, אויף אַלעם וועט קומען אַ שרפה מיט אַ מגפה!

פרעזידענטין (קאלט, מעכאניש). ווער איז זי?

שוחטקע. אן אוקראאינער יתומה, פון אונדזער שטעטל, דעם דיינס טאכטער, אראפ פון זינען.

מרימל. ווער איך בין? א פליג, א שפין, ווער בין איך? (מאכט נאך דער שוחטקע) אראפ פון זינען, (נעמט ארויס א שטיקל שפיגעלע) זעסט דאס שפיגעלע, שפיגל דיך אן... מאדאם ראז, זע, ווי דו זעסט דארט אויס...

שוחטקע. דער דיין, עליו השלום, איז געווען א גרויסער למדן.

מרימל. מיין טאטע ליגט אין די זאמדן... דארטן וואקסן מאן-בלימעלעך, און גאלדענע גלעקעלעך, זון-בעכערלעך, ווי האניק-כוסעלעך.

פרעזידענטין. הם... הם... הם... (אלע הערן זיך צו.)

שלום (קומט אריין, איבערראשט, קוקט, באטראכט די פיגורן).

מרימל. כ'האב ליב קליינטשינקע בלימעלעך און פימשינקע בלעטעלעך, מיט זיידענע אדערלעך. נעמט מיר נישט צו!

פרעזידענטין (ריטמיש, קאלטבלוטיק, מעכאניש). וואס ווער דען מיט דעם מעדל?

שוחטקע. וואס איר איז געשען...

הימלאזע. וויפל די קינדער האבן אויסגעליטן... מיט זיי איז דער טויט מיטגעגאנגען אויף יעדן טריט און שריט...

פרעזידענטין. ערצעהלט.

אלע (חזרן איבער). ערצעהלט!

הימלאזע. צו וואס? דאס בלוט וועט אייך פארגליווערט ווערן. (בייז, נישט געדולדיק) צו וואס טויגן רייד... צו וואס דאס קלאגן זיך, דערציילן גאנצע טעג, גאנצע נעכט, וועט עס נאר זיין א טראפן, א שאטן...

פרעזידענטין. ערצעהלט...

מרימל (רעדט געשווינד). פאני! פאני! איך וויים אלץ... (הערט זיך צו. מען הערט נישט-דייטלעכע שטימען, צוזאמען ריטמיש, מרימל הערט זיך איין, רעדט ווי א ווידערקול) פופציק טויזנט, פינף הונדערט, דריי און דרייסיק יתומים... וואלגערן זיך ארום... און א מיליאן... מיליאן... מיליאסן... ליגן אן קעפ... אן פיס... אן הענט... טויטע קינדער.

שוחטקע. משוגע, וואס אין איר שטעקט...

מרימל. וואס אין מיר שטעקט... שרעקט...

הימלאזע. וואס ווייסט איר? געמאטערט און געברענט אונדז ווי קין.

מרימל. געהאנגען דעם אלעקסאנדער רבינס זון...

קינדער (זאגן נאך). דעם רבינס זון...

מרימל. דעם פלאצקער רב דערשאסן...

קינדער (זאגן נאך טראגיש, דאך קינדעריש, מיט שרעק און וווּנדער). דעם רב דערשאסן!

פיגורן. ש... ש... ש...

שוחטקע. שווייגן? שטיינער זאלן פאלן אויף זיי פון הימל! און פארשריבן זאלן זיי ווערן צום טויט!

באבע. שוחטקע, זינדיקע רייד, קללות! מיר זענען ווערעמלעך נאר. אפשר וועט נאך קומען דער טאג, ווען די רשעים וועלן זיך שלאגן על־חטא...

מרימל. א רשע על־חטא. וואס די באבע רעדט...

שלום. א שלאנג, א מעכטיקע שלאנג קריכט איבער דער וועלט.

באבע. אויב דער אויבערשטער האט באשאפן די שלאנג, מן הסתם דארף זי לעבן.

מרימל. באבע, ביסט א גוטע, ווי דער הימל, (בסוד) מלאכים ווארטן אויף דיר, גרייט זיך, באבע, זיי גרייט!... (זינגט מיט אן אומזיניקער רואיקייט.)

אדורכגעגאנגען אלע טויערן,
כ'האב געהאט א טייערן חלום,
כ'האב אים אנגעווווירן...
ווו ביסטו, שלום...

שוחטקע. שווייג! (באטראכט די פיגורן) ווער איז דער... אויף אונדזערע צרות?...

מרימל. ביי משרתים א משרת...

שוחטקע (נייגעריק אין א זייט). ווער זענען זיי?...

מרימל. דער איז א לץ... (ווייזט אן) און די זענען קעץ...

שוחטקע. זיי איז וויל אויף דער וועלט... ווייסן נישט... (עמעצער וויינט.)

פיגורן. שש... שש... שש... (באטראכטן אלע ארום.)

מרימל. איך ווייס נאך מער... דעם שמש האט מען געהאנגען אויף דער לאמטער! דו ווילסט וויסן? דעם טאטן האט מען געווארפן, געריסן... אין פייער פארברענט... (וויינט) זע, זע, ווי ער ליגט... דא ליגט ער... גיי אהין... גראב אויף די ערד! זע! זע! וואס עס ווערט...

היימלאזע. פארוואס פירט מען זי נישט ארויס?

שלום. רירט זי נישט!

באבע. טוט איר נישט! אירע טרערן זענען פערל... אונדזער צירונג... זאל זי דערציילן...

פיגורן (קאלטבלוטיק, מאריאנעטיש). מען דארף נישט דערציילן, מען דארף נישט רעדן... שטיל איז בעסער... מען דארף שווייגן...

מרימל. א גוטע רפואה... גיין צו דער תליה, ביסט א ליימענע בריאה... און די נארעם, מיט די ווערעם גאנציע כמארעם?...

באבע. אין וואס פאר א וועלט לאזן מיר איבער אונדזערע קינדער? גאט פון אברהם, פון יצחק און יעקב, דערבארעם דיך!...

שלום. קינדער וועלן משפטן אליין! אויף וואס האבן זיי דא געקוקט?

מרימל. ווי מען ברענט, ווי מען שטיקט...

פיגורן (צוזאמען, ריטמיש). מען דארף שווייגן... מען דארף נישט שרייען... שטיל... שטיל... שטיל...

מרימל. שטיל... שטיל... אלע יידן נאקעט געבונדן מיט שטריק, אלע געפירט דורך א שווארצע בריק. אלע קרובים, זיי ליגן אן טליתים און אן סויוועס, מיין טאטע ליגט אן א טלית, אפגעפסקנט אלע שאלות!

שוחטקע. שווארצער שטן, הער אויף! זי דערשלאגט אונדז מיט די רייד אין גאנצן.

מרימל. באריניעס, אזוי פיל גוטע בשורות, גייט אהיים טאנצן! פארברענט צוויי הונדערט פופציק שטעט! לאמיר טרינקען וויין און מעד!

פיגורן. שטיל... שטיל... שטיל... (שטייען די גאנצע צייט אומבאוועגלעך, הערן.)

מרימל. שוחטס ווייב! ווו איז דער בורא? מען דארף אים רופן צו א דין־תורה! און ווו זענען די עדות? אונדזערע טאטעס! אונדזערע זיידעס! (שטארק) ווו זענען די עדות?! (עס טונקלט די ליכט, שטילע מוזיק ווערט פארוואנדלט לאנגזאם אין א ריטעם פון וואלצער, אונטער וועלכן די מאריאנעטן־פיגורן פארשווינדן, פאמעלעך טאנצנדיק אויף די טרעפ, שוועבנדיק ווי געשפענסטער. אלע קוקן און שווייגן.)

דאס צענטע בילד

ברוכל וויל קויפן א מאמע

עמיגראנטן-שטוב. ס'איז שטיל. קינדער זע-
נען אליין, שטייען ארום דעם טיש און
שפילן זיך שווייגנדיק. צירעלע און רחלע
האלטן אין דער האנט ליאלקעס. די ייִנג-
לעך זיצן אויף די בענקלעך און שטעלן
אויפן טיש א ווייסע פאפירענע כאן און
א קאלירטע שיף מיט פענדלעך. צירעלע און רחלע קלויבן
אויס פון א בערגל קאלירטע שמאטקעלעך שטיקלעך און
פאסן צו צו די ליאלקעס, באטראכטן זיי און נעמען זיי אין
די ארעמס. מרימל באווייזט זיך, שטעלט זיך ביים טיש.
קינדער הערן זיך אויף צו שפילן.

צ י ר ע ל ע (פרעגט). זאג, מרימל, וואס איז דאס דאס גאל-
דענע, וואס זי האלט, די פאני, תמיד ביי די אויגן?

מ ר י מ ל. איך וועל דיר אויסזאָגן דעם סוד. ס'איז אַזעלכע גלעזלעך, וואָס מען זעט אַלץ מיט דעם קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף.

צ י ר ע ל ע. פאַרוואָס?

מ ר י מ ל. פאַרוואָס? אַז מען זעט אַלץ מיט דעם קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, זעט מען נישט דעם אָנהויב, מען זעט נישט דעם סוף. ס'איז אַ געשליפט און געשליפֿן גלעזל. דאָס טראָגט נאָר אַ דין דיניטשקע נעזל.

צ י ר ע ל ע. פאַרוואָס זאָגט לייזערלס מאַמע, כ'זע שוין קוים, כ'מוז האָבן גלעזלעך. זי האָט קראַנקע אויגן... אויסגעוויינטע...

ר ח ל ע. לייזערלס מאַמע זאָגט, די לעצטע כוחות נעמען צו די קינדער... זי האָט שוין נישט קיין כוח צו אַרבעטן...

צ י ר ע ל ע. בלימעלע האָט אויך נישט קיין כוח... די פּאַני פּרעזעסאָווע איז רייך... זי מוז האָבן אַ סך דינסטן? נישט אמת?

ר ח ל ע. אַ, אפשר צען!...

צ י ר ע ל ע. וואָס טוען זיי אַזוי פיל דינסטן?

מ ר י מ ל. בוקן זיך און שעלטן...

צ י ר ע ל ע. און די פּאַניעס וואָס טוען?

מ ר י מ ל. גענעצן און רוען... נאַגן צוקערלעך... קייען קיכעלעך...

צ י ר ע ל ע. זיי זענען אָנגעטון אַזוי שיין...

ר ח ל ע. אין עכט זייד, ווי שפּינוועבס דין, מיט פליטערלעך אַלע קאָלירן אויף דער וועלט.

מ ר י מ ל. פאַר געלט...

צ י ר ע ל ע. ביי זיי אין שטוב איז שיין?

ר ח ל ע. אַלץ פון זילבער און אַלץ פון גאָלד... אַרום און אַרום בלויזיטשקע שפּיגלען.

מ ר י מ ל. אַלץ פאַרמאַכט אויף שלאָס און ריגלען...

ר ח ל ע. און טויזנט לאָמפּן ברענען אַ גאַנצן טאָג!

צ י ר ע ל ע. דאָרט מוז זיין ליכטיק ווי אין גן־עדן...

ר ח ל ע. און מען עסט דאָרט גוטע זאַכן...

צ י ר ע ל ע. איך וואָלט זיי געבעטן אַ... שטיקל קוכן, פאַר מיין שוועסטער בלימעלע... איך וואָלט געוואָלט צו זיי אַריינקוקן כאָטש...

ר ח ל ע. איך וואָלט געוואָלט דאָרט זיין כאָטש אַ דינסט...

מ ר י מ ל. וועסט אומזיסט דאָרט טראָגן מיסט...

צ י ר ע ל ע. אויף אַ דינסט שרייט מען... ווען איך וואָלט געווען אַ בעל־הביתטע, וואָלט איך גענומען אַ דינסט אַ יתומה... כ'וואָלט איר געגעבן נדן, חתונה געמאַכט, צו דער חופה אויפגעגייט אַ ווייס זיידן קלייד... כ'וואָלט איר געגעבן אַ לערנקינד פאַר אַ מאַן... זי וואָלט געהאַט מזל ביי גאָט, ווייל גאָט האָט ליב יתומים...

מ ר י מ ל. צו וואָס טויג אים אַזוי פיל יתומים? כ'גיי אים פרעגן... (גייט אַרויס.)

צירעלע. גאט וואלט אין איר נישט פארגעסן... וואלט זי געבענטשט... זי וואלט געהאט א סך קינדערלעך... און פרנסה... זי וואלט געווארן אליין א בעל-הביתטע, גענומען זיך א דינסט...

רחלע. א דינסט ביי א דינסט?

צירעלע. לאמיר זיך אפשר שפילן אין א בעל-הביתטע מיט א דינסט, גוט? דו וועסט זיין די בעל-הביתטע און איך וועל זיין דיין דינסט, גוט?

רחלע. איך וועל זיין א שלעכטע.

צירעלע. און איך וועל זיין א גוטיטשקע. אזוי ווי אונדזער דינסט אמאל, מאמעלע. גוט?

רחלע. מען שפילט זיך. איך בין די בעל-הביתטע, ווי די שכנטע ריקעלע... (נעמט די האר צום פארנט, מאכט זיך א צעשויבערטע פריזור אויפן שפיץ קאפ, כאפט א קאץ פון א נארע און וויקלט זיך ארום, לאנג ביז צו דער פאדלאגע, אימיטירט א לאנג קלייד, טשעפעט זיך צו צו די אויערן גלאנציקע פאפירלעך, א פאר אוירינגלעך, א בלעכל אויפן הארץ ווי א רייכע בראשקע, וויקלט ארום די פינגער מיט פארשידענע שטריקלעך) אוי, כ'לעבן, ווי אמתע צירונג. (פארלייגט די הענט אויפן בויך, מאכט א שטאלץ פנים פון א מאדאם, זעצט זיך. אין דער זעלבער צייט פארשטעלט זיך צירעלע פאר א דינסט, זי כאפט פון א ווינקל א קוישל, לייגט אן בילע וואס אין די פאפירן, טוט זיך אן א טיכל אויפן קאפ, אימיטירט א דינסטמיידל.)

צירעלע-דינסט. הייב דו אן די ערשטע.

רחלע-בעל-הביתטע. נו, שוין (בייזערט זיך אויף דער דינסט, פליקט זי ביים ארבל) א שטיק ליים! שלימזל! ווו ביסטו געוועזן צוויי שעה? בהמה... ווו לויפסטו ארום מיט די קרומע פיס?

מרימל (קומט צוריק, הערט זיך צו).

רחלע-בעל-הביתטע. שלעפט זיך ארום מיט די מיידן... כ'זאל נישט זינדיקן פאר די רייד, שטראף מיך נישט, ליבער גאט אין הימל!

צירעלע-דינסט (שטאמלט מיט אן אראפגעלאזטן קאפ). כ'בין געלאפן, געזוכט...

רחלע-בעל-הביתטע (כאפט פון איר ארויס דאס קוישל, נעמט ארויס א פעקל פאפירן, וויקלט עס אויף, כאפט זיך ביים קאפ, מאכט מיט די הענט, שרייט). אקס! פראווינצער חיה! בלויזע ביינער, מאגער פלייש... גאט זאל מיר מוחל זיין! (גלאצט מיט די אויגן) א מויד א קראנקע צרה!

מרימל (הערט זיך צו). מאטל! שלאג די שטעל פאר א כפרה, גיי בעסער פאשן די שעפסעלעך צום שררה.

רחלע-בעל-הביתטע. אם ירצה השם, נאך יום-טוב גיב איך זי א ווארף ארויס!

צירעלע-דינסט (וויינט). מאמעליו, איך האב שוין

נישט קיין כוח. כ'וויל פאָרן אַהיים! באַצאָלן זי מיר פאַרן זמן, איך האָב נישט אויף הוצאות, אויף די קאַלע.

רחלע-בעל-הביתטע. וואָס? איך דאַרף דיר באַצאָלן? ביסט משוגע געוואָרן? פאַרוואָס? אַזאַ נבלה, אַ יתומה, אַן אַ היים... ווער צאָלט עס אַ יתומה?

מרימל. מען וועט דיך ברענען און בראָטן אויפן קוימען.

צירעלע-דינסט (נעמט אַראָפּ פון זיך דאָס טוך, שטעלט אַוועק דאָס קוישל). גענוג, גענוג, איך וויל שוין נישט זיין מער קיין דינסט... לאָמיר זיך שוין מער נישט שפּילן, איך בין הונגעריק...

קינדער. איך אויך... איך אויך...

מרימל. עסט פייער, עסט רויך... אַלץ וועט ברענען, אַלץ וועט קנאַקן... ברויט! ברויט זאָל מען באַקן!... (עס קומען אַן די יינגלעך און צוויי פרעמדע קינדער, וועלכע ברענגען מיט זיך ציגל און קלעצלעך. זיי ווילן זיך שפּילן און שטעלן אויף אַ טורעם. מרימל וויל אַרויסגיין.)

מאַטעלע. מרימל, ווו גייסטו?

מרימל. כ'גיי קויפן צו דער חופּה אַ קדושין-פינגערל און אַ ווייס זיידן קלייד. (זינגט אַ ליד.)

ווען דו וועסט מיט איר צו דער חופּה גיין...
וועט זי טראָגן אַ ווייס זיידן קלייד.

(הערט אויף צו זינגען) גיבן זיי מיר, יענטעלע, אַ האַלב פונט געלט און אַ שנירל פּערל, נאָר עכטע, עכטע, נישט

קיין פאַלשע. (רחלע זעצט זיך ביי אַ טישל, כלומרשט זי פאַרקויפט. גיט איר שנירלעך, מרימל טוט אויף זיך אַלין אַן.)

מאַטעלע. מיר אַ פּאָר הויזן, נאָר נישט מיט לאַטעס. און גיבן זי מיר, רחלע, אַ קאַלע, כ'מוז פאָרן קיין קאַנאַדע, צו מיין פעטער מלך, צו מלכהלעס טאַטן. דאָרט, אַז מען איז הונגעריק, עסט מען בולקעלעך, און מען טרינקט נאָך מילך.

רחלע. וואָס ווילט איר, אַ קאַלע, צי אַ שיף?

מאַטעלע. וויפל קאָסט די קאַלע?

רחלע. אַ מיליאָן.

מאַטעלע. אַזוי טייער? צו טייער.

רחלע. נו, טאַ זאָל שוין זיין אַ מיליאָן, ווינציקער מיט צען גראָשן...

מאַטעלע (שטאַלץ, נעמט אַרויס פּאַפּירלעך און גיט איבער רחלען. מנחמל גייט צו צו רחלען).

רחלע. וואָס ווילט איר, ר' ייד?

מנחמל. איך וויל אַ שיף, זאָל שווימען קיין ירושלים.

רחלע. נאָט אייך די שיף.

מנחמל. פאַר וויפל געלט?

רחלע. ר' ייד, וואָס זענט איר משוגע געוואָרן? קיין

ירושלים פאַרן יידן בחינם. (מלכל שטייט און וואַרט) וואָס וויל דער קונה?

מ ל כ ל. אַ ביקס און אַ פייל. ניין! הונדערט ביקסן און טויזנט פיילן! (רחלע פאַרוווּנדערט שווייגט.)

צ י ר ע ל ע (לויפט צו). גיי, גיי, מיט ביקסן דערשיסט מען מענטשן! ווען נישט די ביקסן, וואָלט קיין מלחמה אויף דער וועלט נישט געווען.

מ ל כ ל. ביסט אַ מיידל, ביסט אַ שלימזל, איך וויל רייטן אויף אַ פערד, שיסן... מיט זעלנער אַ מיליאָן, אַזוי ווי דוד המלך, פאַרשטייסט?

צ י ר ע ל ע. איך האָב פיינט יינגלעך, יינגלעך האָבן ליב ביקסן און מלחמות.

מ ר י מ ל. מלחמה, בלוט און נקמה.

צ י ר ע ל ע. און אַז זיי ווערן גרויסע, ווערן זיי גזלנים!

מ ל כ ל. שלימזל! און אַז מען וועט אונדז ווידער אַזוי באַפאַלן ווי אַנומלט? אַז מען וועט אונדז רייסן ביי די האָר און שטעלן צו דער וואַנט... ווי דעמאָלט? וועל איך זיי אויך רייסן ביי די האָר. אַז ער וועט אַרויסנעמען אַ שווערד, (מיט קראַפט) וועל איך אַרויסנעמען צוויי! וועלן זיי שיסן מיין טאַטן, וועל איך שיסן זיין טאַטן! היינט בין איך שוין אַ גרויסער... איך וועל נישט שענקען...

צ י ר ע ל ע. קיין אַנדער עצה איז נישטאַ?

מ ר י מ ל. אַן עצה איז דאָ. עס מוז קומען די שעה... מען מוז וואַרטן אויף אים...

צ י ר ע ל ע. אויף וועמען? אויף משיחן?

מ ר י מ ל. משיח קריכט... האָט נישט קיין שיך...

מ ל כ ל. מרימל, גיי, ביסט אַ משוגענע, אַ! אַ! (ווייזט די קינדער אַ פויסט און מאַכט באַוועגונגען צום שלאָגן, שטופט זיי אַוועק און פאַרמעסט זיך) איך האָב כוח! מען מוז זיין שטאַרק!

צ י ר ע ל ע. לאָמיר זיך בעסער שפילן אין כותל־המערבי.

ר ח ל ע. ניין, איך וויל נישט, ווייל מען מוז וויינען. בעסער אין אַ גבאיטע. (ווענדט זיך צו צירעלען) וואָס וויל די גבאיטע? וואָס וויל טאָבעלע?

צ י ר ע ל ע. יענטעלע, טייערינקע, איר זענט דאָך אַ מזל־טוב, אַ בעל־רחמנות, אַ זיידן דימענט האַרץ, וואָס איז דען ווערט דער מענטש, ווען נישט די מצוות? זי מוזן מיר שענקען אַ העמדל פאַר אַן אָרעם יתומל, און נאָך איינס פאַר אַ קראַנק קינד, אָבער אַ גאַנץ העמדעלע. און פאַר אַ מיידעלע אַ פאַרטעכל מיט פאַלבאַנקעלעך. גיבן זי מיר, אָבער אַן געלט, און באַרגן זי מיר אַ פאַר שיכעלעך מיט גאָלדענע קנעפעלעך, אַ קליידעלע געשטיקט מיט שני־רעלעך, (פאַלט אַריין אין ענטוזיאַזם און טרוימט) מיט אַ ווייס קעלנערל מיט שפּיצקעלעך, שלייפעלעך צו די צעפּ־לעך, און פון קליידעלע זאָלן אַרויסקוקן ווייסע מייטקעלעך און אַ האַלקעלע!

רחלע. גייען זי שוין! גייען זי שוין, כשר קינד, אזוי פיל? ס'איז צו טייער, איך קאן אין געבן א נדבה, א שטיקל רויטן, עכטן סאמעט אויף א חלה־טישטעכל, וועלן זי אויך האבן א מצווה.

מרימל. אויף מצוות א יקרות... שקר און שקרות... (גייט ארויס.)

צירעלע. יענטעלע, שענקען זי מיר א קישעלע צום שלאפן, אבער נישט מיט שטרוי, נאר מיט פעדערן, אמתע פעדערן.

רחלע (מאכט זיך גרוים). איך האב, יא, פון פיטשינקע פעדערלעך, פון שוועלבעלעך און טייבעלעך, פון זינגפייגעלעך און גן־עדן־פייגעלעך. פון פוך... פוך.. סאמע פוך...

צירעלע (דערמאנט זיך). אין דער היים ביי אונדז זענען געווען אמתע קישנס, אפשר צען. זיי האבן די קישנס צעטרענט.

רחלע. כ'האב א ווייכעטשקע, ווייס זיידן קישעלע, פאר א קייסערינע, ס'קאסט א סך געלט, ס'איז נישט פאר ארעמעלייט, ס'איז פאר א פרינצעסין.

צירעלע (שטיל). בארגן זי מיר אויף איין נאכט, אדער אויף איין שעה אזא קישעלע, אויף שטרוי איז אזוי הארט...

ברוכל (גייט צו צו רחלען, שטעלט זיך און שווייגט. אראפגעלאזן דאס קעפל).

רחלע. ברוכל, וואס ווילסטו?

ברוכל. איך, איך וויל א ליאלקע. (קינדער לאכן.)

רחלע. איך האב ליאלקעלעך, איך בין רייך, א רייך קינד, קליינע און גרויסע.

ברוכל. אבער איך וויל, א ליאלקע זאל קענען רעדן.

רחלע. אוודאי האב איך אזעלכע. וואס ווילסטו, אז די ליאלקע זאל רעדן?

ברוכל. זאל זי זאגן ברוכל... זאל זי מיך ארומנעמען... און ליב האבן...

רחלע. אוודאי קען זי דיך ליב האבן, זי קען דיר געבן אלץ, וואס דו וועסט וועלן, ווייסט, ברוכל?... נא דיר... (גיט אים די ליאלקע.)

ברוכל (שטייט מיט דער ליאלקע, קוקט אויף איר, לאזט אראפ דעם קאפ, שעמעוודיק און שטאמלענדיק). איך... איך וויל... איך וויל... עס קאסט טייער... א סך, כ'האב נישט... איך וויל קויפן... מען קען קויפן א מאמע? וויפל קאסט א מאמע? (קינדער לאכן.)

צירעלע. גיי, א מאמע קען מען נישט קויפן אפילו פאר א מיליאן... פארשטייסט?

ברוכל. מיין מאמע איז געווען די שענסטע מאמע!

דאָס עלפטע בילד

אַזוי ווי „זייר״...

פון דרויסן הערט מען א גערויש, א טראסק, האקן, קלאפן, ברעכן שויבן. צוויי פרעמדע קינדער שפילן זיך די גאנצע ציים אין א זייט. שטעלן ביידע אויף פון ציגל, פון האלץ, פון ליים און גלעזלעך א הויז און א טורעם.

ל יי ז ע ר ל (קומט צו לויפן). אוי, קינדער! וואס עס טוט זיך אין דרויסן, אויפן הויף שפילן זיך יינגלעך אין א מלחמה, אין א פאגראם! ווארפן שטיקלעך בלעך, ס'זאל דונערן און בליצן. די ווענט ציטערן... ברעכן שויבן אויף פיץ-פיצלעך. עס שלאגט א פייער ארום, מען האט אונטערגעצונדן שטרוי און ברעטער... זיי גייען נקמה נעמען... יענקל פון הויף איז דער קאמענדאנט. שרייען, רופן, מאכן קולות... קוממט געשווינד, קוממט. קוממט אלע ארוים!

קפה

קינדער. ניין! ניין! ניין! גייטס נישט!

צירעלע. כ׳וויל נישט, כ׳וויל נישט זען... (פאַרשטעלט מיט די הענט די אויגן.)

רחלע. רוצח! ער וויל נאָך קוקן אויף דעם אַלעם...

לייזערל. כ׳וויל, כ׳וויל זיין אַ רוצח! אַ רוצח און אַ גזלן קען טון וואָס ער וויל, קיינער זאָגט אים גאָרנישט... פאַר אַ גזלן האָט מען מורא... פאַרשטייסט? און מען קען זיך אַלץ נעמען, אַלץ, וואָס מען וויל. מען דאַרף נאָר האָבן אַ פּיסטאַלעט, פאַרשטייסט? פאַרוואָס האָבן זיי געמעגט? קוממס אַרוים! ווער שפּילט זיך? ווער וויל זיין אַ רוצח, ווער וויל זיין אַ ייד? (פאַרשווינדט. עס פאַלן אַריין ייִנגלעך פון הויף אין עלטער פון צען-צוועלף יאָר, מיט רוגזא, מיט ווילדע געשרייען, רעש, געוואַלדיק, מיט שפּיזן, ביקסן, שווערדן און העק אין די הענט.)

ייִנגלעך (פרעמדע פון הויף). מען שפּילט זיך אין אַ מלחמה, אין אַ פּאָגראָם!

קינדער (ווערן דערשראָקן). ניין! ניין! ניין!

ייִנגלעך. יידן! יידן! יידן! ווו זענען דאָ יידן? (דער עלטסטער פון זיי, יענקל, מיט צוגעטשעפּעטע שליפעס, אימיטירט דעם אָנפירער, דעם קאָמענדאַנט. שטעלט זיך פאַרויס, דיריגירט און שרייט צום ערשטן ייִנגל.)

יענקל-קאָמענדאַנט. מע׳שפּילט זיך, צי מע׳שפּילט זיך נישט? מלחמה איז מלחמה! (ייִנגלעך פאַלן צו צו די

מיידלעך, מאַטעלע און מנחמל באַשיצן זיי און פאַרשטעלן זיי. די ייִנגלעך רייסן די קליידלעך, וואַרפן אויף דער ערד די מיידלעך. די אַנדערע ייִנגלעך צעהאַקן די בענקלעך, איינער רייסט ביי די האָר צירעלען, זי ווערט זיך נישט.)

צירעלע. לאָז מיך אָפּ! עס טוט וויי! (דאָס צווייטע ייִנגל כאַפּט רחלען ביים האַלדז, רחלע ראַנגלט זיך מיט אים, שטופּט אים אַוועק מיט כוח.)

רחלע. איך בין שטאַרקער פון דיר, ביסט אַ מערדער!

צווייטער ייִנגל. כ׳וויל זיין אַ מערדער... ווייכע מירל! כ׳וויל זיין אַזוי ווי זיי... פאַרשטייסט? (די אַנדערע ייִנגלעך כאַפּן אַלץ אין די הענט, איינער פון זיי כאַפּט אַ ליאַלקע.)

יענקל-קאָמענדאַנט (כאַפּט אַ ליאַלקע, באַפעלט). אַ קינד?! צערייסן... (וואַרפט זי האַסטיק, ברוטאַל צום ייִנגל. דאָס ייִנגל רייסט אַרויס די הענטלעך, די פיסלעך, אַלע קינדער ווערן שטום אַ רגע) אַזוי! אַזוי! איר מיינט ס׳איז לצנות? וואָס שטייסטו? שפּילסט זיך, צי דו שפּילסט זיך נישט?

צירעלע (זעענדיק די צעריסענע ליאַלקע, ברעכט אויס מיט אַ שטיל געוויין). גאָט וועט דיך שטראָפן! (דערווייל צעוואַרפן די ייִנגלעך די שפּיל, צעברעכן אַלץ פון די טישלעך, צערייסן אַ קישן, אַ שעניק, עס פליען פעדערן, עס שיט זיך שטרוי.)

יענקל-קאָמענדאַנט (באַפעלעריש). יעצט שיסן,

שטעכן מיט די ביקסן! (איינער לויפט צו צו מאטעלען, שטעכט אים מיט דעם שפּיץ פון דער הילצערנער ביקס.)

ערשטער יינגל. נו, פאל, כ'האב דאך דיך דערשטאכן, פאל! (ווארפט אים אויף דער ערד.)

יענקל־קאמענדאנט. זוכט קינדער! (יינגלעך לויפן צו צו די נארעס כאפן קישנס, זעקלעך, זוכן. איינער פון זיי ווארפט ארויף האסטיק אויף א שטייענדיק ווינגל א קישן. יענקל רירט זיך נישט פון ארט, דיריגירט, באפעלט) טרעטן מיט די שטיוול! טרעטן מיט די פיס! שמייסן מיט דער בייטש! לערנט זיך, שלימזלס! (לויפט האסטיק צו צו ברוכלען, דער באבעס איניקל) לייג דיך, מוזסט שטארבן!... (ברוכל פארלירט זיך, דערשראקן, לייגט זיך, יענקל גיט אים א קאפּע.)

ברוכל. באבעליו! באבעליו! (עס קומט אריין מרימל, גייט צו צו ברוכלען, הייבט אים אויף, נעמט אים ארום. האלט אים אין אירע ארעמס.)

דריטער יינגל (כאפּט ווידער א גרויסע ליאלקע, גע־מאכט פון שמאטעס, פארקוקט זיך אויף איר).

יענקל־קאמענדאנט. חיים! זיי נישט קיין שלימזל, וואס קוקסטו? גלעזערנער בער, צעשפּאלט דאס קעפּל! צעברעך זי!

חיימל. גיי, איך וויל נישט, כ'קען נישט, ס'איז א שאד.

מרימל. טו עס נישט! געדענק... ס'ווערט נישט גע־

שענקט... דארט שטייט א גרויסע וואג... וועגט ביינאכט און וועגט בייטאג...

יענקל־קאמענדאנט. גיב א טראסק אן דער וואנט! קאליקע! טויגסט נישט!

חיימל. ס'איז א רחמנות, כ'האב מורא... (לייגט זי צוריק.)

יענקל־קאמענדאנט. שוטה! ס'איז דאך א ליאלקע, זי לעבט דאך נישט.

חיימל. א ביסל לעבט זי... כ'וויל נישט, איך קען נישט.

מרימל. א ביסל לעבט זי, א ביסל איז זי טויט... ליידיקע אויגן, אנגעפילט מיט רויגן, אזוי ווי די פאני געבוירן...

יענקל־קאמענדאנט. קענסט נישט? שפּילסט זיך נישט! (שטופּט אים אוועק) נבלה! אז שלאגן, איז שלאגן. פארשטייסט?

מרימל (צו יענקלען). זעסט נישט... א זיידן פאדעם איז זיין זעג... מלאכים שטייען אויפן וועג...

יענקל־קאמענדאנט (כאפּט א מיידעלע ביי דער האנט). צירונג! פינגערלעך! איך בין דער קאמענדאנט, טוט וואס איך הייס, צונעמען! נאר גיך, נאר געשווינד. אזוי ווי זיי... אזוי ווי זיי! גיך! (קנאקט מיט דער בייטש) זיי האבן זיך אויך געאיילט. זייגערלעך! געלט! גיט אוועק! אלץ! אלץ! איך בין דער קאמענדאנט, איך הייס! האקטס, ברעכטס און שלאגטס! (לויפט ארום, צירעליץ

און רחלע נעמען אין צווישן צוזאמען אלץ פון דער ערד, שטעלן צוריק די איבערגעדרייטע, צעבראכענע בענקלעך.)

מ ר י מ ל (הייבט אויף פון דער ערד א צעבראכן מעשן הענטל פון א טיר). א הענטל... פון אונדזער טיר. ביסט געבליבן אן א טיר... נעבעך... (גלעט עס) קום הענטל, קום מיט מיר...

(די צוויי היימלאזע יינגלעך אין טונקעלן ווינקל בויען ווייטער דאס הויז מיטן טורעם. די יינגלעך לויפן צו צו דעם הויז און צעווארפן עס מיט די פיס. עס ווערט א געוויין, א געשריי, א געפילדער, עס דרייט זיך איבער ס'לאמטערל, ס'ווערט פינצטער. עס לויפט אריין פון הויף שלום.)

ש ל ו ם. וואס טוט זיך דא?

ק י נ ד ע ר. א מלחמה! א פאגראם!

ע ר ש ט ע ר י י נ ג ל. איך האב אויפגעבויט אזא שיין הויז, אזא הויכן טורעם, האבן זיי עס צעשטערט און צעווארפן...

צ ו ו י י ט ע ר י י נ ג ל. איך האב דארט אריינגעשטעלט א בלום, האבן זיי זי צעטראטן מיט די פיס.

ש ל ו ם. וויין נישט, וויין נישט, וועסט קריגן כוח און וועסט נאך א מאל אויפשטעלן דאס הויז און דעם טורעם און נאך שענערע און נאך העכערע! דו וועסט פארזייען, און עס וועט ארויסוואקסן א שיינע, די שענסטע בלום!

(מרימל דערנענטערט זיך צו שלומען, בלייבט לעבן אים

שטיין. עס קומען אויך צו צירעלע, רחלע, ברוכל און מא-טעלע. די רעשט קינדער נעמען אויפסניי בויען דעם טו-רעם. ביידע גרופן ווערן באלויכטן פון א שטראלנדיקער ליכט. א באזונדער שטארקע ליכט פאלט אויף שלומען. פון דער ווייטנס מוזיק. די בויענדיקע קינדער זינגען.)

ק י נ ד ע ר (צוזאמען). ליים און ציגל,

ציגל און ליים.
לאמיר אויפשטעלן
א נייע היים!
א נייע היים!

דאָס צוועלפטע בילד

טריטל טרייסט די מוטער רחל

קצנ

עמיגראנטן-שטוב. קינדער שפּילן זיך, פאַר-
נעסן זיך, שפּרינגען צוזאַמען זאַרגלאָז
אַרום. דרייען זיך און פליען אַרום טרימלען.
טייל זיינען פאַרטוליעט אין טיכלעך אויף
די קעפּ און איינגעהילט אין שמאַטעס.
טייל מיט באָרוועסע פיסלעך. טרימל
שטייט אין דער מיט, ציילט, קינדער זאָגן נאָך.

טרימל. אמתל... שקרל...
שקרל... אמתל...
דזשאַווער גלאַנץ.
שפּרינג און טאַנץ.
ווינגל... קרינגל,

קריגל... מיגל.
דער טייוול גייט!
ער איז מסוגל...
שיסן, שלאָגן...
בו... בו... בו...
ביסט געווען...
ביסט שוין נישטאָ...
היט דיך... דו.
היט דיך... ער.
זיי אַ פויגל...
נישט קיין בער...

קינדער (צעלויפן זיך, שפילן זיך אין יאַגעלעך. זיי יאָגן זיך, כאַפּן זיך, לאַכן).

מרימל. כ'האָב היינט צעבראָכן דאָס שוואַרצע שפּיגעלע, צעבראָכן אויף שערבלעך. אַ שלעכטער סימן, ס'וועט עמעצער קומען.

רחלע (פאַלט אַריין). אוי... אוי... ס'איז געקומען דאָס קעטשל... נאָך מרימלען... מען גייט זי נעמען אין שפּיטאָל! צו די משוגעים.... (מען הערט שטימען.)

מרימל (הערט דאָס און שרייט). אָך! איך וויל נישט, ניין, ניין, ניין, צירעלע, באַהאַלט מיך! (באַהאַלט זיך אין אַ ווינקל, קריכט באַלד אַרויס. צירעלע שטייט די גאַנצע צייט לעבן מרימלען, נעמט זי אַרום, פאַרשטעלט זי.)

שוחטקע (אויפגערעגט). מאַכט צו די טיר!

רחלע (מאַכט צו האַסטיק די טיר, האַלב וויינענדיק). לאָמיר זיי נישט אַריינלאָזן. מען וועט נישט לאָזן... (בלייבט ביי דער טיר, אַלע שטייען אויף צערודערט.)

בלימעלע (גערירט). וועמען טוט זי שלעכטס? וועמען שטערט זי?

באָבע. אָפּגעהיטן זאָל זי ווערן פון פרעמדע הענט, פאַרשטעלטס ס'קינד!

שוחטקע. ביי זיי דאָרט וועט זי שוין אין גאַנצן משוגע ווערן...

בלימעלע. מען וויל זי געזונט מאַכן... צו שפּעט... דאָס מיינסט געפּלאָגטע קינד... שטיינער וויינען אויף איר גורל...

באָבע. קלוג ווי דער ליכטיקער טאָג...

בלימעלע. פאַרשטייט פון איין וואָרט צען...

היימלאָזע. גיט זי אַוועק, זי רעדט דאָך אין דער וועלט אַריין...

צירעלע (צערטלעך). וויין נישט, מרימל, איך וועל מיך פאַר דיר אָננעמען, שרעק דיך נישט, וועסט מיט אונדז בלייבן, איך וויל נישט זיין אָן דיר.

לייזערל. איך וועל דיך היטן, מרימל. (שטעלט זיך נאָענט, צעשפּרייט די הענט.)

מרימל. איך רעד צו דיר... איך בעט דיך! טאַטע! ביסט דאָך דאָרט, דאָרט ביי אים... איך בעט דיך אַזוי, פאַרוואָס פאַלגסטו מיך נישט? לאָז מיך נישט צונעמען, איך בין

דאך דיין מרימל, דיין קינד, אפשר האסטו מיך שוין פארגעסן? אפשר דערקענסטו מיך נישט פון דער ווייטנס? היט מיך פון זיי, טאטע, היט מיך פון זיי... (וויינט.)

ר ח ל ע. זאג, פארוואס האסטו געשריגן די נאכט, מרימל?

מ ר י מ ל. מען האט מיך געיאגט... כ'בין אנטלאפן פון דער וועלט...

ר ח ל ע. וואהין?

מ ר י מ ל. דארט אהין! דער טאטע האט מיך געפירט צו גאט! גאט האט מיך געבענטשט... ער האט מיר אנגעזאגט למען־השם, כ'זאל נישט האבן צו עסן, נישט צו טרינקען. כ'זאל ארומגיין בארוועס, צווישן מיסט און חורבות... און שלאפן אויף שטיינער... גאט האט ליב הונגעריקע... גאט האט ליב אונדזערע ביינער...

ס ו פ ר. דער דיין, זכרונו לברכה, צי הערט ער זיין קינדס רייד, זיין קינדס געוויין? מרימל, קום אהער, וויין נישט. דער זיידע וועט נישט לאזן, שטיל, שטיל...

מ ר י מ ל (טוט אן דאס דערעלע אויפן קאפ און וויל גיין, רעדט צו זיך). גאט וויל, די קינדער זאלן וויינען אין הימל. כ'האב נישט קיין צייט, כ'גיי צו מיין טאטן (פארחלומט) ער ווינט ווייט... כ'מוז אים אהין טראגן וואסער און ברויט. די גאס איז פארמאכט, די גאנצע וועלט איז פארשטעלט...

צ י ר ע ל ע. דו ווייסט גארנישט, מרימל, ביסט א גולם.

מ ר י מ ל (צו זיך). כ'וויס, ער ווארט אויפן בית־עולם.

צ י ר ע ל ע. צו וועמען וועסטו גיין?

מ ר י מ ל (גייט צו צום פענצטער, קוקט ארויף, רעדט צו זיך). וואס טוט ער דארט מיין טאטע? איז ער דארט אויך דיין? צי פסקנט ער דארט שאלות? היינט איז דאך ראש־חודש, שטייט ער דארט אין הימל ביי דעם ארון־קודש... גיי זע, צירעלע, צי האט מען מיך שוין צוגענומען, צי בין איך נאך געבליבן?

צ י ר ע ל ע (לויפט צו צום פענצטער). זעניען שוין נישטא! מען האט נישט געלאזט דיך צונעמען... זיי האבן דיך געזוכט... זיי האבן דיך געוואלט בינדן, שלעכטע...

ב ר ו כ ל. פארוואס רופט מען מרימלען משוגענע? פארוואס וויל מען זי צונעמען?

מ א ט ע ל ע. ווייל זי איז משוגע, זי רעדט נישט קלאר.

ב ר ו כ ל. פארוואס רעדט א משוגענער נישט קלאר?

מ א ט ע ל ע. ווייל די קלארע מענטשן האבן אים משוגע געמאכט.

ב ר ו כ ל (פארקלערט, חזרט איבער). די קלארע מענטשן מאכן משוגע?

מ א ט ע ל ע (האלט אין דער האנט א ברעטל, שניצט מיט א מעסערל, לייענט הויך). עליע־שלמה, יצחק־יעקב בני מנחם־יוסף, רבקהלע מירעלעס דריי יאר אלט געווען...

מ ר י מ ל (גייט צו, לייענט פון ברעטל). הארדישטשע, טלאווע, קוטנע און זשיכלין...

מאמעלע (פארטראכט, קלאגט זיך). אבער ווו האט מען זיי באגראבן? אפשר וועלן זיי נאך צוריקקומען?

מרימל. זיי וועלן נישט צוריקקומען, אין הימל איז א יריד...

מאמעלע. גיי, רעדסט פון היץ...

מרימל. זיי מוזן זיך פרעגן ביי גאט. גאט האט נישט קיין צייט... ער האט א פארדרייטן קאפ. ס'איז שלעכטע צייטן, ער ווייסט נישט וואס פריער... קריץ אויף דעם ברעטעלע... קריץ.

איינגייערקע (קומט אריין מיט א קויש). קוים דער־שלעפט. א טריבער טאג היינט. די גאנצע וועלט ווי א קעסל מיט פארע.

שוחטקע. וואס טראגט איר דא? פאר זיי, הא? אהא. מען שלעפט שוין דעם שבת.

איינגייערקע. ווי דען?

שוחטקע (גייט צו צום קויש). ווייזט, ווייזט, וואס האט איר אין קויש?

איינגייערקע. ווי תמיד, קארפן, העכט, הערינג, קעל־בערנע פיסלעך. טאפט אן דעם אינדיק, שמאלץ א צוויי קווארט, יונגע גענדזלעך, עופהלעך, וויינעפעלעך.

הימלאזע (מעכאניש). יונגע גענדזלעך, וויינעפעלעך...

שוחטקע (נעמט אלץ אין דער האנט און וועגט אלץ.

אלע רינגלען ארום דעם קויש, די הימלאזע טאפן די גענדז־לעך, מען טראגט ארום דעם אינדיק אויף מבינות). און מען ווערט נישט דערשטיקט, הא?

איינגייערקע (לאכט). און וויפל דאס באטרעפט?

הימלאזע. מער ווי א שיפסקארטע.

שוחטקע. א בייזע וועלט, א וויסטע וועלט! וועט זיין א מאל יושר צי נישט? איז דא ערגעץ א משפט? צי נישט?... נישטא קיין משפט... ניין.

מרימל. א משפט אויף חיות...

איינגייערקע. ביי זיך פולע שפייכלערס, אלדאס גוטס פון דער וועלט! כל המינים! און מאכלים כל הטעמים! פוטער! צוקער! גאנצע זעק... אויף אלע ארעמעלייט! אויף אלע ארעמעלייט!

הימלאזע (צוזאמען). און מיר... מיר ווערן איינגע־דארט...

שוחטקע. מיר וועלן שוין אזוי אפפינצטערן... הלוואי אונדזערע קינדער. פארטריבן אונדז, מען וועגט דעם ביסן ברויט...

איין הימלאזע. געגוג בעטלען! דעם ארעמאנס ביסן! אונדזער פיין!

איינגייערקע (בסוד). ביי זיי שמחות אויף שמחות פאר די פרעמדע געסט. מען לאזט זיי נישט אריין צו

אונדז. מען לאָזט נישט אָנקוקן דעם דלות. מען שיט זאַמד אין די אויגן...

הײמלאָזע (חזרן איבער). מען שיט זאַמד אין די אויגן...

אײנגײערקע. אַ זײדן מענטש, אַ זײדן האַרץ, איז געװען בײ אונדז אין שטאָט מלאָװע, ר׳ ישראל אַלטערס טאָכטער, די נגידיתטע רבקה־לאה.

מרימל (לויפט צו). װײ, װײ! האָסט די מטבע? פון אַ זײדן מענטש מיט אַ זײדן האַרץ. גיב, גיב מיר די קמיע!

אײנגײערקע (באַמערקט מרימלען). מרימל, װאָס ביזטו, נעבעך, אין אַזאַ הולך? אַלץ צעריסן...

מרימל. טויזנט מאָל קריעה... די הויט איז אויך צעריסן. זאָג מײן טאַטן, ער דאַרף עס װיסן... (אײנגײערקע קוקט, װישט די טרערן.)

שוחטקע (צו דער אײנגײערקע). מען דאַרף נישט װײנען, צו װאָס טויגן טרערן? מען דאַרף נישט מער קײן טרערן... הונדערטער יאָרן... גאַנצע ימים... האָט עס געהאָלפן?

אײנגײערקע. יעדער װײנט באַזונדער, יעדער װײנט פאַר זיך אַלײן...

מרימל. װײנען דאַרף מען אינאײנעם...

אײנגײערקע (באַטראַכט מרימלען). װאָס טראָגסטו?

מרימל. זעסט נישט? יום־טובדיקע קלײדער (װײזט אַן

אויף איר הולך) סאַמעט, זײד און װײסע שפּיצן. (װײזט אַן אויף צײכנס) עס טוט מיר װײ פון די שמיץ, אויף דער גאַס שלאָגן מיך שקצים... זעסט מײנע בײלן? זאָלסט דער מאַמען נישט דערצײלן. גאָט איז אַן עקשן, אַז ער װעט װעלן, מען זאָל מיך שלאָגן, װעט גאָרנישט העלפן...

אײנגײערקע (נעמט אַרויס פון קױשל אַן עפּל און גיט מרימלען). נעם, מרים־לעבן, נעם, נשמה מײנע...

מרימל (כאַפּט עס). ביסט מסתמא אַ מלאך! (גלעט דאָס עפּעלע) אַן עפּעלע, נישט קײן שטײן? (פרײט זיך, טוליעט עס צום האַרצן) אַ זיס, גאָלדן עפּעלע, מען מוז מאַכן אַ שהחיינו, און עסן מיט כוונה, אמן! (צו דער אײנגײערקע) דו פאַסט? מען דאַרף פאַסטן, די גאַנצע װעלט מוז פאַסטן, מען מוז תשובה טון... (בסוד) זײ פאַסטן?

אײנגײערקע (מיט געלעכטער). זײ האַלטן אין אײן פאַסטן... פאַסטן... (אַלע אַרום לאַכן, אַ סך שטימען חזרן איבער: זײ פאַסטן!)

הײמלאָזע. מען פרירט װי די הינט, װוּ זענען די קױלן?

אײנגײערקע. נו, זײט געזונט!

ערשטער הײמלאָזער. גײט געזונטערהײט, מען זאָל זיך שוין טרעפן אויף יענער זײט ים.

צװײטער הײמלאָזער. איר האָט געקראָגן די שיפס־קאַרטע? האַ?

אײנגײערקע. אָט, טראָג איך זי אויפן האַרץ (נעמט

אַרויס די שיפסקאַרטע) דער השם יתברך זאָל העלפֿן, מען זאָל דערלעבן ביז צו דער שיף, אַבי ביז צו דער שיף, מען זאָל נאָר צוקומען.

אַלע (חזרן איבער צוזאַמען). אַבי ביז צו דער שיף, מען זאָל נאָר צוקומען!

הימלאַזע (שטיל). איך קיין אַרגענטינע, קיין ארץ־ישראל איז מיר נישט באַשערט. מיין ברודער קיין בראַזיליע.

איינגייערקע (קוקט זיך אום און דערזעט בלימעלען ביי דעם וויגל, גייט צו איר צו, באַטראַכט דאָס קינד). ווייסע הערעלעך, אַ מלכות אַ קינד... אַ נס, אַ גרויסער נס! מ'האָט טאַקע אַ גרויסן גאָט אין הימל! (גייט אַרויס.)

ווירטין (וואַרפֿט אַריין אַ פּעקל מיט אַלטע מלבושים, בלייבט אויף דער שוועל). פֿאַר אייך! (אַלע לויפֿן צו, מען כאַפּט איינער דעם אַנדערן פֿון די הענט, עס ווערט אַ געטומל.)

אַלע. דאָס פֿאַר מיר! פֿאַר מיר! ווייזט? ווייזט, בלויזע שמאַטעס, נאָך אַ גוט העמד...

מרימל. אויסגעטראָגענע קליידער, זאָגן אויס פֿון חדר... אַ יאַקעלע, אַן אויסגעקרומטער שוך, קוקט אויס ווי אַ רוח. (בייגט זיך צו, באַטראַכט) מייז און לייז קריכן בייז...

שוחטקע (האַלט אַ קלייד אין דער האַנט אויף אַ זייט). וועמענס קלייד? מלבושים נאָך טויטע. קליידער, טויטע

זאַכן, אַבער עס בלייבט עפּעס פֿון דעם, וואָס האָט עס געטראָגן. פֿריער האָט איר באַדעקט אויסגעפּילטע לייבער און איצט... דאַרע, טרוקענע ביינער...

הימלאַזע. נאָך אַ גוט העמד! (כאַפּט עס און באַהאַלט אונטערן אָרעם) נאָך אַ גוט מלבוש! (רייסט עס אַרויס און באַהאַלט עס אויך אונטערן אָרעם.)

שוחטקע. זעט נאָר, זעט! וואָס מיינט איר? די נגידיתטע, אַ בת־יחידה זענט איר? וואָס מיינט איר? דאָ איז נישטאָ קיין מיחוסים, דאָס בעסטע קלייד צוגעכאַפּט... זאָל זי פֿאַרזוכן דעם טעם פֿון נויט. אָרעמע מענטשן קענען דעם טעם גוט.

באָבע. בעסער בשלום, בשלום, באהבה.

מרימל. שנאה, קנאה, תאווה...

באָבע. נישט פֿאַרשעמען, מוחל זיין איינער דעם צווייטן.

מרימל (מיט אַ ניגון חזרט איבער). מוחל... מחילה... פֿאַר מתים אַ סגולה... (קינדער צעשפּרייטן די רעשט מלבושים אויף דער ערד, לייגן זיי אויס ווי געשטאַלטן, מיט די פּלייצעס צו דער ערד. מרימל נעמט אַרויס אַ ווייס קלייד מיט אַ שלייער, מעסט זיך עס צו, שפּעטער לייגט זי עס אויס אויף דער ערד) מזל־טוב! אַ ווייס קלייד, אַ קלייד פֿאַר אַ כלה! ווו איז זי? די כלה? טאַקע אַ שאלה? (רחלע, צירעלע און די רעשט קינדער טוען אָן מרימלען דאָס ווייסע קלייד און דעם ווייסן שלייער אויפֿן קאָפּ.)

רחלע. מרימל, וועסט זיין א כלה... אן אמתע כלה... (אזוי אנגעטון בלייבט זי ביז צום סוף פון בילד, מען זעצט זי אנידער.)

קינדער (דעקן זי צו מיטן שלייער, זינגען).

כלהשי ... כלהשי... ביסט אזוי שיין...
כלהשי... כלהשי... זעץ דיך און וויין...

(טאנצן אין א ראד.)

מרימל (הייבט זיך אויף, גייט ארויס פון ראד, אין פארטראגנקייט, גייט אזוי ווי צו שלומען). א חלום... א חלום... דער חתן הייסט שלום..

שוחטקע. ווי שפעט איז?

מרימל. דער זייגער גייט, דער ווייזער שטייט (באטראכט אירע בארוועסע פיס) מיטן רבונו של עולם האב איך א וויכוח, פארוואס שיקט ער מיר נישט זאקן און א פאר שיך. ער זעט דאך, אז איך גיי ארום בארוועס. איך וויל האבן דימענטענע אויררינגלעך, זיידענע ווייסע רויזן, זאל ער מיר שיקן א קאטש מיט גומענע רעדער.

רחלע (נעמט ארויס פון דער קעשענע פון א קלייד א בריוו, שרייט אוים איבערראשט). אוי! כ׳לעבן! קינדער! געלט!

קינדער (לויפן צו, זאגן הויך, דערפרייט, איבערראשט). געלט! געלט! געלט! (זוכן אין דעם בריוו.)

מרימל (גייט צו). אפשר א צוואה? אפשר א ירושה?

קענסט ירשענען די צרות, קענסט ירשענען די בושה...

צירעלע. ניין, ס׳איז א בריוו!

שוחטקע. ווייזט, קינדער, וואס האט איר דארט געפונען? א בריוו? אפשר טאקע א צוואה? (אלע פאראינטערעסירן זיך, אלע נייגעריק, טייל לאכן איראניש.)

רחלע. זאל בלימעלע לייענען. (גיט איבער בלימעלען די זייטלעך.)

בלימעלע (באטראכט זיי טרויעריק). בריוו, בריוו... נישטא שוין צו וועמען...

שוחטקע. לייען, ווער קען וויסן, אפשר א קרוב?

היימלאזע. א שוועסטער, א ברודער, ווער קען וויסן?

בלימעלע (זעצט זיך ביים טיש, ביי א לעמפל, הייבט אן צו לייענען, לייענט וואס א מאל מער גערירט). מיין טייערער, מיין איינציקער! איך ליג אין שפיטאל צווישן פרעמדע מענטשן... איך קלער וועגן דיר טאג און נאכט. דורכן פענצטער, צווישן די וואלקנס זע איך דיך... (רייסט איבער) איך זע נישט, ווארטס, קוים געשריבן, די אותיות פאלן...

שוחטקע. געשריבן אין היץ.

בלימעלע (לייענט ווייטער). ווו ביסטו? אפשר לעבסטו שוין נישט? איך קען שוין מער נישט שרייבן...

שוחטקע. נו, און ווייטער?

ב ל י מ ע ל ע. באַלד, וואַרט. (לייענט) מיין טייערסטער, איך געזעגן זיך מיט דיר... די ליפּן ווערן פאַרברענט, אַ טראָפּן וואַסער קיינער דערלאַנגט נישט...

ש ו ח ט ק ע. שוין?

ב ל י מ ע ל ע. נאָך. (לייענט ווייטער) עס ליגט דאָ מיין קליין שוועסטערל זיסעלע און מיין ברודער. איך וועל זיי שוין נישט זען. ווער ווייסט, צי זיסעלע וועט לעבן? קיינער גייט צו איר נישט צו. מיין ברודער... מען שווייגט... איך פרעג, מען ענטפערט נישט, אַרום מיר ליגן מענטשן אין גסיסה, איך הער כסדר, ווי מען זאָגט ווידוי, די גאַנצע צייט האָב איך גאָרנישט מער געזען, נאָר ווי יידן שטאַרבן... מיין געטרייער, אויב דו לעבסט, אויב דו וועסט בלייבן, זאָג אַלע מענטשן, זאָג דער גאַנצער וועלט, וואָס מען האָט מיט אונדז געטון...

ש ו ח ט ק ע. אַ צוואה. די לעצטע ווערטער, אַ צוואה! ס'איז נישט קיין בריוו, ס'איז אַ קול פון יענער וועלט. רבונו של עולם, שטיל איין די קללות, וואָס שטיקן מיין האַרץ און ברענען אין מיין מויל! פאַרשטיינערט זאָלן ווערן זייערע קינדער נאָך אין דער מוטערס לייב! (בלימעלע ברעכט אויס מיט אַ געוויין, קינדער און צירעלע לויפן צו איר צו, שוחטקע שעלט ווייטער) אויסגעמעקט זאָל ווערן זייער געביין און קיין זכר זאָל פון זיי נישט בלייבן!

ב אָ ב ע. מען טאָר נישט שעלטן, ס'איז אַ זינד. דער פינצטערער גורל האָט געבראַכט דיינע רייד.

ט ר י מ ל. שוחטס ווייב... אַ שיינע דרשה פאַרן רשע... און שעלט און שריי... ער לאַכט... זעסט... דאָרט אין ווינקל שטייט דער שד און לאַכט... ער שטייט... און קייכט... (מאַטעלע האַלט יעצט אַ קליין שיפעלע און שניצט עס מיט אַ מעסערל) וואָס טוסטו, מאַטעלע?

מ אַ ט ע ל ע. איך שניץ דאָס שיפעלע. וואָס וועט שווימען אויפן ים...

ט ר י מ ל. וואָס טוסטו? עס וויינט מסתמא. דו שניידסט עס און זעגסט עס, ס'טוט אים וויי. הערסט דאָס געשריי? הער אויף! דאָס שיפעלע לעבט, מיט אַן אַנדער לשון רעדט דער טיש. אַ געלעכטער! אַזאַ מאַש־מיש... אַ מילון לשונות... (ס'קומט אַריין פאַרהילט אין אַ טוך די מוטער מיט אַ שטיל געוויין, קינדער קוקן און הערן זיך צו ערנסט.)

מ ו ט ע ר (יאָמערט). מיין איינציק יאָסעלע!

ט ר י מ ל. זעסט אויס ווי אַ שאָטן...

ב ל י מ ע ל ע. ווען מען רייסט אַוועק אַ קינד, רייסט מען מיט דאָס האַרץ.

ט ר י מ ל. איך וועל דיר זאָגן אַ סוד. ווער עס ווערט אַ שאָטן, קען שוין גאָרנישט גראָטן. שטיל, אַלע זיצן שבעה...

מ ו ט ע ר. יאָסעלע, מיין יאָסעלע! יאָסעלע!

ב אָ ב ע. אָרעמע מוטער, נאָר גאָט קען דיך טרייסטן...

ט ר י מ ל. שטיל. (קוקט אַרויף) דער הימל האָט זיך געעפנט. ס'איז געפאַלן פון הימל יאָסעלעס טרער. קיינער זעט

ניסט, קיינער הערט ניסט. (מען הערט א טרויעריקן מאָטיוו. עטלעכע שטימען) הערסט? די מאַמע רחל וויינט, זי קלאָגט, מען מאַטערט אירע קינדער.

שטימען פון דער וויטנס. טויבן מיינע, קומט צו מיר, אלע, כ׳וועל אייך שיצן פון חיות בייזע.

מרימל (חזרט איבער). טויבן מיינע, קומט צו מיר אלע! כ׳וועל אייך היטן פון חיות בייזע. מאַמע רחל! קלאָג ניסט, עס גייען נייע קינדער! עס וועלן קומען גרויסע, גרויסע וואונדער!

דריטער טייל

עס קומען וואונדער

כ אָ ר

אָרגל־מוזיק

דער בויגן פון גבורים ווערט צעבראָכן
און געשטרויכלטע גורטן אָן קראַפט.

וואָרום געקומען איז די שעה.

דאס דרייצנטע בילד

קינדער נייען אוועס

דאָס זעלבע אָרט. אַלע שלאָפן. ס'איז טונקל. אויף דער ערד אין דער מיט צאַנקט אַ בלאַ אָנגעצונדן לאַמטערל. מרימל איז בלאַס באַלויכטן, אַרומגענומען מיט בלאָער ליכט. שאָטנס. מרימל וואַרט, פאַרטראַכט זיך, שמייכלט, הערט זיך צו.

מ ר י מ ל. כ'מוז גיין... מ'רופט מיך... (שטייט אויף, גייט פּאַמעלעך שטיל צו צו רחלען, וועקט זי סודותדיק) רחלע, שטיי אויף! מען וועט גיין דאָרט, דאָרט אַהין...

ר ח ל ע (זייער שטיל). וווּ וועסטו גיין מיט מיר, מרימל!

מ ר י מ ל. דאָרט... דאָרט אַהין... דאָרט איז שטענדיק טאָג...

ר ח ל ע. דאָרט איז קיינמאָל נישט פינצטער ?...

מ ר י מ ל. נישטאָ קיין נאַכט... זעסט דעם פלאַם אין דער פינצטער? דאָס איז שלום! פאַרמאַך די אויגן, וועסטו אים זען.

ר ח ל ע (גייט שטיל צו צו צירעלען, וועקט זי). צירעלע, שטיי אויף! מרימל וועט אונדז פירן... קיינער זאָל נישט וויסן. זי וועט אונדז פירן אין אַן אַנדער לאַנד, און אין אַן אַנדערע וועלט...

צ י ר ע ל ע. מען וועט דאָרט קיינמאָל נישט וויינען?

מ ר י מ ל. מען וועט שטענדיק לאַכן... מען וועט זיך תמיד פרייען...

צ י ר ע ל ע(לויפט צו צו מאַטעלען און ברוכלען, וועקט זיי געשווינד און רעדט בסוד). מאַטעלע, שטיי אויף, קיינער זאָל נישט הערן, מען גייט ווייט, מרימל ווייסט...

מ אַ ט ע ל ע. איבערן ים... (נעמט זיך צוזאַמען.)

צ י ר ע ל ע. געדענקסט נישט? זי האָט געזאָגט, מען וועט צושווימען...

מ אַ ט ע ל ע. כ'מוז מיטנעמען ס'שיפעלע.

ב ר ו כ ל. דאָרט וועלן נישט זיין קיין רשעים... קיין בייזע, שלעכטע מענטשן?...

מ אַ ט ע ל ע (שטיל). ניין, ניין, קום געשווינד... די באָבע וועט זיך אויפוועקן...

ב ר ו כ ל. אפשר וועט זי וויינען נאָך אונדז...

צ י ר ע ל ע. ניין, זי וועט זיך פרייען, אַז אונדז וועט זיין בעסער...

מ ר י מ ל. קומט געשווינד, עס וואַרט די קאַטש. די שיף וואַרט...

ל ײ ז ע ר ל (וועקט זיך, הערט זיך צו, דערמאָנט זיך עפּעס). איך אויך! מרימל, איך אויך... שוין!

צ י ר ע ל ע. כ'האָב מורא, רחלע, בלימעלע וועט איבערקלערן...

ר ח ל ע (שטילערהייט). די שוחטקע זאָגט תמיד, ווען נישט די קינדער... מיט די קינדער איז אַזוי שלעכט, אַזוי שווער... וועט מען גיין... געשווינד! ס'איז נאָך פינצטער...

מ ר י מ ל. קומט... קומט... געשווינד!

ל ײ ז ע ר ל. מען וועט אַוועקגיין פון דאַנען... דאָ איז שלעכט...

ר ח ל ע. יאָ, איך וויל שוין מער דאָ נישט זיין...

ב ר ו כ ל. די מאַמע וועט דאָרט זיין?

מ ר י מ ל (בסוד). דאָרט גייען אַרום מלאכים...

ב ר ו כ ל (לויפט צו צו לייזערלען, בייגט זיך אָן צו אים נידעריק). שטיי אויף, גיך, גיך, מען גייט אַהין, מרימל האָט געפונען די שליסלען פון די טויערן... פון ערגעץ אַנדערש...

ר ח ל ע. דאָרט וועלן נישט זיין קיין אָרעמעלייט... נישט קיין קראַנקע... אַלע וועלן זיין גליקלעך... אײלט, אײלט זיך... זיי זאָלן זיך נישט אויפוועקן.

ב ר ו כ ל. איך גיי צו מיין מאַמען!

דאָס פערצנטע בילד

קינדער קליינע, וואהין?

א בלאָער פֿאַרטאָג. ביי דעם טייך. א ווייטער וועג. מען זעט פֿון דער ווייטנס, ווי קינדער קומען אָן. פֿאַרהילט, אָרעם, צונעמוליעט צו זיך. טרימל גייט די ערשטע פֿאָרויס, נאָך איר צירעלע, רחלע, אסתרל און שפּרהלע. מאַטעלע מיט א שיפל אויף די פּלייצעס. ברוכל, לייזערל, מנחמל, מלכל. קינדער דערנענטערן זיך וואָס א מאָל מער.

טרימל. כ׳וועל אייך פֿירן קיין ירושלים.

צירעלע. ס׳איז ווייט, טרימל? נאָך ווייט?

קינדער (צוזאַמען). עס איז נאָך ווייט, נאָך ווייט, אמת?

טרימל. מען וועט גיין הונדערט טעג און הונדערט נעכט! איבער זיבן ימים און זיבן טייכן...

צירעלע. און אַז מען וועט נישט דערגיין?

קינדער (פאַרצווייפלט). נישט דערגיין?

רחלע. וועט מען פאַרבייגיין פאַר דער מאַמע רחלס קבר?

מרימל. געבליבן איז נאָר דער גרויסער שטיין, שטעל דיך און וויין, וויין אַריין אין דעם שטיין.

מאַטעלע. ס'איז דער וועג צו דעם טייך.

ברוכל. דאָס איז דער וועג צום וואַסער. דאָרט שטייט דאָס שיפל.

רחלע. זעט, עמעצער שפּיגלט זיך אָפּ אין דעם וואַסער, דאָרט ווייט...

צירעלע. עמעצער גייט גלייך צו אונדז.

מרימל. דוד המלך גייט אונדז אַנטקעגן!

קינדער (צוזאַמען מיט גרויס ערנסט און פרייד). ווער גייט אונדז אַנטקעגן?!

צירעלע. אַן אַלטיטשקער ווייסער ייד.

מרימל. גייט טריט ביי טריט...

צירעלע. שטייט... איך האָב אַזוי מורא...

מרימל. אויף די הענט טראָגט ער די תורה, ער קומט. ער קומט... זעט, ווי ער גייט... פון די פּיס זיינע שטראַלט... פון די אויגן ברענט!

ברוכל. און אפשר משיח!

מרימל. משיח! דער שליח...

לייזערל. און אפשר איז עס אליהו הנביא?

מאַטעלע. און אפשר טאַקע יעקב אבינו?

ברוכל. דאָס גייט צו אונדז שמעון הצדיק. ער וויל אונדז, מסתמא, פאַר תלמידימלעך האָבן. איך דערקען אים. דערקען אים אין גאַנצן. (קינדער מאַכן שריט פאַר זיך.)

אַ שטים (פון דער ווייטנס). קינדער קליינע, וואוהין?

מרימל. צו דער זון, צו דער זון! (קינדער דערנענטערן זיך.)

שטים. קינדער קליינע, וועט איר טרעפן דאָרט אהין?

מרימל. דער סוד איז דערין...

קינדער. צו דער זון, צו דער זון!

דאָס פופצנטע בילד

שעפּסעלעך נייען פאַריאָגן דעם וואָלף

א געסל אויסגעלייגט מיט שטיינער. פון דער ווייטנס א וועג און א וואלד. פארטאג, בלאע ליכט. מרימל קומט צוריק, גענענ־דערט, טרויעריק און צעמישט. מאטערט זיך. שפעטער רואיק און קלאר.

מרימל. דאס שיפעלע איז געווען קליין... קליין איז דאס שיפעלע... גרויס און בייז... איז דער ים... מרימל האט זיי געפירט... פארלוירן אין וואסער... מסתמא... (פאר־חלומט, זיס און קראנקהאפט) זיי וועלן זיך דארט שפילן מיט ים־שיסעלעך. די זון וועט זיי ארומנעמען... עס זאל זיי נישט קאלט זיין... דאס שיפעלע טראגט זיי ארום... די ווינטן וויגן זיי... די וואלקנס גייען זיי נאך. הערסט? צירעלע רופט... ציטער נישט, צירעלע! (ביינט איין די

קני, ווי זי וואלט זי געזען פאר זיך, כאפט זיך אויף) מען זוכט די קינדער... א... א!... ברענט מיך נישט! (לויפט ארום, זעצט זיך אויף דער ערד און רעדט רואיק) ס'ווינגן זיך שטיל צען נשמהלעך... (פארקוקט) דאס שיפעלע שווימט פאמעלעך אהין... די לבנה גלעט זיי און קושט זיי... הערסט! רחלעס קול! (הערט זיך צו, ווי זי וואלט איבערגעחזרט) וויין נישט, מרימל, וויין נישט! אונדז וועט זיין בעסער... מען וועט ווינגען אין די שענסטע ליכטישקע שלעסער. (שטייט אויף, ווייזט אן מיט דער האנט) צירעלעס מאמע גייט ארום אויפן וואסער... זוכט מיך. פירט די קינדער... הערסט, ווי זי רופט מיך? מרימל!... מרימל...

שטימען (מען הערט אפגעריסענע ווערטער, רופן). קינדער!... קינדער!... ווו זענען די קינדער?... די קינדער... אויפן וואסער... צום וואסער... נישטא די קינדער!...

מרימל (הערט זיך צו מיט שרעק). מען זוכט די קינדער... מען וויל מיך שטראפן!... (בייגט זיך, פארשטעלט זיך מיט די הענט. עס ווערט אין גאנצן טונקל. לאנגזאם טויכט אויף מרימלס וויזיע. עס באווייזן זיך שטיל, ריטמיש, די געשטאלטן פון הויז. בלימעלע, די שוחטקע, דער רב, דער שוחט, דער סופר, די באבע, מען זעט זיי קוים, איינגעהילט אין גרויע, ברוינע בגדים. עס טיילן זיך נאר אוים זייערע אויסגעשטרעקטע ווייסע און געלע ביינערדיקע הענט און טראגישע, פארצווייפלטע באוועגונגען. אלע אין דער ריכטונג צו מרימלען. מרימל קוקט זיך איין אין דער

זעאונג. נאך א ווײלע פארשווינדט אלץ. מרימל פארקלערט זיך, רואיק) עמעצער גייט, עמעצער קומט... ס'שיפעלע שווימט... וואהין? דער סוד איז דערין, כ'בין אראפ פון זין... (מען הערט ווייטע שטימען פון די קינדער.)

שטימען. מיר שווימען... צו דער גוטער וועלט!...

מרימל (הערט זיך צו, חזרט איבער). שווימען אהין... צו דער גוטער וועלט!... נעמט מיט מיין הארץ... דא ליגט עס פאר דער שוועל, וואלגערט זיך ארום... צעפלאשעטע ווילדע פערד טרעטן אויף מיין הארץ. שלום, נעם צו, באהאלט מיין הארץ, זיי שטעכן עס מיט שפיזן... שלום!

שלום (באווייזט זיך באלויכטן). מרימל!

מרימל. שלומס קול! איך דערקען זיין קול... פידעלעך שפילן... (דערזעט שלומס געשטאלט, קוקט אויף אים ווי אין טרוים) שלומס אויגן... בלוי, גרין.. די האר גאלד-בורשטין... איך דערקען דיך, שלום! (גייט צו נענטער, רירט אן זיינע האר) שלומס האר זייד. האסט מיר געבראכט א ווייס זיידן טוך. (מאכט באוועגונגען אזוי, ווי זי וואלט זיך איינגעוויקלט אין א טוך) היל מיך איין אין דעם ווייסן זייד, עס וועט מיר ווארעם זיין... וויג מיך איין... דער טאטע זינגט שוין נישט מער... ער שווייגט... זינג! זינג מיר דעם טאטנס ניגון... (מען הערט געזאנג) פארוואס לאזסטו מיך איבער! וואהין גייסטו... ווער רופט דיך? נעם מיך מיט! (שלום שטייט אומבאוועגלעך און קוקט

אויף איר, מרימל גייט צו נענטער) ריר מיך אָן... ריר אָן מיין האַרץ.

שלום (הייבט אויף די האַנט און באַרירט מרימלען לייכט, גלעט זי).

מרימל. ס'איז מיר קאַלט (בייגט איבער דעם קאָפּ) ס'איז אַ חלום... שלום! פאַרוואָס ביסטו נישטאָ? ער ענטפערט נישט... פאַרוואָס רעדסטו נישט? (אומרואיק, געזאַנג הערט אויף) ביסט דו שלום? ער ענטפערט נישט... איך ווייס נישט, ווער דו ביסט, ווער ביסטו?

שלום. איך בין דיין ברודער...

מרימל. מיין ברודער? איך האָב נישט קיין ברודער... איך האָב קיינעם נישט... ווער ביסטו?

שלום. איך בין דיין עדות...

מרימל. אפשר ביסטו אַ שליח פון מיין טאַטן, פון דער מאַמען? ער ענטפערט נישט... ווען וועט שוין קומען ער?

שלום. ווער?

מרימל. ער... גאָט! פאַרוואָס קומט ער נישט אַראָפּ?

שלום. ער וועט קומען...

מרימל. ווען וועט ער קומען? ווער ביסטו?

שלום. איך בין... דער עדות...

מרימל. איך דערקען דיך נישט... שלום...

שלום. עדות פון דיין פאַרברענטן טאַטען. עדות פון מיין

פאַרפייניקטער מאַמען... פון דעם טאַטן דעם רב, וואָס וואַגלט אַרום... דער ברודער פון מיין פאַרשעמטער שוועסטער. איך בין דער עדות פון אונדזער אַלטן זיידן, וועמען זיי האָבן אויסגעשטאָכן די אויגן... איך וועל מאָנען משפּט... איך וועל מאָנען משפּט...

מרימל. פאַרוואָס שטייסטו ווי אַ מת? דאָ איז אַ גרויסער וואַלד, גזלנים וועלן אָנקומען באַלד. ס'איז נאַכט, דער וועג איז פאַרמאַכט... (לויפט אַרום ווי פאַרבלאָנדזשעט) נעם אַ זעג, מאַך אַ וועג... שלום! (עס ווערט טונקל. פון דער ווייטנס פייער. שטורמישע מוזיק) הערסט! מלחמה! זעסט! פייער!... מענטשן ברענען מענטשן! (עס באַווייזן זיך לאַנגזאַם ריטמיש געשטאַלטן, פון ביידע זייטן גלייכצייטיק. סימבאָלישע געשטאַלטן, עלעגאַנטע הערן. אויף זייערע שוואַרצע קליידער קאַלירטע ערן־בענדער און אַ סך גאָלדענע און זילבערנע מעדאַלן. טראָגן קלאַסישע, שיינע מאַסקעס, אויף די הענט ווייסע הענטשקעס, עס פאַלט אויף זיי אַ ליכט. מרימל דערזעט זיי, זי באַהאַלט זיך אין אַ ווינקל, קוקט זיך צו צו זיי און דערנענטערט זיך פּאַמעלעך. אין דעם מאָמענט נעמען זיי אַוועק די מאַסקעס, מרימל שפּרינגט אָפּ און קוקט אויף זיי. די געשטאַלטן נעמען לאַנגזאַם אַראָפּ די ווייסע הענטשקעס, מען דערזעט, זייערע שוואַרצע הענט. מרימל ציטערט פאַר שרעק, ברעכט אויס מיט אַ שטאַרק געשריי, פאַרשטעלט די אויגן מיט די הענט.) ווער זענט איר? רשעים? גזלנים! פון וואַנען קומט איר? פון גיהנום? וואָס ווילט איר... (טרעט צוריק,

קוקט זיך צו) שווארצע הענט!... שלום! פארוואס שווייגסטו ?... וואס ווילן זיי ?... ענטפער! וואס ווילן זיי ?

שלום. זיי ווילן ווידער אונדזערע ביינער... אונדזערע ביינער!

היתה עלי יד יהוה...
און ער האט מיך אראפגעלאזט
אין מיטן פון דעם טאל,
און דער טאל איז געווען פול מיט ביינער.
און ער האט צו מיר געזאגט.
זאג נביאות צו די דאזיקע ביינער,
און זאלסט זאגן צו זיי,
איר טרוקענע ביינער,
הערט דאסווארט פון גאט.
זעט, איך ברענג אריין אין אייך אן אטעם
און איר וועט לעבעדיק ווערן.
און זיי זענען לעבעדיק געווארן.

מרימל. זיי זענען נישט געשטארבן... זיי וועלן לעבן... מארגן...

שלום. זיי וועלן אויפשטיין!... די טויטע ביינער גליען!...

מרימל. זיי וועלן נישט רוען... די גאנצע וועלט שטייט אויפן שין!... קינדער! שטייט אויף!... מרימל רופט אייך! שטייט אויף פון אלע גריבער... שטייט אויף פון אלע פעלדער... מען ווארט אויף אונדז... דארט!... איך הער דעם זאג... עס קומט דער טאג! (מען הערט דעם ריטעם פון טריט, ריטמישע אקארדן) קינדער גייען... אלף, בית, גימל,

דלת, הא, וו, זין... גייען צוזאמען! (די געשטאלטן רירן זיך געדענקט די אותיות די דריי! (ס'ווערט טונקל, די געשטאלטן פארשווינדן. ס'טויכט אויף א העלער, ליכטיקער האריזאנט, א זוניקער הימל, העל באלויכטענע בערג, די וויזיע מיט די קינדער איז באלויכטן מיט א שטארקער פאנטאסטישער ליכט) קינדער פון דער גאנצער וועלט! (מען זעט פון דער ווייטנס אויפן וועג קינדער. מען זעט די קינדער פון שטעטל מיט צירעלען, רחלען, לייזערלען בראש, גייען בארג ארויף, גייען צוזאמען. מרימל ווייזט אן אויף זיי און רעדט באגייסטערט און וואס א מאל העכער) זיי גייען... גייען... פאריאגן דעם רשע! פאריאגן דעם וואלף!...

שלום. אל תתן לחיה... זאלסט נישט איבערגעבן צו א חיה די זעל פון דיין טויב...

מרימל. עס גייט א ים... קינדער קומען! ס'איז דער סימן!... ס'איז דער סימן!...

שלום. פארוים גייען, שוועבן דורות!...

מרימל. ווייסע ביינער... מיט מנורות! מיט הבדלות אין די הענט! (קוקט אויפן בילד פון דער ווייטנס מיט התלהבות) ליכט פלאקערן און ברענען!

שלום. עס פליען זיי נאך טויבן ווייסע!...

מרימל. פליען הויך!...

עס גייען נאך נאך זיי די שטערן!
עס גייט נאך נאך זיי די זון!
זי שיינט! זי שטראלט! זי גליט!...
אין דער זון לייכט אן אות... א „י"... א „י"...

ביבליאָגראַפיע

וועגן מעא אַרצישעווסקאַ

אין פאָלגנדיקע ביכער :

י. י. טרונק : „פוילן" (פינפטע בוך), ניו־יאָרק, 1949.

ד"ר א. מוקדוני : „יצחק לייבוש פרץ", ניו־יאָרק 1949.

ד"ר יעקב שאַצקי : „ וועגן „מרימל" פון מעא אַרצישעווסקאַ", (בוילעטין פון אַלוועלטלעכן יידישן קולטור־קאָנגרעס), ניו־יאָרק, 1954.

מלך ראַוויטש : „מיין לעקסיקאָן" (ערשטער באַנד), מאָנטרעאַל, קאַנאַדע, 1945.

מלך ראַוויטש : „פנים־פּראָפילן", מאָנטרעאַל, 1958.

נחמן מייזיל : „י. ל. פרץ, זיין לעבן און שאַפן", ניו־יאָרק 1945.

נחמן מייזיל : „געווען אַמאָל אַ לעבן", בוענאָס איירעס 1951.

„לעקסיקאָן פון דער נייער יידישער ליטעראַטור", ערשטער באַנד, ניו־יאָרק 1956.

ר. פעדערמאַן: „פון מיין לעבן", („טשענסטאַכאָווער ייִדן"), ניו־יאָרק, 1947.

אפרים קאַגאַנאָווסקי: „שריפטן" (יובליי־אויסגאַבע) פּאַריז 1951.

אפרים קאַגאַנאָווסקי: „ייִדישע שרייבער אין דער היים", פּאַריז 1956.

זיגמונט טורקאָוו: „פראַגמענטן פון מיין לעבן", בוענאָס איירעס 1951.

מאַרק טורקאָוו: „די לעצטע פון אַ גרויסן דור", בוענאָס איירעס 1954.

ב. קוטשער: „געווען אַמאָל וואַרשע", פּאַריז 1955.

רפאל פעדערמאַן: „ביי די טייכן פון וואַרטע און איסט־ריווער", ניו־יאָרק, 1957.

יאַקוב אַפּענשלאַק: „מאָוויע פּאָלסקיעי" (פּויליש), וואַרשע 1915.

מלך גראַפשטיין: „דזשואיש אָבסערווער", (ענגליש), לאָנדאָן, 1943.

„יעקב מאַנסדאָרף און זיין דור", תל אביב 1958.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]